הפועל הצעיר

תל־אביב, כ״ה בחשון תשי״ח
19 בנובמבר 1957
שנת החמישים ואחת, כרך כ״ט

התוכן

8

שבועון מפלגת פועלי ארץ ישראל

הודעה לחותמים

החותמים, אשר שמרו גליונות הפו־על־הצעיר לשנת תשט"ז ומעוניי־נים בכריכתם, מתבקשים למסור אותם בהקדם להנהלת השבועון, רחוב הירקון 110, תל־אביב.

ההנהלה

הפועל הצעיר

תל-אביב, כ״ה בחשון תשי״ח | מס׳ 8 | Tel Aviv, 19 November 1957

מִפִּרְקֵי הַיָּמִים / ה. ה.

א. עִם הַהוֹדָעָה הַיִּשְׂרְאֵלִית־סוּרִית

בשעה שהעתונות הסובייטית מרעישה עולמות בדבר הכנות ישראליות להתקיף את סוריה ומחשידה אותה בכל מיני חשדים, התכנסה בשבוע שעבר ועדת שביתת הנשק הישראלית־סורית לישיבת־חירום, כדי לדון בתלונתה של סוריה נגד ישראל על שהתקיפה, כביכול, כפריים סוריים בשעת ביצוע עבודות הפיתוח ליד הכפר תאופיק, וכן בתלונתה של ישראל נגד סוריה על שהתקיפה את הפועלים והשוטרים הישראליים, הרגה שוטר אחד ופצעה שוטר אחר. הישיבה, שבה היתה שורה אוירה נוחה, נסתיימה בהודעה מוסכמת על ידי שני הצדדים, שעליה סמך ידיו גם יושב־ראש ועדת שביתת הנשק. בהודעה זו לא זו בלבד שלא מדובר כלל על האשמה כלפי ישראל, אלא היא חוזרת ומכירה בזכותה לבצע עבודות חוקיות בשטחה, כולל האיזור המפורז, ומובעת הדרישה ליישב חילוקי־דעות באמצעי שלום.

יש להניח, שהסורים קראו לישיבת החירום הזאת כדי להקדים האשמה להאשמה ולזכות ברווח תעמולתי. בשנתיים האחרונות שותקו לחלוטין פעולות ועדת שביתת הנשק הזאת, ואם לפתע נתעוררו הסורים להחיותה, הרי עשו זאת לפי הגירסה הערבית הידועה לנו, כדי להוכיח, כי „הנרצח אשם ולא הרוצח". היתה קיימת סכנה, ששוב נעמוד לפני החזיון המגוחך, שהחלטת גינוי תתקבל כנגד המתגונן הישראלי ויינתן פרס למתקיף הערבי. אולם עמידתנו האיתנה על זכויותינו והדין־וחשבון המפורט על התקרית שאירעה בין תל־קציר וכפר תאופיק, שמסרו משקיפי או״ם שהיו נוכחים במקום התקרית — הצליחו לבטל סכנה זו. בנקל יכולנו לתבוע, שמבחינה משפטית תידון התלונה הישראלית על מעשה הרצח והפציעה ולדרוש החלטת גינוי לסוריה, אולם בהתנהגותנו הוכחנו למוסדות או״ם ולעמי העולם, שאין עינינו נשואות לשיגרה של מנגנון או״ם במזרח התיכון, שהיה נוהג לערום תיקים עבים בלי להגיע לפתרון הבעיה, המעיקה על הסדר היחסים. בזכות הטכסיס הנבון, שנקטנו בהתדיינות זו, הצלחנו להביא לידי החלטה מוסכמת, המאפשרת לנו להשיג את עיקר שאיפתנו, והיא — להמשיך בשקט וללא הפרעה בביצוע תכניות־פיתוח ליד גבולות ארצנו. ואין כעבודה זאת ליד תל־קציר, היכולה להוכיח גם לערבים, כי עבודות ניקוז הואדי לשם מניעת שטפונות בחורף, איננה טומנת בחובה כל סכנה לאינטרסים שלהם, אלא, להיפך, היא יכולה להביא תועלת גם לכפרם ולשדותיהם.

רשאים היינו לחשוב, שמאורע זה ילמד לקח גם את ממשלת ירדן, שנטפלה כעת לענין עבודות הנטיעות שאנו עושים באיזור דרום־מזרח של ירושלים. ולא כן הדבר. הירדנים החליטו שיש בכל זאת להביא את תלונתם המגוחכת לפני ישיבת מועצת הבטחון, שתתכנס לשמוע אותה בשבוע זה. אף כאן, אין קיים שיקול אחר אלא הרצון להשיג רווח תעמולתי. ירדן, הנתונה כעת באש הצולבת של ההתקפה המצרית־סורית המתנקשת במשטרה ובמנהיגיה, לא מצאה לה אמתלא טובה מזו אלא להטפל לענין חסר־הערך של נטיעת העצים. היא בטוחה שע״י כך תוכיח לעמה ולערבים במדינות היריבות, שאין לאומיותה או לאומנותה נופלות מאלה של עמי ערב האחרים. אכן, ענין „הגבורה" הירדנית בהגשת התלונה למועצת הבטחון משמש מוצג־ראוה חשוב בתעמולת־הנגד שלה בשידוריה ובעתונותה. אין לדעת עדיין אם מועצת הבטחון תיתפס לתמרון זול זה ותעלה את הענין על שולחן דיוניה. אם אמנם תעשה זאת המועצה, מטעמים פורמליים ונוהליים, תיאלץ ישראל להביא לדיון את כל צרור תלונותיה היא על ירדן, המפירה את סעיפי הסכם שביתת הנשק, ובראש וראשונה ענין הגישה להר הצופים ולכותל המערבי. משלחתנו לא תוכל להסתפק הפעם בכך שתפריך את טענות־הסרק הירדניות, אלא שומה עליה להשיב על ההאשמה הירדנית בהתקפה מדינית. אולי בכל זאת יתעוררו הירדנים, דוגמת הסורים, ויווכחו לדעת כי לא בנקל יוכלו לנצל את ענין ישראל לצרכיהם התעמולתיים בסכסוכיהם הפנימיים.

ב. עֶמְדָה מְטְעֵית

בעתונות פורסם, כי בשעת ביקורו של נשיא איטליה, מר גרונקי, בבירת תורכיה, הגיעו נציגי שתי המדינות לידי הכרה, שסכסוך ערב־ישראל הוא הגורם העיקרי למשבר ולתוהו־ובוהו אשר במזרח התיכון. בנתחם את המצב הרעוע של האיזור ובחפשם אחרי פתרונות, הגיעו שוב למסקנה המוטעית, כי שורש הרע טמון בראש וראשונה בחילוקי הדעות בין מדינות ערב וישראל ולא בשאיפתה הגוברת והולכת של ברית המועצות לחדור, ויהי מה, לאיזור המזרח התיכון ולרכוש בו מעמד מדיני ואיסטרטגי, כדי לשלוט על המקורות החיוניים של הנפט, הדרוש כל כך למערב. נכון הדבר, כי המשך אי־השקט בין הערבים לישראל והעדר חוזה שלום יציב גורמים לתסבוכות באיזור ולתקריות מדאיגות; אולם טעות היא לתלות את הקולר אך ורק ביחסי ישראל־ערב. ברור לכל בר־בי־רב, שהמשבר המדיני הקיים באיזור הוא פרי הסכסוך העולמי החמור, המשתולל בין שני הגושים הנאבקים על מלוא ההשפעה והשלטון באיזור. ואם שתי מדינות מערביות מנסות למצוא מוצא מן הסבך, אסור להן להצטמצם בענין המקומי בלבד ולעשות אותו דוקא לשעיר לעזאזל. שלום של אמת בין עמי ערב וישראל, על יסוד הכרת זכותה של ישראל לחיות ולהתקיים, יתרום בלי ספק, לסילוק אחד מגורמי אי־השקט, אך הוא לא יפתור את הבעיה היסודית הנעוצה ביזמתה של ברית המועצות ובהחלטתה לשלוט באיזור הים התיכון. אפילו יושג מיד הסכם מלא בין הערבים וישראל, תהא רוסיה ממשיכה את מדיניותה ואמצעי חתירתה תחת המשטרים הבלתי־יציבים במדינות ערב. אין ספק, שלאיטליה רצון טוב להשליט שקט ושלוה ביחסי הערבים וישראל. תורכיה עשתה רבות כדי להקריב את יחסיה עם ישראל על מזבח התשוקה הערבית הפרועה לפגוע בישראל. אולם אם שתי המדינות הללו רוצות באמת ובתמים להביא לידי שלום בין ישראל וערב, עליהן להכיר, כי מדינת ישראל היא מדינה דימוקרטית, הנמנית על מחנה העולם החפשי. וכל הדואג לייצוב המצב במזרח התיכון, חייב לעשות למען שלומה ובטחונה ולא לפסוח על שתי הסעיפים בשעה שאחד הצדדים מבקש שלום בכל לב והצד השני מאיים בהשמדה. אכן, לכך דרוש אומץ־לב אזרחי. אך הנקיטה בהגדרות קלות מסלפת את האמת ומרחיקה ממטרת השלום.

ג. בְּדִיקָה הַמְחַיֶּבֶת זְהִירוּת

מפלגת העבודה הבריטית החליטה לבדוק מחדש את קוי מדיניותה לאור המצב השורר במזרח התיכון. לשם כך ביקר מזכיר המפלגה, מורגן פיליפס, בשבוע שעבר בישראל כדי לעמוד מקרוב על ההתפתחויות האחרונות באיזור. מר בוואן, שר החוץ בממשלת הצללים של מפלגת־העבודה הבריטית, הביע בזמן האחרון את דעתו בפומבי, שהגיעה השעה להכיר בעובדה, שברית המועצות כבר נעשתה גורם חשוב במזרח התיכון, ולפיכך יש לשתפה בהכרעות מעצמות המערב לגבי מדיניותן באיזור זה. לדעתו, יביא דבר שיתופה של רוסיה לידי הפגת המתיחות ולהוצאת המזרח התיכון מתוך מערכת המלחמה הקרה, הנטושה בין שני הגושים.

לנו שוב אין צורך להוכיח לעולם עד כמה משתוקקים אנו להגיע לשלב מדיני כזה, שבו לא ישמש איזורנו הנגוע כלי־משחק וקלף־מיקוח בין שני הגושים. אולם בקונסטלציה המדינית השוררת עכשיו אין זה עדיין ברור, שצירופה של ברית המועצות הפרו־ערבית לקבוצת המדינות המערביות המטפלות באיזור, תבצר את מעמדנו. אם תשותף בדיונים על יחסי ישראל ערב, על קביעת הגבולות של מדינתנו, על בעית הפליטים הערבים, ניתנה רשות להטיל ספק, אם ברית המועצות תתחשב עם צרכי ישראל ואם לא תצרף את קולה למקהלת התביעות הערביות ותכריע בכובד משקלה נגד האינטרסים שלנו. רוסיה היא כיום צד בלתי נייטראלי בסכסוך, וכל תוספת משקל לצד תביעות הערבים מוכרח להביא ליד קיפוח זכויותינו.

אם מפלגת העבודה הבריטית שוקדת על כינון השלום באיזור, עליה לעמוד גם על כך, שגורם בין־לאומי בעל משקל יבטיח בלשון ברורה, שגבולות כל המדינות באיזור יכובדו וה„סטאטוס קוו" הטריטוריאלי לא ישונה לרעתה של שום מדינה מן המדינות הנוגעות בדבר. הסדר כזה היה מסלק גם את חששותיהן של מדינות ערב, הנתונות לפחד התקפה והתנקשות מצד מדינות ערב אחרות, השואפות להשתלט על „אחיותיהן" החלשות מהן. גם משבר תורכיה־סוריה וגם משבר מצרים־ירדן היו יכולים לבוא על תיקונם אם ההסדר יושתת על בסיס כזה. וגם ישראל היתה רואה בכך ערובת־מה לבטחונה ולעתידה.

המתיחות בירדן / ישראל בר

„המתיחות" בגבול התורכי הסורי רפתה לפי שעה באותה צורה פתאומית כפי שהיא התחילה. אולם בשבועות האחרונים התקבל הרושם, שברית המועצות וגרורותיה במזרח התיכון מתכוננים ליצור איזור „משבר" חדש, במסגרת כלל המהלכים של המלחמה הקרה, המתנהלת במרחבנו.

הגברת מסע התעמולה המצרי הסורי נגד המלך חוסין, הידיעות על גילוי קשר בתוך הלגיון הערבי, פעולות חבלה, המאורעות במחנות הפליטים — כל אלה נותנים מקום להנחה, שירדן עלולה להפך לאיזור משבר כזה. אין בכך כל הפתעה.

חשיבותה של ירדן

אין להתעלם מהעובדה היסודית, שרוסיה הצליחה במשך זמן קצר באופן יחסי לשנות בצורה מכרעת את מצב הדברים בחבל זה של העולם. בו בזמן שחבל זה היה עוד ב־1955 בשליטה מערבית בלעדית, לפחות בפועל, הריהו עתה מחולק לשני תחומים. אולם בעוד שהתחום הסוביטי הולך ומתייצב, לא נשאו המאמצים של המערב לגבש את התהום שלו מחדש, את הפרי המקווה. אדרבה, דוקא המשבר התורכי־הסורי הוכיח, שנאמנותן של מדינות ערב הפרו־אמריקאיות, כביכול, מפוקפקת למדי ושתורת אייזנהאור בהתגלויותיה השונות לא הצליחה להבטיח נאמנות זו.

הואיל ועמדת המערב במרחב זה נשארה עמדה של חולשה, גדול הפיתוי בשביל ברית המועצות להמשיך ולערער את העמדה הזאת.

ירדן היתה ונשארה אחת מחוליות־המפתח במערך האיסטרטגי המערבי במזרח התיכון. ממלכה זאת, שאופיה המלאכותי אינו שנוי במחלוקת, עצם קיומה הוא בזכות הצרכים והאסטרטגיה הבריטיים. המדינונת ההאשמית הוותה בשעתה את החיבור בין נקודות המשען הבריטיות בעיראק ובמצרים. גם עתה היא ממלאה תפקיד מחבר בין המערך הקדמי המערבי — ברית בגדד וסעודיה בעלת מקורות הנפט והבסיס האוירי האמריקאי בדהרן.

הוצאת ירדן מתחום ההשפעה המערבית והכללתה באיזור השליטה הרוסי תגרורנה תוצאות מרחיקות לכת. מבחינה צבאית גרידה תרסק התפתחות כזאת את המערך המערבי, הרופף בלאו הכי ; לעומת זאת חיבור יבשתי בין מצרים וסוריה יגבש במידה ניכרת את העמדה הסוביטית באיזור. אולם אם במוקדם או במאוחר יצליחו הכוחות הפרו־מצריים והפרו־רוסים בירדן להפיל את משטרו של המלך חוסין, תהיינה התוצאות המדיניות האיסטרטגיות חמורות פי כמה מאשר הצבאיות. מאורע כזה יהווה מכה חמורה מאוד לפרסטיז'ה המערבית, ובפרט לאמריקאית במזרח התיכון. האם התפתחות מעין זאת היא בלתי נמנעת ?

תערובת מסוכנת

ב„מלחמה הקרה", יותר מאשר ב„מלחמה החמה", מהווה היציבות הכלכלית, החברתית והמדינית של הארצות המתמודדות גורם בעל משקל רב.

מבחינה זאת היו לירדן מראשית יצירתה נקודות־תורפה רציניות ביותר. המלך עבדאללה, שהיה שליט בעל ראיה רחוקה וחדה, הכיר לפני זמן רב, שלנסי־כות שלו אין כל אפשרות של קיום עצמי ונועד לה עתיד רק במסגרת של ברית ערבית רחבה יותר, שצריכה לכלול מדינה יהודית כמשענת כלכלית, טכנית ומדעית עיקרית.

ידוע, שתפיסה זו, שהגשמתה לא רק היתה משנה את פני המזרח התיכון, אלא אפשר שהיתה משנה את יחסי הכוחות בעולם, נדחתה על ידי הממשלות הבריטיות השונות.

אדרבה, המדיניות הפאטלית של בווין וגלאב פחה הפכה את הנסיכות הבדוית הקטנה לאחת ממקורות אי היציבות והסכנה בשביל המזרח התיכון. מדיניות זו לא רק סיבכה את עבר הירדן בהתקפה על ישראל בשנים 1948־49, אלא על־ידי כך היא גרמה לצרוף של חלק מארץ־ישראל המערבית לגרעין עבר הירדן, יצרה מעין תערובת שלפי טיבה ה„כימי" היא נוחה להתפוצצות. לא היו יכולות להיות תוצאות אחרות לחיבור הממלכה הבדווית המפגרת, שמצד אחד היא בעלת אופי פאודלי־שבטי במידה רבה, ומצד שני בעלת סוחרים, אינטלקטואלים ופועלים פלשתינאים מפותחים יותר. ומה גם, שעל מסגרת מדינית שבירה זאת הוטלה גם המעמסה של מאות אלפי פליטים.

היה ברור מראש, שהממלכה ההאשמית ה„מורחבת" היא חלשה יותר מהממלכה הקטנה הקודמת, וכן היה ברור, שהיא מוכרחה להוות קרקע מזון חיוני ביותר לגוון הקצוני של התנועה הלאומית הערבית בעל הנטיות הפרו־מצריות והפרו־סוביטיות.

ההתפתחות ב־10 השנים האחרונות הוכיחה ביתר שאת מה שנהיר היה כבר קודם לכן : ירדן תחדל להיות נקודת־תורפה במרחב, וביחוד בשביל המערך המערבי, אבל בתנאי שתשולב במסגרת יותר רחבה. לה יש יכולת קיום כלכלי ובטחוני רק על יסוד הסכם שלום ולאחר שתהדק את הקשרים עם שותפה הטבעי, עם שכנתה ישראל.

כשם שצירופה של ירדן היום לתחום הסוביטי יזעזע את העמדה המערבית במרחב, כך עשוי הפתרון החיובי, שהוזכר לעיל, אילו היו מתאמצים להגשימו, לחזק את העמדה הזאת.

אמנם האמריקאים, שנהפכו עתה לאפוטרופסים של הממשלה ההאשמית במקום הבריטים, הולכים בעקבות קודמיהם. ע"י „זריקות" של נשק וכסף הם מנסים להאריך איך־שהוא את החיים המפרפרים של החולה, אולם אפילו אינם מנסים לרפאות את המחלה עצמה.

לוח הזמנים הסוביטי

עם זאת אין לדעת אם אי־השקט שהשתרר באחרונה בתחום שכננו במזרח, מבשר משבר מכריע בזמן הקרוב. ברית המועצות פועלת במזרח התיכון כמו בחזיתות אחרות שבמלחמה הקרה, באורך רוח, לקראת מטרות מרחיקות לכת ועל סמך לוח זמנים גמיש.

לפי תורתה האיסטרטגית העולמית, אין היא חוששת מפני האטת קצב ההת־קדמות מנסיגות זמניות, היא אף איננה נוטה להתעקש על מטרות, שהמערב עלול להתגונן עליהן בעקשנות, אלא היא שואפת להסיח את תשומת הלב של יריבה ע"י תמרונים שונים ולוכדת עמדותיו רק לאחר שהוא כבר התיאש מהחזקתן.

המאורעות של השנים האחרונות משמשים הוכחה בולטת לכושר העדיף של הגוש המזרחי בניהול המלחמה הקרה. בעת הפיכתה של ממשלת נאבולסי ע"י חוסין, ובתמיכת הפגנת כוח אמריקאית, לא נעשה שום נסיון למהלך־שכנגד באותו מקום ע"י הגורמים הפרו־סוביטים. המאמץ העיקרי הועתק לסוריה, לאחר שהמערב ניסה למנוע את ההתבססות הרוסית שם. מאמץ זה הוכשל ע"י תמרון־הסחה רחב ממדים, — ע"י „המשבר התורכי הסורי" וע"י סכנת מלחמה כללית, שהיא, כביכול, כרוכה במשבר זה.

אין להניח, שהאסטרטגיה הרוסית נוטה לפי שעה לצעדים מהירים וחריפים בירדן, אלא היא תניח לגורמי ההתפוררות הפנימיים להמשיך במלאכתם, ומהלכים מכריעים לא יבואו אלא בשלב מאוחר יותר, מלבד אם יסתמן סיכוי להצלחה מהירה ללא תגובה של המערב עקב זירוז ההתפתחות הפנימית בממלכה ההאשמית.

הקרע בעולם הערבי / י. פלמור

הבירות הערביות נותנות בימים אלה לכל משקיף המוכן להסתכל לעברן, מחזה נדיר אשר נדמה כי רק הן מסוגלות להציג. והרושם הוא עגום למדי. הנה רק תמול שלשום הכריזו וחזרו והכריזו אותן הבירות על האחדות והאחווה ביניהן, ועתה מגדפות אחת את השניה בהשתמשן בביטויים גסים אשר רק אספסוף, וגם מן הסוג הגרוע ביותר, יכול להוציא מפיו. והמפליא הוא כי בעצם הימים האלה מצויים אנשים המעיזים עדיין לדבר על החזית ועל הסולידאריות הערבית. האגדה הנפוצה כי יש לראות את העולם הערבי כיחידה אחת, התנפצה על סלע האינטרסים האישיים של השליטים הערביים השונים. הקרע בעולם הערבי הוא עובדה וכל מי שמפקפק יכול להאזין ערב אחד לתחנות השידור, המצרית והירדנית ויווכח.

ההשמצות המצריות־ירדניות ההדדיות

בראשית נובמבר נפתח שלב חדש במסע ההשמצות המצריות־ירדניות ההדדיות. מסע זה עולה בחריפותו על כל השלבים הקודמים שאירעו למן אפריל השנה, כשהמלך חוסין פיטר את ממשלת סלימאן אל־נאבולסי הפרו־מצרית, שחתרה תחת מעמדו ושאפה להדיחו. חוסין הוכיח כי הוא רוצה לשמור על כסאו ומוכן לשם כך לשלם כל מחיר. הוא לא היסס להתגרות בגלוי במצרים ובסוריה. הוא גירש את היחידות הצבאיות הסוריות שחנו בארצו ויחד אתן גירש גם את הנספחים הצבאיים המצרי והסורי — קהיר ודמשק פתחו בהתקפת נגד להפלתו של חוסין. הן נמנעו מביצוע ההסכם שחייב אותן לשלם את חלקן בסיוע המשולש (מצרי־סורי־סעודי) שהיה צריך לבוא במקומו של הסיוע הבריטי. אורגנו כנופיות שביצעו מדי יום ביומו חבלות ברחבי המדינה. נעשו מאמצים כדי לערער את המשענת עליה סמך חוסין להבטחת שלטונו הלא הוא הלגיון. קצינים משוחדים קשרו קשר ליטול לידיהם את הפיקוד ולדחוק את רגליהם של נאמני המלך. אך הקשר נתגלה וחוסין היכה את יריביו ביד של ברזל. חיפושים נרחבים נערכו אחרי חשודים ואחרי נשק. עוצר לילה הוטל בדרכים. הנסיעות לחו"ל הוגבלו. טיהור מקיף היה מנת חלקם של המנגנון הממשלתי, של הצבא ושל שרותי הבטחון. רבים נעצרו ומחסני נשק נתגלו. הפיקוח היה חמור בייחוד במחנות הפליטים שהפכו למרכז פעילותם העיקרי של הסוכנים המצריים והסוריים. היסודות האופוזיציוניים נתדלדלו והלכו. נראה כי קהיר חששה לדיכוי גמור של האופוזיציה ולשבירתה. משום כך היא נחלצה לצאת במסע תעמולה נרחב, הן כדי לערער את המשטר והן כדי להפיח רוח במפרשיה של האופוזיציה. ואם היא חיפשה הזדמנות כדי להגביר את השמצותיה וכדי להצדיק

אותן, נתן לה חוסין את ההזדמנות הזאת. ב־29 באוקטובר היתה תחנת השידור הירדנית, היחידה מבין התחנות הערביות, שהעזה לדבר את האמת. היא הזכירה לעבד אל־נאצר את התבוסה בסיני. היא סירבה להצטרף למקהלה הערבית שהעלתה על נס את „הנצחון" המצרי. במקום זה דיברו רדיו עמאן ורדיו ראמאללה על המנוסה המבוהלת של החטיבות המצריות מרצועת עזה ומחצי־האי סיני ועל ששת האלפים השבויים שנפלו בידי צה"ל. מובן, כי האמת לא ערבה לחיכם של עבד אל־נאצר ושל חבריו. תגובתם לא איחרה לבוא. היא הפתיעה בחריפותה ובגסותה. ההתקפות כוונו נגד חוסין אישית שהואשם בין היתר במשא ומתן עם ישראל לשלום ולישוב הפליטים. העם הירדני נקרא למרד ולהתנקשות בחייו. חוסין, הפגיע להשמצות, נזדעזע מעוצם התעמולה המצרית ונקט בתעמולה נגדית דומה ובארגון כנסים המוניים לתמיכה במשטרו. אך בעוד שפגיעת התעמולה המצרית קשה, הרי אין לתעמולה הירדנית הד גדול בפנים המדינה ועוד פחות במצרים ובסוריה.

פעולות החתירה בלבנון

ירדן לא היתה המדינה היחידה שזכתה ל„טיפול" מצרי־סורי. לבנון שותפה לגורלה ואף על פי ששמה תופס פחות מקום בכותרות העתונות מאשר ירדן, היא נפגעה יותר קשה. מסע החבלה והטרור של האופוזיציה ושל הסוכנים הסוריים־מצריים לערעור הבטחון הפנימי, הנמשך זה כמה חדשים, הגיע גם הוא לשיא בימים האחרונים. אין יום עובר בלי שורה של מעשי חבלה, של התנקשויות ושל נסיונות להתנקשות. אך בה בשעה שכוחות הבטחון הירדניים שולטים במצב בארצם פחות או יותר, עומדים השלטונות הלבנוניים חסרי־אונים ואינם מצליחים לבלום את הפעולות החתרניות, למרות האמצעים החמורים שהם נקטו ולמרות המאסרים הרבים שהם ביצעו. מאות אנשים הושלכו לבתי־הסוהר. מאות זרים, רובם פליטים ואזרחים סוריים ומצריים גורשו, אך כל הצעדים האלה לא עזרו באופן ממשי. הממשלה אינה מצליחה להתפנות למלחמה במחתרת או במחתרות בשל הקשיים העומדים בפניה בחזית הפרלמנטרית. לא רק מצד האופוזיציה הפרו־מצרית, כי אם גם מצד גורמים התומכים במדיניות הפרו־מערבית של המשטר, המעוניינים, מסיבות אישיות בהפלת הממשלה הנוכחית בראשותו של סאמי אל־צולח. אחד מאלה הוא המיליונר אמיל בוסתאני, יליד חיפה, שהכריז מלחמה עד חרמה על אל־צולח בגלל זה שהלה חייב אותו להתפטר מתפקידו כמנהל רשת השיקום והבניין המטפלת בשיקום האזורים שנפגעו מרעידות האדמה שפקדו את לבנון לפני כשנתיים.

הכספים שהוקצבו למטרה זו הוצאו כבר אך רוב ההריסות עודן עומדות על תילן ואין היא מאשימה בגלוי את קהיר ואת דמשק. היא מסתפקת ברמזים, כי היא חוששת דרכם לכיסיהם של אי־אלה אנשים במדינה. ומובן כי לא קל להיפרד ממשרה כה מכניסה. קהיר ודמשק ידעו לבחור ברגע המתאים, בו גברו קשייה הפנימיים של הממשלה, כדי להוסיף על קשייה ועל מבוכתה, אך בניגוד לעמאן, שותקת בירות ואין היא מאשימה בגלוי את קהיר ואת דמשק. היא מסתפקת ברמזים כי היא חוששת מהחרפת היחסים ומהמאבק הגלוי ומקווה לטיהור האוירה.

חלקן של סעודיה ושל עיראק

בתוך כל הקלחת הזאת, נדמה כי סעודיה ועיראק אינן חלק מהמשפחה הערבית. הן נמנעו עד עכשיו מלקחת חלק פעיל בכל הנעשה. שתיהן משתדלות לתווך בין הצדדים השונים וקוראות למתינות כדי למנוע את התפוררותה הסופית של החזית הערבית. יחד עם זאת הן משתדלות למנוע את התמוטטותם של המשטרים בירדן ובלבנון. עמאן ובירות מוכנות לקבל את העצה אך קהיר ודמשק דוחות אותה. הן מודיעות כי לא יהיה שקט כל עוד השליטים הירדניים והלבנוניים ממשיכים במדיניותם הנוכחית, המדיניות הפרו־מערבית, ואינם מסכימים לקבל על עצמם את האפוטרופסות המצרית ואת מדיניותה. ברור כי השליטים הסעודיים והעיראקיים מתנגדים לדרישה זאת כי גם הם רואים את עצמם כחלק מהמחנה המערבי ובודאי אינם מעוניינים בהגררות אחרי המדיניות הסורית־המצרית הפרו־סובייטית. עוד כמה זמן יימשך „המשחק" הנוכחי? קשה לענות על השאלה אשר רבים מחפשים את התשובה שלה. בינתיים נראה כי חוסין מחזיק מעמד ואילו בלבנון לא נראה, על אף הבטחון הפנימי המעורער, שצפויה סכנה למשטר, לצביונו הנוצרי ולאופיו. יתר על כן, לפי התנאים השוררים כיום באזור, מותר להניח, כי התשובה אינה תלויה בקהיר או בדמשק, אלא במוסקבה ובואשינגטון. אין ספק כי המצרים והסורים נעזרים בכל מעשיהם ובכל פעולותיהם ב„עצות" וב„הנחיות" של ידידיהם החדשים הרוסים. עד היכן תהיה ארה"ב מוכנה ללכת כדי להגן על המשטרים שקשרו את עצמם אליה. אם היא תנהג בהססנות, שאפיינה את מדיניותה המזרח־תיכונית עד עכשיו ושהיתה הסיבה העיקרית למצב שנתהווה באזור, הרי בלי להיות נביא, אפשר לתאר כי סופן של כל הארצות הערביות, החל בירדן וכלה בסעודיה, להשתלב במדיניות המצרית.

הַשְּׁלִיחוּת בְּאַרְבַּע אֲרָצוֹת / מאיר ארגוב

ה.

משם הגענו לבואנוס־איירס להמשך פגישותינו. השיחות ע"י ראשי המדינה, היו גלויות לב. הם לא הסתירו את קשייהם, המשבר הרציני השורר בעם, הפילוג, הכוחות העוינים אותם, ודיברו על החלטתם הנחושה לדכא את אויבי המהפכה. אין ספק שלפנינו קבוצת מהפכנים, נועזת, אידיאליסטית, שוחרת חופש, אף מוכנה להגן באמצעים תקיפים על כיבושי הדימוקרטיה והמשטר החדש.

הדגשנו, שגם המהפכה שלנו, אויבים מרובים לה, ונעשו נסיונות להטביע אותה בדם, והוכרז עליה חרם כלכלי ונלחמים בה, ואע"פ כן היא עמדה בקשייה ומתקדמת במטרתה. על זאת העיר הנשיא: „אויביכם מבחוץ, ואויבינו מבפנים"... הם ראו בביקורנו עידוד רב להם, והכרת המהפכה שלהם על ידנו.

האופייני שבדבר, שהאופוזיציה באסיפה הלאומית ביקשה פגישה עם המשלחת. היא נתקבלה על ידינו. בדבריהם הדגישו את הסולידריות הכללית של האסיפה כלפי מדינת ישראל; חששו שמא העדרם יתפרש על ידינו כ„אופוזיציה" לישראל ובאו להפגין את אחדות האהדה של עם ארגנטינה. דיברו על מהותם ותכניותיהם כלפי המהפכה ועמדתם בשאלת כלכליות ומדיניות. הודינו להם על „הפגנת האחדות" כלפינו ונזהרנו „מלהסתבך" בשאלות פנימיות שלהם.

בארץ זו באנו במגע קרוב עם אנשי המדינה, הכמורה, האינטליגנציה, מוסדות המדינה, והד רחב היה לה למשלחת בעתונות המקומית והבינלאומית המיוצגת במדינה, אף השגרירות, שהשקיעה מיטב מאמציה בתכנית ובביצועה, הופתעה מההיקף ומאופי הביצוע.

בארגנטינה נמצא הקיבוץ היהודי הגדול ביותר בקונטיננט זה: קרוב לחצי מיליון יהודים. לישוב יהודי זה התפתחות היסטורית משלו ותופס מקום מיוחד בתולדות ההתישבות היהודית. לנסיון זה, על כל כשלונותיו, ערך היסטורי, לאומי ומוסרי עצום. חוט העזה והכמיהה לקרקע נמשך הימנו ולהתישבות היהודית בארץ. ערכו לדורות רבים. וכך גם יראוהו הגויים ורבי המדינה, הגאים עליו עד היום הזה. אך אין למדוד את הישוב הזה רק מבחינה זו, או ע"י מעמדו ותהליכי התערבותו במדינה, אלא ברצון הקיום הלאומי הפועם בו. גם כאן תהליכי ההתבוללות מתפתחים להם בשבילים הקבועים והמתמידים, והסביבה והשפה והמדינה פועלות את פעולתן המכרסמת. הנשירה מגוף האומה אינה קטנה, אע"פ שאין זה קיבוץ יהודי חסר שרשים כבמקומות אחרים. יש כאן מאמץ לאומי רציני לשמירת ההמשך ומעשים לעצירת הנשירה הלאומית. זהו המקום היחיד, שיש בו קהילה מאורגנת, אשר ארבעים וחמישה אלף בוחרים פקדו את הקלפי שלה ביום הבחירות. ואף ה„דאיא", הכוללת את כל ארגוני היהודים, מהווים מסגרות קהילתיות חזקות וחישוקי ארגון תקינים ויעילים.

רשת בתי הספר, גימנסיות עבריות ובתי ספר שהשפה בהם אידיש, — לומדים בהם כעשרים אלף ילד. ישנם סמינריונים, מכוני תרבות לעברית, ספריות הוצאת ספרים, מועדונים יהודים, עתונות באידיש, אוירה יהודית חמה, קבוצת עסקנים ברוכי מעש ורגש התנדבות, תנועות נוער חלוציות. קיצורו של דבר, זהו קיבוץ יהודי הנושם את אוירת ישראל, חייה, מאורעותיה, חוויותיה ויצירותיה במלוא הנשימה. כל אלה מצטרפים למסכת פעולה לאומית ענפה גדולה. ההשפעה הקומוניסטית, שהיתה רבה ברחוב היהודים, נופצה באחרונה לרסיסים. בראש הקהילה עומדים חברי „האיחוד" — קבוצת חברים נאמנה בעלת כושר אינטלקטואלי, המגלה אחריות לאומית, מדינית וציבורית. זוהי קרן־אור בשמי הגולה, המכוסים עננים כבדים. המכיר את הגולה, לאחר השואה, הלך רוחה, מחשבתה, קלות הדעת שלה, באסימילציה ה„שוטפת" לה באין מעצורים וללא כפיה — יכול להעריך נכוחה מאמץ לאומי מאורגן זה, שפירותיו מרובים. מאמץ זה הוא הוא הערובה היחידה להתמדת הזרם הציוני.

כל זה בא לידי ביטוי בקבלת הפנים בקהילה היהודית, שנכחו בה כ־600 איש מוזמנים. לכבודנו דיברו באי־כוח עשר המפלגות, ובתוכן ה„בונד" והקומוניסטים. היה זה ערב של ויכוח „על ההמשך" והפגנת הזדהות מלאה עם חייה של ישראל. האהדה הרבה, החיבה, הקשר, הפגישות המרובות, האסיפות, העתונות, השתתפותנו בפתיחת בית הכנסת החדש בקורדובה, זו עיר ה„תרבות הלאומית" של ארגנטינה, עיר עתיקת־יומין, אשר כל אבן בה אומרת היסטוריה. יצויין כאן היחס המיוחד לשגרירות ישראל. בנין מפואר זה, שניתן במתנה ע"י יהודי המקום למדינה, משמש אכסניה לאומית לקיבוץ היהודי. הוא גא על הבית, על מעמדו במדינה ועל שגרירו, בעל שיעור הקומה, השופע תרבות יהודית וכללית, המייצג במלוא מהותו היהודית את מדינת ישראל כלפי חוץ, והם רוחשים לו אמון, הערצה וכבוד, ברחוב ובפגישות. כל אלה העידו על „המיפנה" שהתהווה בכל הרגשתם של יהודי התפוצה, עם הקמת המדינה.

והוא הדין בצ'ילי ובבראזיל. אם כי שתיהן שונות בהתפתחותן, בשטחן, באוכלוסיתן, בכלכלתן ובאופי משטרן.

צ'ילי בת 6½ מיליון. צ'ילי הכריזה על עצמאותה בשנת 1810. ב־1811 התכנס הקונגרס הלאומי הראשון שלה. בין מנהיגיו הצטיין ברנרדו (Hoggings.) . צ'ילי שוחררה הודות לסן־מרטין וצבאו, אך הוא ויתר על השלטון לטובת הקונגרס.

גם צ׳ילי ידעה מלחמות ומריבות פוליטיות, עד שהוצב שלטונה. שיטת הממשל הוא פרזידנציאלית ובעלת שני בתים.

החוקה מ־1833 נשארה ללא שינוי עד 1925. הדת הקתולית הוכרזה כדת המדינה. הישוב היהודי בה מונה כ־50 אלף איש. צ׳ילי פגשה אותנו „בקרירות" לעומת שתי המדינות שציינתי, ביחוד לעומת אורוגוואי, המצויינת בהכנסת אורחים. ביקורנו חל ביום העצמאות הנהוג זה 130 שנה — מדי פעם שלושה ימים. בשלושת ימי „הגבלה" אלה הם נתונים בתוך עצמם. אע״פ כן, בארוחה שניתנה לכבודנו ע״י יו״ר בית־הנבחרים, ושנכחו בה כל חברי ועדת החוץ, ומחשובי הפרלמנט והסינאט, נישא ע״י נשיא הפרלמנט נאום מדיני רצוף ידידות והכרה בתעודתה, מטרתה, התפתחותה ובטחונה של ישראל. נאומו הופיע בשלמותו למחרת היום בעתונות הממשלה והעתונות הגדולה במדינה.

לתפילה החגיגית בקתדרלה ל־TE DEUM הוזמנו כל חברי המשלחת, (היהודים היחידים שהשתתפו בה) יחד עם השגריר קובובי. המעמד מזכיר משהו מימי הביניים: קול העוגב, רון הנזירים, הכמורה בטוגות האדומות. צלבי ענק, המשלחות הצבאיות בכל צבעיהן, ברק התלבושת, פמלית הנשיא ומלוויו, וקולו של הקרדינל ההולך ונישנה „על הכול" "Te deum" בכל זה הוד קדומים, יסודות כהונה, ופאר מלכות — ומשהו מיוחד ללב היהודי... בעבור הנשיא על ידינו החווה קידה למשלחת הפרלמנט הישראלי... ואמרתי באחת האסיפות: מ־Auto-da-fe ועד סנטה־פה ועד "Te deum" בקתדרלה בסנטיאגו, אלה בלבד יש בהם כדי לציין תהליך של מאורעות כבירים בחיי האומה.

אם כי המעיטו בגינוני מלכות, (מלבד השתתפותנו בארוחה בארמון הנשיא, שאליה הוזמן השגריר ויו״ר המשלחת), לא עבר ביקורנו בלי קשר רציני עם רבי המדינה ואישיה. ארוחת הצהרים, שניתנה לכבוד המשלחת ע״י הבנק הלאומי של צ׳ילי, פגישות העתונות המקומית, נהפכו לפגישה מדינית רחבה בעלת חשיבות רבה.

הישוב היהודי קטן הוא. נגע ההתבוללות פשה כאן. הלחץ של הסביבה מורגש יותר. אך הקיבוץ היהודי הוא בלי ספק מאורגן ועומד במערכה. אולי זהו המקום היחידי באמריקה הלטינית, שבה הסתדרות ציונית מאורגנת ובעלת מנהיגות אחראית. ספק רב אם הישוב הקטן באמצעיו הוא יכול לעמוד נגד זרם ההתבוללות, אם כי פועם בו רצון חזק להמשך הקיום ומורגשת בו ציבוריות יהודית וציונית ערה.

בראזיל היתה התחנה האחרונה בביקורנו זה. היא בת 60 מיליונים אדם. ארץ רחבת ידים, אשר יערותיה יערות־עד המה, אלונים חסונים ועבותים מהווים את הג׳ונגל שלה. ואדמות בור בה למכביר ורוב מדבריות, אך אלוהי הסער והרעם מוריד עליהם גם גשם נדבות. אוצרותיה של בראזיל מרובים המה ומימיה עמוקים, ולחוף ימים תשכון. וארמונות ושכיות חמדה לבירתה, ואף עוני ועלובי חיים. ופראות, והתפתחות ותעשיה, תרבות מתגבשת; גזעים ושבטים בה, אשר התערבו זה בזה ובוללו את לשונותיהם והוויותיהם עד היותם לאומה ברזיליאנית, שהשפה בה פורטוגזית. עם זה שוחר חופש, ולמרות אדיקותו הקתולית, הריהו מצטיין בסובלנות רבה כלפי הגזעים ואין בו הפליה. המשטר בנוי על ליברליזם ועל יסודות הומניים.

ההיסטוריה שלה משופעת במאורעות עד שהתגבשה כמדינה עצמאית, כרפובליקה פדרלית בעלת משטר פרזידינציאלי, שני בתים בה: בית מחוקקים וסינאט, ועשרים פרלמנטים כמספר המדינות שבה, וגוברנורים ושיטת ממשל בדומה לזו של ארצות הברית. על שנים תתגאה: על מלכה האימפרטור דון־פדרו השני. אשר תירגם שירים עבריים־ריטואליים מעברית לפורטוגזית (1825—91), ועל בנה הדגול אוסבלדו אורניו, אשר כיהן כראש עצרת או״מ, אותה עצרת, שהכריעה לכף זכות בתחילת הקמתה של מדינת ישראל. מאורע עולמי זה נרשם עמוק בהכרת המדינה ואישיה; והיא גאה על כך, שבנה היה המנצח באותה עצרת היסטורית.

גינוני המלכות לא היו „מרעישים". אך היחס היה עמוק וניתנה לנו מלוא תשומת הלב. בה נאמתי בפרלמנט הפדרלי ובפרלמנט בסנט־פאולו; היו פגישות עם ראשי המדינה, עם העתונות ועם ראשי המדינה בריאו וסנט־פאולו, שהיא שניה בגדלה.

נשיאה של ברזיל הוא צעיר לימים, פיקח, שופע חכמה וידידות. פגישתנו הקצרה אתו נהפכה למאורע. הוא דיבר על רצונו העז להפוך את הידידות „למדיניות קבע" בין שתי המדינות ושני העמים. והם עומדים בבנין הבירה החדשה ברזיליה, כי קטנה ריאו מלהכיל את כולם.

אכן, עיר זו כלילת יופי, יושבת על מים רבים והרים שוכנים בטבורה, ופסל ישו, בגובה 640 מטר מתרומם מעל פני הים. בה מרוכז רוב הישוב היהודי ושמה נפגשנו עם ראשיה של הקהילה ובאנו במגע עם המוני יהודים בבתי כנסת ובאסיפת עם גדולה, שבה נאמו חברי הפרלמנט ונכחו בה רבים מהם. בראזיל מצטיינת בקסם יפיה, ברחבותה, בידידותה, בחופש שלה ובפער החברותי הסוציאלי שבה. אנחנו נהנינו מהכנסת אורחים יפה ונדיבה. באותם הימים, שביקרנו בה, ביקרה משלחת ברזיליאנית בסוריה. ואע״פ כן לא הועם יחסם אלינו כמלוא השערה.

בקבלת הפנים בצירות נכחו רובם של אישיה המרכזיים של המדינה, כל הסגל הדיפלומאטי וראשי הקהילה היהודית ומנהיגיה, ונהפכה להפגנה רבתי לכבוד המשלחת ולמדינה.

את ביקורה של המשלחת אפשר לסכם בכמה מסקנות:

1) קיים סנטימנט בין־לאומי כלפי מדינת ישראל והוא מיוחד במינו ובהיקפו.

2) התפוצה היהודית תורמת בלי ספק ל„נוף" המיוחד של היחסים עם ישראל.

3) הכבוד שבו זוכה המדינה וזכתה המשלחת, מפיץ אור על הקיבוץ היהודי, הנהנה מהכבוד הרב הניתן למשלחת.

4) ביקור משלחת פרלמנטארית משמש הזדמנות לראשי המדינה להביע בפומבי את יחסם אלינו ולקבוע את עמדתו. ביקור כזה משמש הפגנת אהדה למדינה ולעם ישראל.

5) השגרירות והציבוריות במדינות אלה עושות עבודה כבירה. הן שסללו את הדרך למשלחת, והיקף המגע הוא תוצאה של עבודה מתמדת ועמוקה הנעשית על ידם. בעבודה זו הם מעצבים את היחסים ודעת הקהל.

6) זוהי הזדמנות להניע ולהפעיל את העתונות ואת דעת הקהל במלוא העוצמה.

7) הביקור עמד תחת ההשפעה העצומה, שהיתה למיבצע סיני והדו וזהרו לא דהו במשך השנה.

8) הואיל וארצות אלה הן קתוליות והמגע שלנו הוא עם הכמורה, האינטליגנציה ושכבות רחבות — יש ערך מיוחד לביקור זה.

9) הקיבוץ היהודי בארצות ההן נושם את חייה של ישראל לרווחה וצמוד לגורלה.

10) המשלחת שהורכבה מכל המפלגות בכנסת, נתקבלה כאות לאחדות המדינה ולכושר עבודתה בכנסת. למרות הסייגים והליקויים, הרי מאזן הביקור הוא חיובי, ואולי אף יעמוד להרבה ימים וינִיב תנובה.

סִפּוּק צָרְכֵי דָּת וְנָטוֹרֵי הַדָּת / א. עמירם

הקמת המחלקה לסיפוק צרכי דת בהסתדרות לרבבות חברים דתיים, נתקבלה בשמחה על ידם. על כך מעידים אלפי המכתבים ומאות הבקשות, שהגיעו ומוסיפים להגיע אל המחלקה. העובדה, שבראש המחלקה עומדת אישיות דתית־תורנית מובהקת ומוכרת וחברי־המחלקה כולם הם אנשים דתיים, הוכיחה ומוכיחה לכול, שכוונת ההסתדרות היא לפעול בתחום סיפוק צרכי הדת לחבריה הדתיים ביושר ובכנות.

גם ציבור החברים שאינם־דתיים בהסתדרות קיבל את דבר הקמת המחלקה בברכה והוא מלווה את פעולותיה באהדה. וכמותו גם הציבור החילוני במדינה שהוא מחוץ למסגרת ההסתדרות. ביטוי מוחשי לרחשי־לב אלה ניתן במאמרים, שפורסמו ברוב עתוני הארץ על המחלקה וראשיה, אשר הנימה היסודית והמשותפת בהם היתה הערכה, הבנה ואהדה למפעל זה של ההסתדרות.

אולם גוף ציבורי אחד במדינה, אשר לאמיתו של דבר היה צריך להיות ראשון־המברכים על מעשה זה, לא זו בלבד שלא עשה כן, אלא השחיז כל כלי־הנשק המצויים בידו ושלח חיצים מורעלים נגד ההסתדרות על „עוונה" הגדול, שהחלה דואגת לסיפוק צרכי הדת לחבריה הדתיים. כוונתנו למפלגות הדתיות. תחילה גייסו את העסקנים והכותבים למיניהם, כדי לחפש מומים בראשי המחלקה וחבריה. אך כאשר טירחתם זו היתה לשוא ולא יכלו לגלות רבב, מבחינה דתית, אצל חברי המחלקה וראשה — פתחו בהתקפה כללית על עצם הקמת המחלקה. „הייתכן? — זעקו עסקני המפלגות הדתיות. „מאימתי דואגת ההסתדרות לעניני דת? מה זכותה לעסוק בענינים כאלה?" ומכיוון שהעסקנים האלה מכירים היטב את המפלגות הדתיות, אשר דאגתן לענינים המפלגתיים קודמת לדאגתן לעניני הדת, הם היו בטוחים, כי גם ההסתדרות נוהגת כך: אומרת סיפוק צרכי דת ומתכוונת לרווחים פוליטיים. כלומר: הם ניסו להטביע על מצחה של ההסתדרות מום הטבוע על מצח המפלגות הדתיות עצמן.

שבועות אחדים נמשכה ההתקפה המרוכזת הזאת מצד המפלגות הדתיות בכל עוזה. ההסתדרות והמחלקה לסיפוק צרכי דת לא השיבו כלל על מאמרי ההשמצה והשיטנה. התשובה האחת והיחידה, שניתנה ע״י המחלקה לסיפוק צרכי דת למקהלת־המשמיצים, היתה — הגברת הפעולות של המחלקה. ואמנם ככל שגברה ההסתה מצד עסקני המפלגות הדתיות — כן נתרחבה ונתארכה שרשרת־הפעולות של המחלקה לסיפוק צרכי דת. גם לאחר שהמפלגות הדתיות גייסו רבנים למערכה נגד המחלקה וראשה — גילתה ההסתדרות התאפקות בלתי־רגילה ולא השיבה מלחמה שערה. עתונאים שונים פנו אל ראש המחלקה, הרב יהודה צבי בראנדוויין, וביקשו לשמוע מפיו תגובה על מסע־ההסתה, אך הוא סירב בעקשנות לומר דבר וחצי־דבר. הוא אמר רק זאת: „קיבלתי על עצמי את התפקיד כדי לעשות פעולה ולא כדי לנהל ויכוחים. אני מקוה, כי מעשינו ידברו יותר מכל". אף כשבא מישהו וסיפר, כי רב פלוני

(כמובן, חבר „הפועל המזרחי”) כינה אותו בשם „הרב האדום” ועסקן פלוני (חבר־כנסת מסיעת „הפועל המזרחי”) הלבין פניו ברבים וקרא לו בשם „קוויזלינג” — לא נתכעס הרב בראנדוויין ואמר בנחת: „המטרה העיקרית שאני רואה לפני בתפקידי היא — להרבות ולהעמיק אהבת ישראל ולא אכנס לויכוחים העשויים ללבות שנאה. הבית השני חרב בשל שנאת־חינם ולא תבוא גאולה שלימה לעם ישראל, אלא אם תשרה בתוכנו אהבת־חינם. עלינו לעשות כל מאמץ כדי להרבות אהבת ישראל ולהשרישה”.

שום הפצרות לא הועילו. הרב י. צ. בראנדוויין עמד בסירובו להגיב על דברי־הנאצה. הוא רק הבטיח, כי בשעה שיוכל לספר על פעולות המחלקה — פעולות־של־ממש — יעשה זאת.

בראשית השבוע קיים הרב בראנדוויין את הבטחתו. בישיבת המליאה של המחלקה לסיפוק צרכי דת מסר הרב י. צ. בראנדוויין — העומד בראש המחלקה — דין־וחשבון ראשון על הפעולות שנעשו בתקופה האחרונה. ואכן, שפת־המעשים שבפי הרב היתה התשובה הטובה והמוחצת ביותר למסע השיטנה וההסתה.

מתברר, איפוא, כי המחלקה לסיפוק צרכי דת ראויה ל„גינוי נמרץ” על „חטאיה” המרובים. בחדשים האחרונים היא עזרה לבנינם, שיפורם וריהוטם של מאה בתי־כנסת, מהם 35 בתי־כנסת בישובי־עולים, 15 באזורי־פיתוח ו־50 בשיכונים. האם יש „עוון” גדול מזה?

המחלקה גם הוסיפה „חטא” על „עוון”: היא סייעה בהקמת עשר מקואות בישובים שונים. כלום יש מעשה „קוויזלינגי” איום ונורא מזה?

ועוד „פשע” עשתה המחלקה: היא סיפקה לזקוקים לכך 400 זוגות תפילין, 1500 טליתות, 18 ספרי־תורה, 1000 מזוזות, 2000 סידורי־תפילה, 2500 מחזורים, 1000 חומשים ותנכ”ים ועוד אלפי ספרי־קודש אחרים. האם תיתכן „חתירה מסוכנת” יותר נגד דת ישראל?

ולא די בכל המעשים „הנוראים” האלה. המחלקה גם קיימה ומקיימת 40 חוגים תורניים ברחבי הארץ. היא ייסדה ומקיימת ספריות תורניות. היא ערכה חגיגות לעשרות בני־מצוה, רובם בני עולים חדשים. כלום יש „פגיעה” חמורה יותר בתורת ישראל?

ושומו שמים! המחלקה הוציאה גם סכומים ניכרים לכל הפעולות האלה. בעשרת החדשים האחרונים הוציאה המחלקה כמאה וחמישים אלף ל”י (90 אלף ל”י כהקצבות ו־60 אלף ל”י בתורת הלוואות בתנאים נוחים ולזמנים ארוכים), מזה הוציאה בשלושת החדשים האחרונים בלבד מאה ועשרת אלפים ל”י. היש ”חבלה” גדולה יותר מזו במסורת ישראל?

אך לא רק העבר דובר בישיבת המחלקה. שני חברים אחרים מהנהלת המחלקה — אברהם ארליך וסעדיה לוי — דיברו על העתיד. הם הביאו לפני חברי המחלקה את תכנית־הפעולה והצעת־התקציב לשנה הקרובה, אשר מהן ניתן ללמוד בבירור, כי המחלקה מתעתדת להוסיף בשנה הבאה „חטאים” על „הפשעים” שנעשו בשנה החולפת.

אין ההסתדרות מתכוונת להפקיע מידה את הטיפול בצרכי הדת של חבריה הדתיים. היא תוסיף למלא את תפקידה בתחום זה ביתר־שאת. היא רואה זאת כזכות וכחובה לעצמה.

עַל הַתְּחִקָּה הַיִּשְׂרְאֵלִית / ש. אלכסנדרוני

המשפט השורר בישראל כיום, מורכב עדיין מחוקים עותומניים, בריטיים, פלשתינאיים וישראליים, וכן מדיני הדתות השונות. בהיות החוקים האמורים יצירי תקופות ותרבויות שונות, מובן מאליו שמשתקפות בהם תפיסות והשקפות עולם שונות ומנוגדות, החל בדיני חליצה ארכאיים עד לחוק זכויות האשה, מדינים שרעיים בקשר למכר, שכירות ועוד, ועד לחוק הסכמים קיבוציים.

זמן רב יחלוף עד שאפשר יהיה ליצור מערכת חוקים חדשה ומקיפה את צרכי הזמן והחיים, או אפילו לחדש את פני הקיים ולהתאימו לצרכים היום־יומיים.

ברשימה זו נצביע על ענין „קטן”, אם כי לא בלתי חשוב, אשר ראוי לתת עליו את הדעת ולמצוא לו תקנה ולהסיק ממנו מסקנה.

פרשנות וחסינות

קובץ החוקים הישראלי כולל חוק צנוע במספר סעיפיו, המכונה בשם „פקודת הפרשנות”. חוק זה מכיל הגדרות ופירושים למונחים משפטיים שונים וכן הוא כולל עקרונות לפירוש חוקים. סעיף 42 של אותו חוק אומר:

„אין חיקוק בא לגרוע מכל זכות של המדינה, או להטיל עליה חובה, אלא אם נאמר בו במפורש”. סעיף זה, כפקודת הפרשנות כולה, נוסח מחדש ע”י משרד המשפטים לאחר קום המדינה במסגרת הוצאת נוסח חדש ומשולב של חוקים מנדטוריים, אולם ביסודו לא חל כל שינוי. בנוסח הקודם התפשטה החסינות, שהוענקה בסעיף הנ”ל, גם לכתר הבריטי ולממשלת הוד מלכותו בממלכה המאוחדת.

בתי המשפט במדינת ישראל מתחו בהזדמנויות שונות בקורת קשה על קיום הסעיף האמור. למרות הבקורת לא זו בלבד שהסעיף לא שונה ולא בוטל במסגרתו המקורית, אלא להיפך, הוא „שופץ” (מבחינה סגנונית) והוכנס לספר החוקים הישראלי עם גושפנקא של הכנסת, וזאת בלי שייערך דיון נאות ובלי שחברי הכנסת יתנו את דעתם לדברי השופטים שנאמרו בצורה חד־משמעית ביותר ביחס לסעיף זה.

שריד פיאודלי

השופטים, אשר דנו בסעיף הנ”ל, היו כולם בדעה, שסעיף זה גיבש הלכה מתורת המשפט של שיטת השלטון הפיאודלי העתיק, שהיה נהוג באנגליה לפני מאות בשנים, וכי על שיטה זו אבד הכלח, אולם הואיל ובארץ נמצאת „ההלכה” בספר החוקים, חייבים השופטים להתחשב בה, למורת רוחם.

השופט ד”ר י. לם, לשעבר חבר הכנסת הראשונה, לא יכול היה לשאת את ההפליה הבולטת: כאשר השלטונות שוכרים דירה הריהם מסתמכים על חוק הגנת הדיירים, ואילו כאשר הם משכירים דירה, הם באים בטענה, שאין חוק הגנת הדיירים מגן על הדיירים, והוא קבע בפסק דינו (פסקים מחוזיים ה׳ ב25) שהוראה זו אבד עליה הכלח באנגליה עצמה וכי היא הוכנסה לארץ בעת שהיחסים בין ממשלת המנדט והישוב הוחרפו, וכי אין זה דמוקרטי שסעיף זה ישאר בתוקף לאחר הקמת המדינה. אולם בפסק־דינו היה השופט ד”ר לם במיעוט, ואילו חבריו השופטים, על אף הסתייגותם מהסעיף הנ”ל, פסקו, שכל עוד הכנסת לא ביטלה את הסעיף, חייב בית־המשפט להתחשב בו.

בפסק־דין אחר (פסקים מחוזיים ה׳ 418) נאמר, כי יתכן שהסעיף הנ”ל אינו אלא שריד של השלטון הפיאודלי ולא יכירנו מקומו במדינה דמוקרטית כיום, אולם כל עוד הוא קיים בקובץ החוקים חייב בית־המשפט לנהוג לפיו. ושופט אחר, המכהן עתה כחבר בית־המשפט העליון, הוסיף שאין צורך להרחיב את הדיבור, כי מעמד זה של הממשלה אינו הולם כלל את הסדר של מדינה דמוקרטית, אך כל עוד לא נמחק מספר החוקים אין בידי בית־המשפט להתעלם ממנו.

פריבילגיה וערכה

קשה להפריז בחשיבות הרבה של החסינות וזכויות־היתר הכלולים בסעיף 42 הנ”ל. סעיף זה מעניק חסינות מלאה ומקיפה לממשלה ולמחלקותיה. אם פקודת המשפטים הממשלתיים מטילה סייגים פרוצדורליים, בעיקרם על הגדר והאפשרות להגיש תביעות נגד הממשלה, הרי הסעיף הנ”ל מרוקן ביחס לממשלה את רוב החוקים מתוכנם המחייב כלפיה ומותיר בהם רק את היתרונות בשבילה.

הממשלה ומחלקותיה פעילות עתה בשטחים רבים, בעיקר בכלכלה על כל שלוחותיה. אין פעילותה מוגבלת כבתקופות עברו לניהול עניני השלטון, בטחון המדינה ושמירת הסדר והחוק. כיום עוסקת הממשלה בקנה־מידה רחב בפעולות מסחריות, הקמת וניהול מפעלים תעשייתיים, הובלה, יבוא, בנייה ועוד, וכן יד לה בוויסות המסחר והתעשיה ע”י מתן רשיונות או מניעתם, בקביעת מחירים וכדומה. תהליך זה נמצא בעליה מתמדת ואין הוא אופייני דוקא לישראל.

לאור התהליך האמור, יש מישנה חשיבות לעובדת צמצום זכויות־היתר לממשלה, מתוך התחשבות, כמובן, בצרכי הבטחון הציבורי וטובת הכלל. מאז הקמת המדינה נעשו כמה צעדים בכיוון זה אולם אין די בהם.

בקורת שלילית של ביהמ״ש העליון

בית המשפט העליון של מדינת ישראל, טיפל אף הוא בבעיה הכרוכה בפרי־בילגיה הכלולה בסעיף 42 של פקודת הפרשנות. בית־המשפט אומר (פס”ד ט׳ 775) לאחר שהוא סוקר את מקורה הפיאודלי של ההלכה, כי עבר כבר זמן ניכר, מאז נפסק, שהמדינה פטורה מהגבלות חוקי ההגנה על הדיירים והמחוקק הישראלי לא ראה לנכון לשנות את ההלכה הנ”ל ולמחוק את סעיף 42 מספר החוקים, לפיכך „אין לנו ברירה מאשר לבצע את החוק”. שופט עליון אחר אומר באותו פסק־דין, שמקור החסינות של הכתר בימי הביניים במושגים המיוחדים למיבנה התחוקתי של אנגליה. „מה לנו ולטעם זה?” שואל השופט העליון, וקובע כי המגמה היא, ולא רק אצלנו, לנטוש את הרעיון המיושן של חסינות המדינה בענינים שבשטח המשפט האזרחי.

בפסק־דין אחר של בית המשפט העליון (פס”ד י”א 659), מובאת ציטטה של שופט אנגלי, אשר קבע, שהטענה שחוקי הנשק אינם מחייבים את הכתר, היא „מונסטרוזית” ואינה ראויה לרעיון כלל, אולם השופט הישראלי מוסיף שהוא חושש, שלפי מצב החוק שלנו אין אפשרות להתגבר בדרך קלה כזאת על „רעיונות נוראים”, הכרוכים בהפעלת סעיף 42 של פקודת הפרשנות, ומוסיף כי הסעיף הנ”ל קיצוני יותר מאשר מקורו האנגלי.

בדרך אגב מעיר אותו השופט, שהוא מוכן להניח, שעסקאות המבוצעות ע”י הממשלה או פקידיה בשטח המשפט האזרחי הרגיל (בנייה, קנייה, מכירה, חוזים והסכמים) אינן משוחררות מהוראות החוק האזרחי הרגיל למרות סעיף 42. בסוף דבריו אומר השופט העליון שוב, שלדעתו, מבחינה עקרונית טעון הסעיף 42 עיון ובקורת על ידי המחוקק לקראת חידוש פני ההלכה בדבר חלות התחיקה הרגילה על המדינה. חסינות המדינה בדיני־נזיקים בוטלה ע”י הכנסת, והיה רצוי, — מציין בית־המשפט — שהמחוקק יצעד צעד נוסף באותו כיוון, אולי ע”י הפיכת הפרזומפציה הקיימת, בדרך הוראה, שכל חוק יחול גם על המדינה אלא אם נאמר בו אחרת. בזה היתה הכנסת מטילה, כביכול, חובה על עצמה לבדוק לגופו של כל חוק שהיא מחוקקת, אם ועד כמה רצוי לשחרר את המדינה מהוראותיו.

מדינת ישראל בנויה מבחינות רבות על המתכונת החוקתית האנגלית. הכנסת

היא הגוף הריבוני הכל־יכול. אין הכנסת כפותה ע״י חוק או חוקה או קונסטיטוציה נוקשה. אין היא מוגבלת ע״י תקדימים וברוב רגיל יכולה היא לקבל כל חוק, ותהיה חשיבותו כאשר תהיה. מבחינה פרלמנטארית־קונסטיטוציונלית אין כל הבדל בין קבלת חוק עקרוני, כגון ביטול עונש המוות או חוק לתיקון דיני התעבורה בדרכים. רוב של קול אחד מספיק כדי לקבל, לשנות או לבטל כל חוק שהוא.

משרדי הממשלה השונים הם שיוזמים הצעות חוק, המובאות לכנסת לשם דיון. משרד האוצר מגלה. יזמה רבה, ובגלל התנאים המיוחדים של הארץ, עסוקה הכנסת ביותר בטיפול בחוקים פיסקליים. משרד המשפטים וגם משרדים אחרים מביאים את הצעותיהם משטחי פעולתם, אולם קשה לומר, שהיזמה והעקרונות שהם מגלים מניחה את הדעת.

ביזמה אנו מתכוונים לעבודה, שעל הנוגעים בדבר להשקיע בבדיקה שיטתית של חוקי הארץ, גילוי ליקויים בהם, הצעת שיפורים, מחקר וקידום המצב התחיקתי בארץ.

בעירנות אנו מתכוונים להשגחה השקדנית על הוצאת פעולתם של החוקים, כפי שהם באים לידי ביטוי בפסקי־הדין, בחוות הדעת העיוניות ובבקורת הציבורית, במטרה ללמוד מכל אלה לקח ולהציע תיקונים ושיפורים לאור הנסיון המעשי והבקורת.

מהי המסקנה?

חברי הכנסת כמחוקקים אף הם אינם פטורים משתי המצוות הנזכרות של יזמה ועירנות בשטח החקיקה, ואל להם להסתפק בחומר התחיקתי המושם על שולחנם כ„הצעות הממשלה״. כדי לסייע בידי חברי הכנסת בשטח זה, היה רצוי, שליד כל סיעה פרלמנטארית תוקם ועדה משפטית אשר תפקידיה יהיו: א) בדיקה שיטתית של החוקים הקיימים, לרבות הצעות החוק המוגשות ע״י הממשלה, הצבעה על ליקויים והמלצה לשינויים. ב) בדיקה שיטתית של פסקי־הדין, איתור בקורת השופטים הכלולה בהם והסקת מסקנות מביצוע החוקים בבתי־המשפט הלכה למעשה. ג) עיון בבקורת ציבורית על ענינים הקרובים לחקיקה על שטחיה ולימוד מתמיד של דרכי החקיקה.

הדוגמה שהובאה ברשימה זו בקשר לחסינות וזכות־היתר, המוענקות לממשלה (זכויות שאין הממשלה זקוקה להן כלל), הביקורת הקטלנית שהושמעה ע״י השופטים ואפס המעשה של המחוקק, די בה כדי להראות חוסר תיכנון ותיאום בשטח חשוב ביותר.

תופעה לא רצויה היא, ששופטים יגדירו חוק מסויים כבלתי דמוקרטי, ושיפסקו על פיו מתוך „חוסר־ברירה״.

אילו היתה הכנסת מטפלת בבעיה, ששימשה נושא לרשימה זו ודנה בה, יכול היה הדיון להיות עניני וחודר יותר, אילו היו משתתפיו מצוידים בכל החומר הקשור בבעיה, הרקע ההיסטורי של ההלכה והתפתחותה בארצות שונות וכן בביקורת השופטים כפי שבאה לידי ביטוי בפסקי־הדין.

כֵּיצַד נִקְלֹט אֲחָיוֹת־עוֹלוֹת / יהודית בין־נון

אחרי שנים של האטת קצב העליה, אנו עומדים שוב לפני חזיון, שהיה אופייני בתקופה הראשונה לתקומת מדינתנו: ספינות ומטוסים מביאים אלפי עולים לארץ.

בשדה הקליטה תפסה במשך כל השנים האחות מקום נכבד. חברותינו התנדבו לישובי עולים וספר, ולאזורי פיתוח, בגליל ובנגב, בעמקים ובדרום, בחבל לכיש ובפרוזדור ירושלים, ומילאו תפקיד חיוני בקליטת העולים מבחינת חינוך לבריאות. עתה אנו עומדים לפני ממדים אחרים של עליה, שאופיה שונה לחלוטין מזו, שהיינו רגילים לה בשנים האחרונות.

עם זרם העליה החדש מארצות מזרח אירופה, החלו להגיע אחיות במספר לא קטן. אכן ציפינו להן שהן תבאנה, ועתה משהחלו להגיע, חובתנו היא לעשות מאמצים בלתי רגילים, להשקיע כוחות ומחשבה לקליטתן ולהתערותן בחיי הארץ.

אחיות אלו ברובן אינן חדשות במקצוע. עליתן לארץ היא פרי תהליכים, העוברים עתה על יהדות ארצות מזרח־אירופה. רבים מיהודי ארצות אלו חיו במשך שנים באשליה, שניתן לקומם חיים יהודיים במדינותיהם, תודות למשטר השורר בהן. האשליה התבדתה. התקוות נרמסו והעולם הפנימי, שבתוכו הם חיו, נהרס. במצב זה הגיעו אחיות מארצות אלו לארץ. כאן, בחוף המבטחים האחרון, הן מקוות לבנות חיים חדשים, להשתלב ולהתערות בקרקע המולדת.

תפקידים גדולים עומדים לפנינו בקליטת חברותינו אלו. בראש וראשונה עלינו ליצור סביבן אקלים רוחני, שיקנה להן הרגשה, כי מושטת להן יד אחים. ניטע בהן אמונה בעתידן בארץ זו ונעורר בהן את ההכרה, שעוד יכולות הן לתת מחלקן לאחרים ולתרום תרומתן להגשמת התפקידים, שכולנו נושאים בהם ומקיימים אותם. נעשה הכל למען תצלחנה בדרך ההתערות וההשתרשות בארץ.

כיצד ייעשה הדבר?

אל נסתפק בדרכים המקובלות. ניצור מגע אישי בין אדם לאדם, בין חברה ותיקה לבין עולה חדשה. קשרים אישיים הדוקים תנאי ראשון הם להצלחה במשימה.

וכן חובה עלינו לזכור, כי יתכן שצרכי קליטתן יחייבו ביטול מושגים, שנתקבלו בציבורנו מבחינת זכויות ותיק והחדש וכו׳. נדע להתגבר על כך.

ודאי, אחיות אלו ייתקלו בקשיי לשון. רובן אינן יודעות עברית, וזה מקשה על קליטתן. אנו, הותיקות, נוכל לעזור הרבה, כדי להקל עליהן בלבטים אלה. זכורה לנו עוד התקופה, עת הגיעו רופאים שלא ידעו עברית — כלום לא היתה אז האחות זו שעזרה להם ועמדה לימינם במאמציהם להתגבר על קושי זה? כלום לא היינו להם במשך זמן לא קצר לפה? כך עלינו לנהוג גם לגבי חברותינו האחיות שהגיעו!

אנו נמריץ אותן ללמוד עברית ונתבע מאמצים, כדי לרכוש את הלשון. אולם הדבר אינו קל. אחות, שהיא אם לילדים, לא קל לה להתמסר תקופה ממושכת ללימוד אינטנסיבי באולפן. דרושה סבלנות רבה ומידת רצון בלתי רגילה, כדי לעזור להן. ייעשה, בזמן הראשון לפחות, מאמץ משותף, כדי ללמד אותן מושגים ראשונים ואלמנטריים, ההכרחיים במקצוע.

זאת ועוד: נתבע גם מחברותינו, העולות החדשות, התערות והסתגלות מהירה לתנאי הארץ. אל נא תבאנה בדרישות מופרזות, בעת שמוצע להן סידור בעבודה. אל נא תבקשנה סידור בעיר דווקא, אלא עליהן להסכים למלא תפקיד בכל מקום ששם נדרשת עזרתן. עם הגיען לארץ שייכות הן לציבור גדול, שעבודתו היא שליחות ותפקיד. שליחות זו תחייב מעתה גם אותן.

עַל הַצֹּרֶךְ „בְּתוֹדָעָה מִזְרָחִית״/ משה שלו

יש לברך על אותה מגמה, שנסתמנה במשרד החינוך ובציבור המחנכים בתנר־עתנו — לבחון את יסודות ההשכלה המוקנים לנוער. מגמה זו מצאה ביטויה קודם כל בויכוח היסודי בדבר „התודעה היהודית״, דרך החדרתה והבעיות הכרוכות בזה. אין ספק שהדיון הזה הוא חשוב וחיוני מבחינת צמיחת חברה חדשה במדינתנו.

ברם, מן הראוי שבחינת יסודות החינוך תעמוד גם על ליקוי אחר, שאף הוא מהותי: אי־הקניית „תודעה מזרחית״ לנוער.

דומה, שמאז תקומת המפעל הציוני, רצינו (יחד עם שמירת ייחודנו), להיות חלק בלתי נפרד במזרח התיכון. לא באנו לארץ ככובשים, ולא חשבנו להיות בה נטע זר, הנתקע במרחב לא לו.

על הרקע הזה אפשר להבין את החוזה בין וייצמן לפייסל, בראשית שנת 1919, ואת חילופי האגרות שבאו בעקבותיו, המדגישות את זהות העמים ומטרתם.

אולם, לצערנו, כל הנסיונות הללו נכשלו, ועד היום לא נגשרה התהום בינינו ובין עמי ערב. גורם זה, ויחד עמו גם גורמים אחרים, הביאו לכך, שלמרות ישיבתנו בארץ עשרות שנים, לא נתקרבנו מבחינה תרבותית ונפשית לשכנינו. העליה ההמונית עכשיו, בין זו שבאה מאירופה ובין מארצות אחרות, אינה מעודדת מבחינה זו, שכן המנטליות שלה מקשה על הקניית אותה „תודעה מזרחית״. ואולי דוקא משום כך, גדולה חשיבות הדבר. לחוסר המעשה בשטח החינוך, מצטרפת גם ההוויה התר־בותית במדינה, שעיקרה נעוץ במערב, שממנו באים סרטים והצגות, אמנים ולהקות, ספרות ושירה.

כאמור, לא ניצב בית־הספר על משמר התערותנו במזרח. התלמידים יודעים הרבה יותר על מלכי אירופה ומעשיהם מאשר על תולדות ערב, כשם שהם יודעים הרבה יותר על מתקני־הנצרות מאשר על לוחמי חירות ערביים. רבים התלמידים היודעים אגדות אירופה המושלגת מאשר אגדות ערב המדברית.

לדעת זאת אין פירושו סכום ידיעות נוסף בלבד; רק הלומד את ההסטוריה השכנה לנו, ישכיל ויבין מה פשר שנאת ערב ל„אימפריאליזם״ שהיא שרשית, וידע את גודל הסכנה כשמזהים אותנו עם האימפריאליסטים למיניהם.

לדעת זאת, פירושו להתקרב לאדם הערבי בארץ, לא כזר המתפעל ממנהגי המזרח, אלא כאדם קרוב. לדעת זאת, פירושו להתקרב לטבע איזורנו ולמצוא שפה משותפת עם משכילי ערב. כל זה ייתכן רק במידה שנקנה את „תחושת המזרח״ לנוער שלנו.

הנושא המועלה כאן מצא לו מכבר מהלכים בין חוגי צעירים שונים, אלא שהחו־גים הללו, רובם ככולם, נתפסו, עקב נסיבות סוציאליות ונפשיות, לקיצוניות הורסת, בדמות שלילת כל קשר עם העבר של עמנו. והדברים ידועים. מתוך כך הגיעו לתכניות תלושות ומתנכרות.

אם אנו מלאים היום רצון חיובי לחזור ולהקנות את מסורת עמנו, טוב לנו עכשיו להעלות גם ענין זה בדיוננו, לא כמנוגד וכדוחה את „התודעה היהודית״, אלא להיפך, כמשלים וכמחנך ל„תודעה ישראלית״ שלמה.

דומה, מובטח לנו בכך, שיתוף פעולה של הלומדים, המעונינים להשתרש נפשית בארצנו. ואם הענין האמיתי קיים, אין ספק שהתוצאות יצדיקו את המאמצים המושקעים לשם השגתן.

בֵּית הַסֵּפֶר הַגָּבוֹהַ לְמַדָּעֵי הַחֶבְרָה / צבי מגן

א.

טכס חלוקת תעודות־גמר לסטודנטים, שגמרו את שלוש שנות למודיהם בביה״ס הגבוה למדעי החברה של ההסתדרות בתל־אביב, ופתיחת שנת הלמודים החדשה, הששית במנין, נערך אור ליום ה׳ שעבר בביה״ס לפעילי ההסתדרות בתל־אביב.

בטכס זה באה לידי ביטוי הדאגה של המרכז לחינוך ולתרבות להכשרת בעלי השכלה גבוהה למוסדות ציבוריים ומפעלים משקיים של הסתדרות העובדים הכללית על כל ענפיה. אלה יצאו מהמוסד עם תעודות־סמיכות בידיהם ואלה נכנסו לתוכו רק השנה, אולם הצד השוה שבהם, שהסטודנטים הללו, עמלים הם, העובדים ביום ולומדים בערב.

המרכז לחינוך ולתרבות עשה בכל חמש שנות קיום המוסד מאמצים להקל על התלמידים, שכולם הם חברי ההסתדרות, את למודיהם. אין הכונה להקלות בחומר הלמודי, שהוא על רמה של הפקולטה למדעי החברה והכלכלה באוניברסיטה העברית בירושלים. הכונה היא לשכר הלימוד, לשעות הלימודים ולמקום הלימודים. שכר הלימוד העולה במוסדות להשכלה גבוהה אחרים כ־250 ל״י לשנה, עולה במוסד הסתדרותי זה רק 160 ל״י בתשלומים חדשיים. תלמיד שאין ידו משגת לשלם סכום זה רשאי לבקש הנחה. לתכלית זו קיימת ליד הועה״פ של ההסתדרות קרן לעידוד השכלה בסך 200 אלף ל״י. מקרן זו מקבלים סטיפנדיות הסטודנטים, שועדה מיוחדת לכך בחנה את מצבם הסוציאלי ואישרה להם סטיפנדיות כאלה.

ב.

ביסוד בית־ספר זה, בשנת 1952, התכונה ההסתדרות להקים בתל־אביב בית אולפן גבוה, קשור למרכז ההשכלה האקדמאית בישראל, היא האוניברסיטה העברית בירושלים. ואכן ההוראה והניהול האקדמאי של ביה״ס הם בידי האוניברסיטה בירושלים. מטרה כפולה לביה״ס הזה: מצד אחד — לענות לצרכיו של נוער ומבוגרים עובדים, חברי ההסתדרות, שאין בכוחם לעלות ירושלימה לשם לימודיהם, והם מוכשרים ורוצים לקנות דעת ברמה אוניברסיטאית; ומצד שני — ההכרח שיש להסתדרות, להכשיר באופן שיטתי חבר אנשים, בעלי השכלה גבוהה, שיהיו מסוגלים למלא תפקידים אחראיים במוסדות משקיים וצבוריים של חברת העובדים.

לכן נעשו הצעדים הראשונים בשטח של מדעי ההברה והכלכלה, כי מדעים אלה משמשים בסיס השכלתי לכל חבר שירצה להקדיש עצמו לפעולה צבורית בחברה או במוסדות משקיים של ההסתדרות.

תכנית ההוראה בבית הספר נקבעה בהקבלה לתכנית הלימודים בביה״ס הגבוה למדעי החברה ע״ש קפלן ליד האוניברסיטה העברית בירושלים. הלימודים בביה״ס בתל־אביב נמשכים 3 שנים. בוגרי ביה״ס יכולים, על סמך הישגיהם, להתקבל ללא בחינות לאוניברסיטה העברית בירושלים, לשנת לימודים נוספת במדעי החברה והכלכלה, לשם קבלת תואר ב. א. (בוגר אוניברסיטה).

מקצועות הלימודים בביה״ס כוללים: מבוא לסוציולוגיה, מוסדות משווים, מוסדות פוליטיים, פסיכולוגיה חברתית, העדה היהודית במעבר מימי הביניים לעת החדשה, מבוא לכלכלה, משק ישראל, כלכלה וחברה בימי הביניים. המזרח התיכון, מתודולוגיה סטטיסטית, מתמטיקה למדעי החברה, תורת המשטרים, תורת ההגיון, ספרות עברית, אנגלית, תרבות המערב. נוסף על המדעים הכלליים הנלמדים בשטח זה באוניברסיטה העברית בירושלים, הכניסה הנהלת ביה״ס לימודים נוספים על ההסתדרות ומוסדותיה, שהם הכרח לכל אדם הממלא תפקיד ציבורי בהסתדרות. לימודי ההסתדרות כוללים יחסי עבודה, איגוד מקצועי, מדיניות סוציאלית ותנועת הפועלים היהודית.

ב־3 השנים האחרונות גמרו את בית הספר כ־80 תלמיד. חלק ניכר מהם המשיך בלימודיו באוניברסיטה בירושלים. מובן, שלא כולם מסיימים את חוק לימודיהם ומפסיקים את לימודיהם באמצע, אם מסיבות סוציאליות: לעבוד וללמוד אין זה קל כל עיקר, ואם זה מחוסר כשרון טבעי לקלוט ולעכל את המדעים המופשטים, שאינם קלים. אולם אלה מהסטודנטים, שהם בעלי יכולת ורצון ומתמידים בלימודיהם, זוכים לשבחים מפי הדיקן של הפקולטה למדעי החברה והכלכלה באוניברסיטה בירושלים, שהוא גם היועץ האקדמאי של ביה״ס בתל־אביב. כפי שנמסר לי ממקור מהימן נמנים בוגרי בית הספר בתל־אביב בין המצטיינים באוניברסיטה בירושלים.

רמת הלימודים בביה״ס היא גבוהה משום שהמרצים הם פרופסורים ודוצנטים ומדריכים מוסמכים מהאוניברסיטה בירושלים. מסיבה זו מתייחסים הסטודנטים ברצינות להרצאות. אחוז הביקור בהרצאות הוא גבוה מאד ומגיע עד ל־80%.

ג.

בשנת תשי״ז למדו בביה״ס 88 תלמיד. במספר הכולל של 7580 הסטודנטים בכל בתי הספר הגבוהים בארץ, אין זה הרבה, אך בתור מוסד אוניברסיטאי של ההסתדרות, שמרבית תקציבו מכוסה ע״י המרכז לחינוך, מספר זה הוא מאלף.

לביה״ס 4 שותפים: האוניברסיטה, משרד החינוך, המרכז לחינוך ומועצת פועלי ת״א. הואיל ושכר הלימוד בביה״ס הוא יחסית נמוך והשרות שהתלמידים מקבלים הם ללא דופי, נוצר גרעון שנתי בסך 14 אלף ל״י. כמחצית מהגרעון מכסה המרכז לחינוך, 18% ממנו מועצת פועלי ת״א והיתר נותנים מוסדות כלכליים של ההסתדרות, הרואים במוסד זה בית היוצר לעובדים מוכשרים.

בין הסטודנטים יש מספר ניכר של אנשים, שעלו ארצה אחרי הקמת המדינה. יש קציני צה״ל ומשטרה בעלי ותק, ויש גם צעירים וצעירות, שבאו ישר מהספסל בגימנסיה לספסל ביה״ס הגבוה. הסטודנטים הם בני גילים שונים, מגיל 18 ועד לגיל... שערות שיבה. לכולם תכלית אחת: להרבות דעת, למרות הכל ולסיים בהצלחה את חוק לימודיהם.

הלימודים מתקיימים עד כה בבנין הועה״פ של ההסתדרות, אולם בעוד חודש יעבור ביה״ס לבנין החדש של המרכז לחינוך. התלמידים יוכלו שם לקיים את התורה מתוך רווחה ובנוחיות. יהיו שם חדרי עיון ומנוחה וספריה.

כפי שנמסר ע״י מזכיר המרכז לחינוך, הח׳ בצלאל שחר, נעשים עתה מאמצים כדי לאפשר לסטודנטים לסיים בתל־אביב את 4 שנות לימודיהם, עד לקבלת התואר ב. א., מבלי להזדקק ללימודים באוניברסיטה בירושלים. מאמץ זה נעשה מתוך רצון לעזור לסטודנטים מוכשרים להגיע למטרתם הסופית, מה שבהרבה מקרים בלתי אפשרי במצב הקיים, כי הם אינם יכולים להינתק מעבודתם במשך שנה תמימה.

התלמידים שמתחילים השנה את הלימודים יכולים לקוות, כי בעוד 3 שנים המאמצים של המרכז לחינוך יוכתרו בהצלחה והם יוכלו לסיים את לימודיהם בביה״ס בתל־אביב.

בַּתְּפוּצוֹת / ט. ישי

המשבר בחקלאות היהודית בארה״ב

האוכלוסיה היהודית בארה״ב רובה הגדול עירונית, ותהליך הנדידה מן העבודה והמלאכה גובר והולך בה. ואף־על־פי־כן קיים — אף שאין הדבר מפורסם — אחוז מסויים של חקלאים יהודים ולהם מוסדות ומפעלים ואַף בטאון משלהם. לא מעטים מבני הישוב שגילו עניין בחקלאות זו ואף כתבו עליה (י. וילקנסקי ב„מעברות״). על כן יהיה עניין בטורים אלה, קודם כל, למשפחת האדמה שלנו.

עתוני היהודים בארה״ב מרבים בזמן האחרון לעמוד על המשבר שפקד את החקלאות היהודית, המקיפה כלשון ה„טאָג מארגן־זשורנאל״ — „8000 משפחות המגדלות הכל, למן בקר ועד פטריות בארבעים ואחת מדינות — מקליפורניה עד קונקטיקוט״. וביניהם, 700 משפחות של פליטי השואה באירופה, שנקלטו בחקלאות — ואין דבר זה זהה, כמובן, לרוב עם עבודה עצמית בחקלאות — גם בעזרתו של הצבור הותיק של החקלאים היהודים. ראוי, אגב, לציין, שצבור זה מגלה עירנות רבה לכל המתרחש בישראל ונדיבות בתמיכתו בקרנות הלאומיות.

והמשבר אינו, כמובן, מיוחד לחקלאים היהודים בלבד — החקלאות האמריקנית בכללה נלבטת בקשיי עודף יבולים, מחירים גבוהים של חמרי־גלם, התחרות חוץ באורז, כותנה ועוד — אך הם מן הנפגעים ביותר. ולקה בייחוד ענף גידול העופות, היינו לבשר ולביצים, שיהודים פיתחוהו והעלוהו לדרגה רמה. הוצאות הייצור לתריסר ביצים — קובע העתון — הן 45 סנט לעומת מחיר של 35 סנט.

גם היצרנים והספקים הגדולים והמאורגנים של בשר־עופות הם בעוכרי החקלאים. הם הם שירשו מקומו של החקלאי העצמאי, מספקים לו את מזון־העופות ומשווקים תוצרתו, וסופו נמצא מפסיד. ראוי לציין גם עוד גורמים, הנובעים מן התהליכים המיוחדים המתרחשים בחיי החברה האמריקנית, כגון צריכת הביצים שהיא בירידה תלולה, ועוד.

חקלאים יהודים מגדלים גם כותנה, פירות, ירקות, חיטה ובקר לבשר, במקומות רבים ברחבי ארה״ב. המשקים והחוות שונים בטיב גידוליהם, בהיקפם, במידת

---

*) בארה״ב שרוי, כידוע, כשליש האומה, שמניינו כדי 6 מיליון נפש לערך. בגוש המזרחי — כשלושה מיליון, לפי החלוקה המשוערת הלקמן:

הארץ	מספר היהודים	האחוז באוכלוסי הארץ	האחוז בעם היהודי
ברית המועצות — —	2,000,000—2,500,000	1—1.2	16.6—20.8
רומניה — — — —	190,000	1.2	1.7
הונגריה — — —	135,000	1.4	1.2
פולין — — — —	50,000	0.2	0.4
טשכוסלובקיה — —	18,000	0.1	0.2
בולגריה — — —	6,000	0.0	0.05
יוגוסלביה — — —	6,500	0.0	0.05

המיכון שלהם. ה„מספריים" נמתחים למן משק המשתרע על שטח על 2 אקרים ליד מילאוקי ועד לחווה ששטחה 10 אלפים אקר בדרום דאקוטה, שבעליה, סם בובר, מגדל זרעים מובחרים על שטח עצום וזכה באותות הצטיינות. יליד אוקראינה, נתחנך בבית־ספר חקלאי מיסודו של הברון הירש וראשיתו כפועל חקלאי באמריקה, שעלה בכוח יזמתו וכשרונו ומסירותו.

למשבר החמור בחקלאות מעלים הצעות־תרופה שונות, כגון פיקוח על מחירים, קניית העודפים על־ידי הממשלה, חיזוק הקואופרציה ועוד.

נדחי ישראל ביפאן

על אף הריכוז הגובר ועולה של יהודים במולדתם ובאחדות מארצות התפוצה, וביחוד בארה"ב *) — רבו, לאחר השואה, פיצולי־אומה, נידחים שבנידחים — ואחד מהם הישוב היהודי הזעיר ביפאן הרחוקה. שרויים הם בבדידות, בריחוק ממרכזי היהודים הגדולים, ללא טעם חיים לאומי, כשבויים בין עכו"ם.

אי יהודי זעיר מוצא אתה בטוקיו כרך־המיליונים. מאות אחדות של משפחות — מספר „פארווערטס" הניו־יורקי — מאורגנות ב„מרכז היהודי" בבירה. 50 משפחות בעיר קובה שמצוי בית־כנסת ועוד איים זעירים שבזעירים.

ה„מרכז" בטוקיו הוא בניין מפואר (ובו גם בית כנסת!... בריכת־שחייה וגן מפואר) נרכש לפני חמש שנים ביזמתו של יוסף לינטון, הקונסול של ישראל. זה המקום שמתכנסים בו יהודי טוקיו בצותא, בשעות הפנאי מעיסוקיהם, בערבים, או לרגל נסיבות מיוחדות, שומעים חדשות מן המתרחש בעולם היהודי, ובעיקר מישראל. בחנוכתו של ה„מרכז" נכחו הנסיך מיקאסו (אחיו של המיקדו) ומראשי האצולה, האינטליגנציה, המסחר והתעשייה של יפאן. ואכן, רבים מבני יפאן, ידידי היהודים וישראל ומהם המגלים עניין עירני בדת ישראל — מזדמנים למרכז זה.

כי הנה, בעטיים של טעמים שלא כאן המקום לעמוד עליהם, רבים הם בזמננו ביפאן „מחפשי האלוהים". ראוי להעיר, שאין הנצרות נקלטת בקרבם, ומזהים אותה עם שליטי אירופה ואמריקה, פצצת האטום ועוד. מה שאין כן אמונת הייחוד הישראלית ועשרת הדברות. וב„מרכז" היהודי אתה מוצא יפאנים לומדי עברית, כדי להכיר דרכה את התנ"ך, ואתה מוצאם בשעות התפילה בשבתות ובמועדים, ולא אחת מוזמנים לחגיגות יהודיות. אירעו מקרים של נשואי תערובת — לרוב נתגיירו נשים יפאניות.

בעלון היוצא־לאור מטעם ה„מרכז" כתב זה מקרוב הנסיך מיקאסו, כי, יהודים התגוררו ביפאן כבר לפני דורות רבים, ויש אומרים, כי היפאנים הם צאצאי עשרת השבטים... ואולם, לדעת הכותב מצויים יהודים ביפאן מאז המאה הי"ז, מאז נקשרו קשרי מסחר עם הולנד — ויהודים מאמשטרדם הגיעו לארץ האיים. מצבות יהודיות מן המאה הי"ט מצויות בבית־הקברות ביוקהמה. ראשוני התושבים היהודים באו מארצות מערב אירופה, ואך בתחילת המאה הזו הגיעו יהודים מרוסיה. ב־1937 נוסדה הקהלה הראשונה בקובא: שלושים משפחות של יהודים אשכנזים וכמניין הזה — ספרדים. כיום — מרכזו של הישוב היהודי הוא בטוקיו, ובקהלתה נערכות כל חגיגות הבר־מצווה, נשואין, חגיגות לאומיות, ובידיה גם הפקוח על בית־הקברות ביוקהמה. בעניני החינוך היהודי מטפל הרב הצבאי האמריקני. אגב, ה„מרכז היהודי" בטוקיו משמש גם בית לחיילים היהודים בצבא האמריקני החונים ביפאן.

ולבסוף, יחסה של יפאן לישראל הוא ידידותי ביותר. בטוקיו מצויים 4 ישראלים...

צאצאי אנוסים בקולומביה

עסקן יהודי, מצ'ילי, מ. שפירא, יצא למסע־מחקר בקולומביה — וגילה בין הרריה שבטים יהודים אובדים. הוא נתעורר למסעו על־ידי השמועות העקשניות, שחלק מתושביה הותיקים של קולומביה הם צאצאי יהודים.

בעתון „יידישע צייטונג" המופיע בבואנוס איירס מספר הוא בהרחבה, כי אכן הוכח, שרבות מן המשפחות הנודעות בקולומבו, ובכללן מחוגי האצולה, האינטליגנציה, המסחר והתעשייה — הם בני אנוסים לשעבר, והוא מונה אותן בשמותיהן. האינקביזיציה, כנודע, האריכה ימים בארצות שמעבר לים הרבה יותר מאשר בארץ הולדתה, ספרד.

בבוגוטה, בירת קולומביה, מצויים כיום סופרים בני־קולומביה, שהתחילו לומדים עברית ולחקור בתולדות היהודים.

אגב, על יהודים, צאצאי אנוסים, מהם שנטמעו כליל או ברובם, מהם שזיקתם לעם היהודי מתעוררת בהם בזמנים אלה — מספרת כפעם בפעם עתונות היהודים בשתי האמריקות. שמואל רוזאנסקי, עתונאי נודע בארגנטינה, למשל, אומד את מספר צאצאי האנוסים־לשעבר בונצואלה ב־4000 נפש. במכסיקו מצויים מסוגם תושבי כפרים שלמים שחזרו — ובקנאות רבה — ליהדות, והשאיפה בקרבם לעלות לציון היא (גם לפי עדותו של ציר ישראל, שאלתיאל) עזה ביותר.

---

*) ראה טבלה בעמוד 9.

כלכלה ואגוד מקצועי

ההספקה החקלאית במערכה הכלכלית / נ. ורלינסקי

עליה בהספקה החקלאית וביקוש יציב

שנת תשי"ז תצויין כשנת יבולי ברכה בחקלאות. המדובר הוא בעיקר בגידולי שדה. אולם גם ביתר ענפי החקלאות נמשך קו עליה בייצור. עליה זאת הביאה אתה גידול ניכר בהספקה החקלאית לענפיה, פרט לעופות ובננות — לרגל צמצום הענף הראשון ומפאת פגעי טבע בשני. ברוב הענפים התחלקו הכמויות באופן מתאים במשך כל השנה, תוך שינויים עונתיים רגילים. בהתאמה לכך היו בהם תנודות נורמליות במחירים. בביצים ובמינים אחדים של ירקות הושפעה ההספקה בחדשי הקיץ האחרון ע"י צמצום הייצור, דבר, שמצא ביטויו בעליה ניכרת של מחיריהם.

ההספקה החקלאית הגדולה — עם כל התנודות הבלתי נמנעות לפי ענפים ועונות — היתה גורם חשוב לייצוב שוק המזונות בארץ בשנה שחלפה.

במקביל לעליה של הייצור וההספקה החקלאית בלטה גם עליה בביקוש לתוצרת חקלאית. בין הסיבות העיקריות, שהשפיעו על הגדלת הביקוש, יש לציין את הגידול הרב של האוכלוסיה כתוצאה של העליה בשנה האחרונה; את הרכב העליה, אשר חלק ניכר ממנה בא מארצות בעלות הרגלי צריכה של תוצרת חקלאית דומה לזו המיוצרת בארץ; את המצב המניח את הדעת של התעסוקה, שחזק את הצריכה של שכבות מפגרות.

היקף ההספקה החקלאית בתשי"ז

הספקת תוצרתו של המשק החקלאי המעורב, לפי ענפיו העיקריים, בשנת תשי"ז ע"י ההתישבות העובדת באמצעות „תנובה" וע"י הסקטור הפרטי, משתקפת בטבלה הבאה:

	משקי „תנובה"	הסקטור הפרטי	סך הכל ההספקה החקלאית	אחוז משקי „תנובה" בהספקה הארצית
1. חלב בקר, במיליוני ליטר	101,6	27,7	129,3	78,5%
2. חלב כבשים, במיליוני ליטר	4,3	1,3	5,6	76,5%
3. ביצים, במיליוני יחידות	260,-	155,-	415,-	62,4%
4. עופות, בטונות	11400,-	4900,-	16300,-	70,-%
5. ירקות, מלונים, אבטיחים ותפוחי־אדמה בטונות	153000,-	119000,-	272000,-	56,3%
6. פירות (בננות, ענבי מאכל, תפוחים, שזיפים ושונים), בטונות	37200,-	7300,-	44500,-	83,6%
7. דגים (קרפיונים ודגי־ים ואגמים), בטונות	9900,-	500,-	10400,-	95,-%

לפי הערכה מוקדמת גדלה הספקת תוצרת המשק החקלאי המעורב ב־8%—10% בתשי"ז לעומת תשט"ז ואילו ייצור גדולי שדה ותעשיה גדל באחוז יותר גבוה.

היקף הספקת התוצרת החקלאית לאוכלוסיה ע"י ההתישבות העובדת באמצעות „תנובה" הוא למעלה מ־70% מכלל הכמות הנצרכת במדינה.

התוצרת החקלאית במדד המחיה

רבות דובר בחדשים האחרונים על הצורך להכניס שינויים הכרחיים בחישוב הירקות והפירות במדד יוקר המחיה. התנודות העונתיות החריפות בייצור ובהספקת ירקות ופירות והשפעת הטבע על הגדלת היבול או על צמצומו של היבול, הקדמת עונת ההספקה או האחרתה, משתקפים בצורה קשה על מדד המחיה.

העגבניות שימשו נושא לדיונים בחדשים האחרונים בדרגים גבוהים. המחיר הסיטוני השנתי הממוצע בתשי"ז היה 185 פרוטה הק"ג. אולם התנודות במחירים היו גדולות: באפריל — 752 פרוטה ואילו ביולי — 116 פרוטה הק"ג. הסיבה לכך נעוצה בעונה ובהתאמת כמותה של ההספקה: באפריל נמכרו 800 טונות וביולי 7200 טונות.

בננות נמכרו בנובמבר 1956 בכמות של 1900 טונות ובמרס 1957 — של 2800 טונות. הכמויות השתקפו בשיעור המחירים: בנובמבר 1956 היה המחיר הסיטוני, כולל סובסידיה, 700 פרוטה הק"ג ובמרס 450 פרוטה הק"ג.

הספקת ירקות ופירות למיניהם בכמויות קטנות בתחילת העונה ובסופה, מביאה באופן בלתי נמנע לעליה גדולה במחיריהם. ידועה גם העובדה, שבמידה שמופיעים בשוק ירקות ופירות בכירים ואפילים, אין הם מגיעים לכלל הצרכנים, אלא לשכבה דקה של בעלי יכולת בלבד. אשר לכלל הצרכנים, הרי הם מכסים את צרכיהם ע"י צריכה יותר גדולה של המינים המצויים בשוק. מצב זה מחייב חישוב שנתי של כל

הירקות והפירות במדד המחיה או הוצאת כל הירקות והפירות הבכירים והאפילים מכלל חישובי מדד המחיה.

הסובסידיה לתוצרת חקלאית

הסובסידיה לתוצרת חקלאית הגיעה לסכומים גדולים בתשי״ז.

הסובסידיות בעד תוצרת המשק המעורב — חלב, ירקות, תפוחי־אדמה, בננות, ענבים, דגי־ים וביצים — הגיעו בשנת תשי״ז לסכום של 22,5 מיליון לירות.

הסובסידיה המיוחדת להתישבות החדשה היתה סך 2,8 מיליון לירות בעד ירקות ו־553 אלף לירות בעד חלב — ביחד: 3⅓ מיליון לירות. למשקים הצעירים שולמה גם סובסידיה בעד בוטנים וטבק.

נוסף לכך שולמו תמיכות למיני תוצרת אחרים, כגון כותנה, ליצוא של אגוזי אדמה, שימורי ירקות.

הסובסידיות הגדולות ביותר ניתנו לחלב בסכום של 8 1/3 מיליון לירות ולירקות בסכום של 8 מיליון לירות.

הסובסידיות היוו מהמחיר הסיטוני לפי חישוב שנתי: בחלב — 22%, בביצים — 7,5%, בירקות — 16%, בתפוחי־אדמה — 25%, בענבים — 20%, בבננות — 21%. יש לציין, שלמיני תוצרת מסויימים שולמו הסובסידיות כשנתיות ולאחרים — כעונתיות. המקרה הראשון — סובסידיה שנתית — הוא ביחס לחלב ותפוחי־אדמה. הסובסידיה ליתר המוצרים נשאה אופי עונתי, לפעמים רק במשך שבועות מספר. לגבי אחדים ממיני התוצרת החקלאית היוותה הסובסידיה בזמן תשלומה אחוז גבוה ביותר מהמחיר הסיטוני למשקים. כך ביוני 1957 היתה הסובסידיה לבננות ולענבים למעלה מ־70% ובספטמבר 1957 לעגבניות ולגזר — קרוב ל־70% מהמחיר שהמשק קבל.

כמה סיכומים בולטים מהפעלת הסובסידיות בקנה מידה רחב בתשי״ז לגבי תוצרת חקלאית:

א. הסובסידיה לתוצרת חקלאית נשאה בשנה האחרונה אופי צרכני מובהק, ז. א. מטרתה הסופית היתה בעיקר הוזלת המחירים לצרכן ומניעת עליה בלתי מוצדקת של מדד המחיה לרגל תנודות עונתיות בלתי נמנעות בהספקה. אין שום פסול בכך, שהסובסידיה היתה לצרכן, אולם יש לקבוע את העובדה כשלעצמה.

בדרך כלל הסובסידיה לתוצרת חקלאית, כלמוצרי מזון אחרים, היא שיטה מקובלת זה עשרות שנים בארצות רבות ובאה לפעמים כעזרה לענפים חקלאים ולפעמים לשם וויסות מחירים לצרכנים. מתן סובסידיה לתוצרת חקלאית הוא לפי מסיבות הזמן, מצב החקלאות, האינטרסים של הצרכנים והמצב הכלכלי של המדינה.

ב. הסובסידיה הגיעה במלואה ליצרן החקלאי. „תנובה" שילמה כל סכומי הסובסידיה ליצרנים. כותב שורות אלה סבור, שגם יתר מוסדות השיווק נהגו בדרך כלל באופן דומה.

ג. הצרכנים נהנו באופן ישיר מחלק גדול של הסובסידיה ע״י הוזלה אמתית של המחירים להם. הסובסידיה של חלב, תפוחי־אדמה, ביצים ובחלק של בננות וירקות הגיעה במלואה לצרכן. ברם ביחס לירקות ופירות בכירים ואפילים, שהספקתם מצומצמת, היתה פעולת הסובסידיות מוגבלת. המחירים הקמעוניים למיני תוצרת אלה היו לעתים גבוהים באחוז ניכר מהמקסימליים, אם כי מוצרים אלה הגיעו באחוז ידוע לפי מחירים נורמליים לצרכנים — ע״י האגודות הצרכניות וחלק מהמסחר הפרטי.

אפשר לקבוע כלל ברור ביחס להשפעת הסובסידיה על המחירים לצרכנים: הסובסידיה מגיעה במלואה לצרכנים כשניתנת למוצרים שהספקתם יציבה ובכמויות גדולות, או למוצרים המתחלקים לפי קצוב; אין כן הדבר לגבי מוצרים עונתיים, שהספקתם מפגרת בהרבה לגבי הביקוש.

ד. סובסידיה לירקות ופירות משפיעה באופן שלילי על השיווק ההוגן. בולטת ירידה רבה של מיון התוצרת ע״י היצרנים. המיון עובר למעשה לידי המסחר הקמעוני, הקובע מחירים גבוהים ביותר בעד הסוגים המובחרים. ידועה גם העובדה שהצרכנים מקבלים לעתים תוצרת בעלת איכות ירודה מאותם המינים, שהספקתם מצומצמת והמתחלקים לפי מנות קצובות ובמחיר מקסימלי.

ההישגים במיון ובסטנדריזציה של הספקת ירקות ופירות, שדרוש עמל של שנים כדי להגיע אליהם, הולכים בחלקם הניכר לאיבוד במשטר של סובסידיה.

מטרת הסובסידיה לצרכנים היא לעכב את עלית המחירים ולעצור את עלית מדד־יוקר־המחיה ובאופן כזה למנוע אינפלציה. מאידך, הוזלה גדולה של מחירים מגבירה את הצריכה ומגדילה את הביקוש. שני גורמים אלה — צריכה וביקוש גבוהים — מזרזים את האינפלציה. הפעלת שיטת סובסידיות למיצרכי מזון צריכה להיות נשקלת לאור שתי מגמות מנוגדות אלה, ולפי מידת ההשפעה של כל אחת מהן במסיבות הזמן הנתון יש לכוון את היקף הסובסידיות לצד ההגדלה או הצמצום.

המדיניות החקלאית לטווח ארוך צריכה לשאוף להפחתת הסובסידיות עד למינימום ולביסוס המחירים לתוצרת החקלאית על המצב הריאלי של השוק, יחד עם תמיכה בענפים, שמצבם קשה, כאמצעי ביטוח מפני זעזועים רציניים בייצור החקלאי ובהספקת מזונות חיוניים לאוכלוסיה.

ויכוח מיותר

מזמן לזמן עולה על במות שונות סיסמת־להטים בדבר החלפת המשק המעורב בחקלאות, המושתתת בעיקר על ייצור, — לייצוא. ויכוח זה על מקומו של המשק החקלאי המעורב הוא טפל. טרם נמצא מישהו, שיוכל להבטיח שווקי־חוץ קבועים ומכניסים לתוצרת החקלאית הישראלית. הרצון ללמוד היקש מפרי הדר איננו מוכיח ולא כלום. פרי ההדר של ארצנו הוא פרי־מונופולין, שאין שווה לו באיכותו בכל העולם, מפאת תנאי קרקע ואקלים מיוחדים במינם, שקיימים בפס הצר לאורך החוף של ארצנו. אופייני הוא לציין, כי מבין אותם החוגים, המטיפים להעביר את כל החקלאות לייצור לשם ייצוא, ישנם לא מעטים המביעים ספיקות רציניים בנוגע להיקף הרחבת שטחי ההדרים.

הצלחנו בשנים האחרונות בייצוא בוטנים. אפס לבוטנים קיים שוק מוגדר בארצות חוץ והוא מציב גבול לממדי הייצוא. גם בבוטנים המדובר בתוצרת־מונופולין במידה מסויימת לפי איכותה.

הנסיון של ארצות אחרות מלמדנו, כי הייצור החקלאי מספק קודם כל את צרכי האוכלוסיה המקומית במוצרי מזון. בין אם נתבונן בהתפתחות החקלאית של ארצות, כמו דנמרק, הולנד, שבדיה, שווייץ, אוסטרליה, שהנן ארצות ייצוא חקלאי, ובין אם נעיין בשינויים בייצור החקלאי באנגליה, אשר אחוז ההספקה העצמית עלה בה באופן ניכר מאד בהשוואה לשנים שלפני מלחמת העולם השניה, — נראה, כי הקו העיקרי הוא הספקת חלק גדול של מזונות האוכלוסיה ע״י הייצור החקלאי המקומי.

היסוד להתישבות חקלאית גדולה ולפיתוח חקלאי נרחב היה ויהיה המשק החקלאי המעורב, ובכלל זה גידולי תעשיה להספקת תצרוכת האוכלוסיה במזון ובחומר גלם לתעשיה. על בסיס זה אפשר לפתח ייצור לשם ייצוא חקלאי, דבר זה כשלעצמו הנהו בעל חשיבות ראשונה במעלה בשביל הכלכלה הלאומית. הייצור החקלאי, בזמני שלום כבזמני מלחמה, יתבסס בראש וראשונה על הבטחת ההספקה לאוכלוסית המדינה תוך הפרשת חלק הולך וגדל של ייצור בשביל היצוא.

הויכוח, המתעורר כל פעם ביחס למקומם של המשק החקלאי המעורב, ערך ההספקה לשוק המקומי ופתוח הייצוא החקלאי, הוא חסר תוכן ומיותר. אין כל נגוד בין השתתת הספקת האוכלוסיה על המקורות העצמיים של החקלאות לבין מאמצים להרחבת היצוא החקלאי.

הַיִּצּוּר וּפִרְיוֹנוֹ / ה. פרומקין

בעיות כלכליות רבות מעסיקות אותנו. זו היא הופעה טבעית למדינה, המבצעת מפעל פיתוח כלכלי נועז וקולטת מספר רב של עולים. ויש להניח שככל שכלכלתנו תתרחב והישוב העברי יגדל כן תרבינה הבעיות. אין להתעלם בשום פנים מליקויים ופגמים וסכנות בחזיתנו הכלכלית. שאננות ואשליות מסוכנות הן מאוד לעם ולמדינה, הנמצאים בראשית תקומתם והתעצמותם. אולם באותה מידה מסוכן הוא „להניח על השולחן" בבת אחת את כל הבעיות המורכבות, לרכז בתמונה אחת את כל הקשיים עד כדי הרגשת חוסר מוצא ודרך. שתי שאלות עיקריות צריכות להעסיק אותנו בכל בדיקה כלכלית: א) האם מתקדמים אנו במערכה זו ובאיזה קצב; ב) מה הן נקודות הכובד של המערכה, שבהן צריך לרכז את עיקר הכוחות לפעולה. נעיין נא במקצת בכמה שטחי המערכה הכלכלית, בסוגיות עיקריות.

מאז ומתמיד ראינו את מצב התעסוקה וקליטת העליה כמודד חשוב להתקדמותנו הכלכלית והנה משום מה אין אנו מדגישים עתה במידה ראויה את התהליכים החשובים המתרחשים בשדה זה. בתקופת השנה האחרונה נוספו לנו מהעליה ומהריבוי הטבעי בערך מאה ועשרים אלף נפש ומצב התעסוקה אינו יותר קשה מאשר מלפני שנה. פירושה של תופעה זו היא: שהמשק קלט בעבודה ובפרנסה את התוספת הרבה של ידים עובדות ומפרנסים שנוספו לנו בתקופת השנה הנ״ל.

נעיין נא בסיכומים אחדים של מרכז לשכות העבודה. בחודש אוגוסט 1956 הגיע המספר היומי הממוצע של המובטלים הרשומים בלשכות העבודה בכל הארץ ל־11,400 פועל ופועלת ובאותו החודש בשנת 1957: 11,955. בחדשי ספטמבר ואוקטובר 1957 חלה הטבה נוספת במצב העבודה בגלל הצורך בהרבה עובדים לקטיף הכותנה. יתכן שבחודש דצמבר יחול שינוי זמני לרעה במצב העבודה אולם יש להניח שעם הגברת עבודות הקטיף והאריזה של פרי ההדר ישתפר שוב המצב. על כל פנים ברור שבשנת 1957 חלה הרחבה נוספת של כושר הקליטה הכללי בארץ. למסקנה זו אנו מגיעים גם אם אנו מעיינים בנתונים על קליטת העליה בחדשי אוקטובר 1956 — יוני 1957, כפי שפורסמו בירחון משרד העבודה מספטמבר 1957. נאמר שם שבתקופה הנ״ל עלו לארץ 67.400 נפש או 20.250 משפחות. אמנם חלק מסוים מהם טרם נקלט בעבודה וחלק עוד עסוק בעבודות יזומות אולם רובם המכריע נקלטו בענפי כלכלה שונים. לפי אומדן משרד העבודה המובא בירחון הנ״ל נקלטו העולים בענפי תעסוקה אלה: בחקלאות 14%, תעשיה ומלאכה 21%, בנין ועבודות ציבוריות 24%, עבודות יזומות 15%, מסחר ושירותים 21%, מקצועות חפשיים 5%. אין בכוונת הדברים הללו להתעלם מהחובה המוחלטת לטפל בכל היכולת לסידורם של אותם העולים והפועלים, שטרם נקלטו או השתרשו. למובטלים אלו לא נעשה יותר קל אם הם מהווים אחוז יותר קטן מכלל העליה. ואין לכן להרפות אף שעה קלה מהמאמצים לקליטתם.

ועתה נעיין במתרחש בעוד שטח כלכלי חשוב: שטח הייצור, זו היא אחת הנקודות העיקריות של החזית הכלכלית. תעסוקה נוספת ללא גידול הייצור פירושה

נסיגה כלכלית. אולם המציאות מוכיחה, שקיימת התקדמות משולבת בשתי החזיתות יחד, בתעסוקה ובייצור. לפי סיכומי בנק ישראל גדלה התפוקה החקלאית בשנת 1956 ב־16% ולפי אומדנים מוסכמים תגדל גם ב־1957 יותר מ־10%. גידול חשוב מאוד חל בשנתיים כנ"ל בתפוקת חמרי גלם חקלאיים לתעשיה (כותנה, בוטנים וחיטה). גידול שנתי מתמיד זה של התפוקה בחקלאות הנהו תוצאה של גורמים אחדים: השתרשות והגברת הנסיון החקלאי של ישובי העולים, התופשים כבר מקום ניכר בכלל התפוקה החקלאית, התקדמות אגרוטכנית כללית בשיטות העבודה החקלאית ותנאים אקלימיים טובים. ודאי, שהחקלאות טרם התגברה על בעיות כבדות ומורכבות: כוח אדם, מצב כספי וכו׳, אולם על כל פנים קיים בענף תהליך של התקדמות מתמדת, רב ערך לכלכלה הישראלית כולה.

גם בתעשיה ניכר תהליך מתמיד של גידול, לפי אותם החישובים של בנק ישראל גדלה התפוקה התעשייתית בשנת 1955 ב־12%, בשנת 1956 ב־9% ומעריכים כי גם בשנת 1957 תגדל התעסוקה במידה ניכרת. הגידול הזה בייצור חל עקב הרחבת השוק הפנימי בגלל תוספת־אוכלוסין מהעליה והריבוי הטבעי וגם במידת מה בגלל הרחבת ממדי הייצוא. מה שחשוב ביותר הוא שבתקופה הנ"ל גדל גם במידה מסויימת פריון הייצור, כלומר התפוקה לכל עובד עקב התמחות מקצועית, שיפורים טכנולוגיים וכו׳.

עם כל הערכת חשיבותם של תהליכים אלו אין אנו רשאים בשום פנים להסתפק בקצב זה של גידול הייצור ופריונו. אמנם במדינות אחרות נראית תוספת שנתית כזאת של תפוקת ייצור כהישג גדול מאד. אולם עלינו לזכור שלוש עובדות יסודיות: א) אנו מוכרחים להבריא את מאזן התשלומים שלנו זה אומר, יותר ייצור ליצוא וכן החלפת חלק מהיבוא בייצור עצמי. ב) אנו צריכים לקלוט כל שנה מספר ניכר של עולים ולהעסיק אותם במקצועות פרודוקטיביים כלומר בהרחבת הייצור. ג) אנו צריכים להגדיל בהרבה את אחוז המפרנסים העוסקים בתעשיה ומלאכה וגם את אחוז ההכנסה הלאומית מענף כלכלי זה. אצלנו מגיע אחוז זה בערך ל־23% בזמן שבארצות אחרות הוא הרבה יותר גדול (אנגליה 44%, בלגיה 46%, איטליה 43½% ארצות־הברית 31½%, קנדה 35½%). גם בחקלאות טרם הגענו לרוויה. השוק הפנימי למצרכי מזון מתרחב כל שנה. כן טרם מצינו את כל אפשרויות היצוא של תוצרת חקלאית.

אולם אחד התנאים ההכרחיים להרחבת היקף הייצור הוא: כושר ההתחרות של התוצרת הישראלית עם מחירי תוצרת כזאת בשווקים בין־לאומיים. בלעדי זאת לא נגיע לאותו היקף היצוא הנדרש לכלכלתנו ולא נוכל לצמצם בהרבה את היבוא ולשמור על יציבות המטבע הישראלי. כיצד עלינו לפתור בעיה זו, המהווה את נקודת הכובד של מצבנו הכלכלי? לא נוכל ברשימה אחת לעמוד על כל הגורמים, הקובעים את כושר ההתחרות של תוצרתנו; נדגיש רק במיוחד ענין אחד, שאינו תלוי בגורמי חוץ והנתון במידה רבה בגורמי פנים והוא: פריון הייצור. פירושו ארגון יעיל של תהליך הייצור, חסכון בהוצאות, ניהולו ודאגה נאמנה של הפועל לתפוקה, מבחינת הכמות והאיכות. בנקודה זו יש לרכז את מיטב המאמצים וכושר הפעולה.

ברור בהחלט שבשטח זה קיימות עדיין אפשרויות רבות מאוד, בלתי מנוצלות, אשר השגתן אינה תלויה בגורמי חוץ אלא רק במידת הכשרון והרצון הטוב של בעלי המפעלים, הנהלתם ועובדיהם. אין כל סיבה לכך, שמפעל תעשייתי וחקלאי לא יהיה מוכשר להתקדם בשדה זה בצעדים יותר מהירים. והרי ברור, שככל שנצליח בכך מתווספות אזי למשק העברי ולפועל העברי אפשרויות הרבה יותר נרחבות לגידול הייצור, קליטת עובדים להשגת שווקים נוספים, תוספת השקעות והקמת מפעלים חדשים נוספים.

מטרה זו לא תושג רק על ידי החלטות פורמליות וגם לא על־ידי לחץ הגורם לעתים להסתלפות הענין והסתבכותו. להצלחת פעולה זו דרושים כמה תנאים: א) החדרת ההכרה, שמעשה זה נושא אתו בסופו של דבר תוספת תעסוקה למשק ולפועלים; ב) שיטת ביצוע הדואגת לתעסוקת פועלים, שיצטרכו, אולי, לעבור ממפעל מסויים למפעל אחר בגלל שכלול שיטות הייצור; ג) פעולה משותפת מתוך אימון הדדי של כל הגורמים המעונינים בכך.

במפעלים שונים הוקמו בשנים האחרונות מועצות ייצור, העוסקות בענינים אלה בהצלחה והן הגיעו במפעלים לא מועטים להישגים רציניים מאוד, אולם טרם הוקמו מועצות ייצור בכל המפעלים החשובים. גם במועצות הייצור הקיימות תובע המצב תנופה יותר חזקה בהיקף הפעולה ומאמץ להעמקתה, בדיקה נוספת של האפשרויות לשכלולים והצגת מטרות מוחשיות בכל מפעל ומפעל אשר יש להשיגן בתקופה הקרובה.

לתנופה כזאת דרושה הרגשה ציבורית אחרת, הכרת חשיבותו המיוחדת של מעשה זה בתקופתנו הקרובה. ראוי לראות מבצע כזה כאחת המשימות הלאומיות והפועליות החשובות בשנת העשור למדינת ישראל. אנו נוכיח על ידי כך את החלטתנו הנחרצת וכשרוננו לשכלל במהרה את משקנו, להרחיבו, להאדירו ולחסן אותו לקראת כל תמורה העלולה להעמידו במבחן. בשנת העשור למדינתנו יש לחשל ביתר שאת את כוחנו הכלכלי הפנימי ולהחיש את קצב ההתקדמות המשקית. צריכה לקום מסביב לפעולות אלו תנועה ציבורית, אשר תעלה אותן לרמה הראויה.

אִרְגּוּן וְהַנְהָלָה בְּמוֹשְׁבֵי הָעוֹבְדִים / ש. מאיר

א.

בצדק טוענים, שאחד הסימנים המובהקים של משק הפועלים הוא השתתפותם הפעילה של הפועלים בהנהלת המפעל. ביחס למשק ההסתדרותי־ציבורי אין המצב בנדון מזהיר ביותר. לא לשוא קובע הח׳ פנחס לבון: „היחסים בין ההנהלה ובין הפועלים במשק הפועלים הם מצבר מסוכן של טינות ושל אי־הבנות" וגם: „אנחנו נכנסנו למבוי בשטח היחסים החברתיים ואין לנו כל ברירה אלא לפלס לעצמנו דרכים חדשות לבנין גשרים בין המשק לבין הפועלים". (דבר מ־20.9.57).

אף הח׳ פ. נפתלי דן על „עתידו של משק הפועלים" מתוך אספקלריה של „דמוקרטיזציה של ההנהלה המשקית" ומביא ראיות: — „בכל תנועות־פועלים הדוגלות בהקמת משטר צודק יותר ויעיל יותר — בכל הארצות האלה הויכוח העיקרי הוא איך להכליל את הכוח הדמוקרטי של הפועלים בתוך המשק ובתוך הנהלת המשק. (הפועל הצעיר מס׳ 51 מ־10 בספטמבר 1957).

בנוגע למושב העובדים קיימת בקרב הוגי דעות ועסקני פועלים דעה חיובית ולא פעם הם מצביעים עליו כדוגמה למשק יעיל, המבוסס על חשבון רנטבילי. וכדברי הח׳ פ. נפתלי: בעל משק במושב עובדים קשור קשר ישיר ביותר לעבודתו ולמקומו והוא יכול לראות מיד את תוצאות עבודתו, הוא עצמו ולא מישהו קובע לו את תנאי העבודה. בדרך כלל הוא קובע לעצמו תנאים רעים מאד מנקודת ראות של שעות העבודה והאיגוד המקצועי", ולכן, ממשיך הח׳ נפתלי, הדמוקרטיזציה הכלכלית במושב „מבוססת על האחריות הישירה של היחיד" ואינה תלויה בנציגות ובבחירת נציגים.

אנשי מושבי העובדים עלולים להתגאות בציון דברים כאלה ולשקוע בשלוה ונחת. דרך מושב העובדים מבטיח רנטביליות והשתתפות ישירה של העובדים בקואופרטיב שלהם. מובטחת זיקת המושבים אל תנועת הפועלים ושמירה על עתידו של משק הפועלים. לו היינו מפלגה השואפת לרכוש דעת הקהל בכל האמצעים, רשאים היינו להשתמש במחמאות אלה; אולם ההתישבות מושתתת על עשיה אינטנסיבית ועל חברים בעלי הכרה וחלילה לנו, חברי המושבים להשתכר מחוות דעת של חוקרים חשובים ביותר, אם כי אין בשום פנים לזלזל בה. עלינו לבחון את המצב בחינה נוקבת, מתוך ראיית המציאות במושבים הוותיקים והחדשים.

ב

כידוע, מושתת מושב העובדים על המשק האינדיבידואלי של החברים ועל המשק הציבורי המלווה אותו והמהווה הקשר הכלכלי והארגוני בין משקים אלה. האגודה השיתופית במושב היא חשובה מאד, שבהצלחתה תלויה במדה מכרעת הצלחת המשקים הבודדים. האשראי מנוהל בכפר בצורה מרוכזת; משק המכוניות הוא העורק, המשרת את המשקים באספקה ובהובלת התוצרת; מכוני המים מן ההכרח משותפים ומנוהלים על ידי האגודה. ריכוז התוצרת ושיווקה נעשים על פי החלטות נבחרי האגודה ועל ידיהם; כך גם ניהול משק משותף כגון בתי קירור, בתי אריזה, מדגרות, מגרסות וכו׳ וכו׳. ערך המשק המשותף אינו פחות מערך המשק הפרטי ועקב התלות של ייצור החברים החקלאיים בשירותים השונים ובמשק משותף זה, קובע אופן ניהולו, כאמור, את הצלחת המשקים. מכאן נובעת החשיבות של בחירת נציגי החברים בהנהלת האגודה השיתופית או בהנהלת הכפר בכלל. שיתופם של החברים בחיי הכפר תהיה אבן־הבוחן לדמוקרטיזציה של הקואופרטיב, הנקרא מושב עובדים. ולא זאת בלבד, אלא כשם שהמשקים הבודדים קשורים ומשולבים ביניהם, וביניהם לבין האגודה השיתופית, וגורל אחד מלכדם למין משפחת עובדים, כך המושבים קשורים באינטרס חקלאי, משקי וחברתי לתנועתם ולתנועת העבודה בארץ. מילוי התפקידים הציבוריים־ממלכתיים של ציבור הפועלים בעתות שלום כבשעות חירום חל עליהם בתוקף היותם משקי פועלים אם בחפצם להמשיך להמנות על חברת העובדים בישראל במובנו הרחב של המונח.

ג.

סימנים רבים מעידים באחרונה על אדישות רבה בקרב החברים הבודדים במושבים לגבי המשק המשותף וצורת ניהולו. וכמה סיבות לדבר: הנהלת הכפר מתרכזת על הרוב בידי אנשים ספורים, המוכשרים בכשרון הדיבור או הבולטים במעשיות בשטח משקי מסויים. במרוצת הזמן הם נעשים מנהלים בפועל, המרכזים בידיהם את הפעולות המשקיות וכן הבעיות החברתיות והתרבותיות של המקום. בדרך זו הולך וגובר שלטונם על כל ענפי החיים.

מובן, שמצב זה לא היה אפשרי אלמלא גילה ציבור הבוחרים, חברי המושב, אדישות ולא־איכפתיות. הם נהפכים מרצונם למין לקוחות או סתם נתינים, התובעים זכויותיהם ממנהליהם. עם התפתחות המשק האינדיבידואלי שוקע החבר, רובו ככולו, בדאגה לסידורו ולעבודתו המרובה. וכאילו מתהווה ניגוד בין המשק הכללי המשותף, לבין משקו הוא. הפרט חדל להשקיע מרץ ויזמה במשק משותף זה, והוא מסתפק במה שעושים המנהלים למענו. עם התפתחות המשק וביסוסו, כאילו משתדלים חברים להוכיח דבר, שהוא בניגוד לחוקי הסוציולוגיה: האינטרס הציבורי כלפי

(סוף בעמוד 14, למטה)

במערכות הדור הצעיר

הַמִּשְׁלַחַת הַיִּשְׂרְאֵלִית בְּאִנְטֶרְנַצְיוֹנַל הַנֹּעַר / ישראל קיסר

(נתקיים באוקטובר ש.ז.)

מעטים אצלנו יודעים על קיומו של האינטרנציונאל הסוציאליסטי לנוער, אף על פי שהוא מהווה מכשיר בעל־ערך לקשירת קשרים עם דור ההמשך של המפלגות הסוציאליסטיות באירופה, אסיה, אפריקה ואמריקה. במיוחד יש ערך למוסד זה, המקיים קשרים חברתיים עם מדינות ביבשת אסיה ואפריקה, שזה מקרוב השתחררו משיעבוד זרים והשיגו עצמאותם. מדינות אלה עומדות מול בעיות סוציאליות חמורות, שאחת מהן היא הדרך לארגון הנוער והפעלתו לתועלתה של המדינה והחברה. ארגון הנוער הסוציאליסטי יכול לעזור לא במעט לתנועות אלה והן יכולות ללמוד מהנסיון העשיר של התנועות הסוציאליסטיות באירופה.

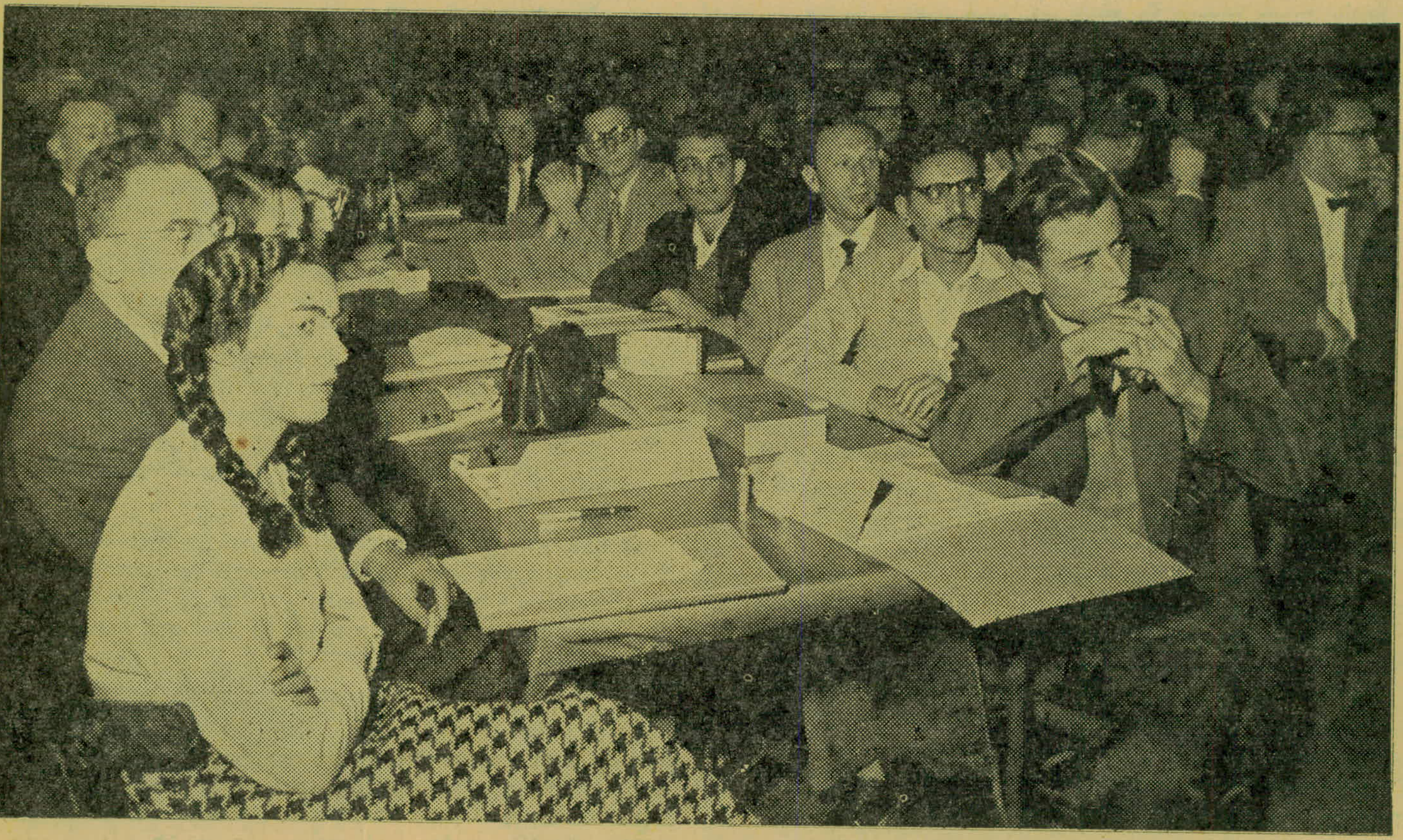
באינטרנציונאל הסוציאליסטי של הנוער מיוצגות כיום שלשים ושלוש תנועות ממדינות, שיש בהן מפלגות סוציאליסטיות. רוב הארגונים המיוצגים במוסד זה (22 במספר) הם מיבשת אירופה. אולם לא רק בכמות מטביעה אירופה את חותמה על הארגון הזה, אלא גם בנסיון ורבות מהן זכו להחזיק בהגה השלטון במדינותיהן, וצברו נסיון מעשי רב בהלכה הסוציאליסטית ובהגשמתה. לעומתן משתייכות המשלחות מארצות אסיה ואפריקה למפלגות סוציאליסטיות צעירות לימים, שהן עדיין בשלב ההתלבטות והחיפושים. בשבילם, יש בכינוס זה כדי לתרום תרומה נכבדה לבנין תנועותיהם. מבחינתנו ראוי לציין, שרק מדינה ערבית אחת, לבנון, היא חברה בארגון זה. שאר מדינות ערב הן מחוץ למעגל, והסיבה ידועה: שום תנועה סוציאליסטית לא הצליחה או לא יכלה להתקיים במשטר הנוכחי בארצות אלה, שבהן קיים משטר רודני, ובשתיים מהן אף עבדות, ואילו הסוציאליזם והדימוקרטיה הם מהם והלאה. יש להדגיש עובדה זו, כדי לציין, שמבחינה מסויימת העדרן של המדינות הערביות מן הקונגרס (וגם הנציג הלבנוני שהוא חבר בארגון, לא הופיע) הקל על המשלחת הישראלית בפעולתה שם, במיוחד כדי להעביר הצעת החלטה ישראלית בענין המזרח התיכון, (הצעה, שתוכנה אינה שונה מן ההחלטה שנתקבלה בקונגרס הסוציאליסטי בוינה). יש להניח, שאילו היו הערבים מופיעים היו מניחים על שולחן הקונגרס הצעת החלטה נוגדת, שפירושה, במקרה הטוב ביותר, מציאת נוסחת פשרה, שהיתה ממעטת דמותה של ההצעה הישראלית. ואילו בהעדרם נתקבלה ההצעה בענין המזרח התיכון ברוב גדול וללא התנגדות, כשהמשלחות מארצות אסיה עומדות כגוף אחד לימין ההצעה הישראלית.

היו משלחות, שחשבו, שהמשלחת הישראלית מנצלת את עובדת העדרם של הערבים כדי להעביר הצעת החלטה, שביסודה יש בה משום גינוי לערבים, בלי לשמוע כלל את הצד השני ובלי שתהיה הזדמנות לדוברים ממדינות אלה להשמיע טענותיהם, לכן אין זה הוגן, לדעתם, לקבל את ההצעה הישראלית. הופתענו במיוחד מעמדתו הבלתי מובנת של הנציג האורוגואי בועדה המדינית, שלדעתו מדינת ישראל אינה אלא מדינה אימפריאליסטית בזעיר אנפין, והיא הגורם לאי שקט באזור. לשם הוכחה הביא הנציג המזימה, כביכול, שרקמה ישראל עם האנגלים והצרפתים במטרה לכבוש את מצרים במבצע סיני. ומשום כך הוא הציע לא לקבל את הצעת ההחלטה הישראלית. אבל זו היתה הצעת יחיד, שלא זכתה לתשומת לב.

שאלת המזרח התיכון היתה רק אחת השאלות, שנדונו בועדה המדינית ובקונגרס. ויכוח חריף וארוך נתגלע סביב שאלת אלג׳יריה. לפני חברי הקונגרס היתה מונחת הצעה מטעם משלחת הסטודנטים הבריטית לקונגרס, הקוראת להוציא את הארגון הצרפתי מהאינטרנציונאל בשל המדיניות הצרפתית באלג׳יריה. במיוחד ניתך הזעם על ראש הממשלה הצרפתית לשעבר, מר מולה, שלדבריהם אינו יכול כלל להכלל במחנה הסוציאליסטים לאחר מה שעשה בתקופת כהונתו באלג׳יריה. להתקפות המשלחת האנגלית על הצרפתים נצטרפו במרץ המשלחות מאורוגואי ובלגיה, שלא חסכו ביטויים חריפים, כדי להוכיח, כי מעשי הרצח של הצרפתים באלג׳יריה אינם שונים מהדיכוי הסובייטי בהונגריה ואף ממעשי הזוועה של היטלר.

מדבריהם ניכר, שאין הם בקיאים ברקע ובעובדות, שגרמו למדיניות הנוכחית של הצרפתים וכל הצהרותיהם ודיבורם אינו אלא מצות אנשים מלומדה. הם למדו כמה סיסמאות, תוך התעלמות מוחלטת מן הסיבות ההיסטוריות השונות, ולא הבינו שאין לעשות כלל השוואה בין רצח היהודים ע״י היטלר, דיכוי המרד בהונגריה ובין הפעולה הצרפתית באלג׳יריה.

הצעה קיצונית זו לא זכתה לתמיכה המשלחות, ובמקומה הועלתה הצעה אחרת,

המשלחת הישראלית בפתיחת הקונגרס של אינטרנאציונל הנוער הסוציאליסטי. במשלחת: משה גלבוע, שמעון מורט וישראל קיסר.

המסתפקת בגינוי צרפת על מעשיה באלג׳יריה והקוראת למדינה זו להפסיק את הפעולות הצבאיות ולאפשר לעם האלג׳ירי הגדרה עצמית ואוטונומיה פוליטית.

לעומת זאת, המשלחת הצרפתית העלתה הצעה, שלא נתקבלה ע״י הקונגרס, המזמינה משלחת מטעם הקונגרס שתצא לאלג׳יריה ותחקור בעובדות מכלי ראשון, ורק לאחר שתסיים את חקירתה תביא את התרשמותה מאלג׳יריה ותתקבל החלטה בענין זה. ולראיה טענו הצרפתים, גם הקונגרס הסוציאליסטי, שהתקיים לפני כמה חדשים בוינה, קבל הצעה דומה.

המשלחות מאסיה

מספר המדינות מיבשת אסיה החברות בארגון זה אינו מבוטל: ישראל, בורמה, יפאן, הודו, מאליה, ניפל, הודו־סין, לבנון, גאנה. ואולם רק ארבע המדינות הראשונות שלחו נציגים לקונגרס בעוד שיתר המדינות משום־מה לא הופיעו. ומשלחתנו הצטערה במיוחד על היעדרם של האחרים, כיון שחשבנו כי פה תהא לנו הזדמנות, להדק ולחדש קשרים. יתר על כן: רוב הפעולות הקונס־טרוקטיביות של הארגון מיועדות ליבשות אלה, וקשה הדיון שעה שהמשלחות שבהן מדובר — נעדרות ממנו. העדרן שינה את דיוקנו של הקונגרס, שקבל חותם אירופאי הודות להשתתפותן המלאה של כל המדינות האירופיות החברות בארגון. וניכר, כי רוב המשלחות האירופיות מתייחסות ברצינות לארגון ופעולותיו. ואילו המשלחות מן היבשות האחרות לא גילו פעילות מיוחדת. לדידם די בכך שהם נוכחים. יתכן שהעדרן של חלק מהמשלחות האסיאתיות נגרם ע״י קשיים כספיים וטכניים. העובדה, שהקונגרס מתקיים באירופה, מנע מכמה משלחות להגיע, בגלל המרחקים הגדולים שעליהם לעבור. דבר זה צריך ללמדנו, כי במידה שאנו רוצים לעודד את התנועות הסוציאליסטיות באסיה ובאפריקה, עלינו להעתיק מפעם לפעם את מקום הקונגרס גם לארצות אלה.

יחסים עם משלחות אחרות

עיקר העבודה נעשתה בועדות ובשיחות בלתי רשמיות, כשהמשלחת הישראלית השתדלה להיות בהם פעילה ולא נעדרה משום ועדה או ישיבה. עשינו מאמצים להדבר עם מרבית המשלחות, כדי להדק קשרים ולברר את אי הבנות במידה שישנן. ונראה לי, כי משלחת ישראל הוותה גורם רב־השפעה בכל עבודת הקונגרס. ובשבילי זו היתה אפתעה, משום שחושש הייתי שמא נהיה נתונים בבדידות, כפי שזה קרה לא פעם למשלחות שלנו בקונגרסים ובועידות שונות. יתר על כן: הששנו, שאנו נעמוד לפני התקפות מצד המשלחות השונות סביב פרשת מנחם בר־גיל, שזכתה לפרסומת לא רק בארץ, אלא אף מחוצה לה.

אבל במאמצי חברי המשלחת הצלחנו להתגבר על המכשולים ואף להוות גורם נכבד בועידה.

הקונגרס קבל, למשל, בין שאר ההצעות, שהצענו לגבי פעולות הארגון בעתיד, הצעה להקמת סמינר מדריכים בין־לאומי בישראל.

כן קיבל הקונגרס הצעה ישראלית להקים מחנה עבודה ולימוד בשביל חברים מאירופה, שיצאו לעבודה באסיה.

ישראל נבחרה כחברה לועד הפועל של הקונגרס, המונה 11 חברים, ונציגנו בו הוא הח׳ מ. גלבוע.

הַנֹּעַר הָאֲקָדֵמָאִי בְּיִשְׂרָאֵל / אברהם גרין

בדורנו, דור האטום וההתפתחות הטכנית, עולה חשיבותו של הפוטנציאל האקדמאי לאין שיעור בכל העולם. האפשרויות העצומות, שהמדע החדיש מעניק כדי לספק צרכים חדשים לאוכלוסיה, משמשות גורם ראשי לריבוי מספר הסטו־דנטים ולהארכת תקופת ההשתלמות של אנשים צעירים באוניברסיטאות ובבתי ספר גבוהים למיניהם. לעובדה זו נודעת חשיבות חברתית, שכן הכשרה לימודית־טכנית זו מביאה לידי ריכוז רב של אנשים צעירים, השוהים תקופה ממושכת בין כתלי המוסדות האקדימאיים.

מבחינה פוליטית משמשים ריכוזים אלו מצברי־כוח אדירים, ההולכים ומת־עצמים ככל שמידת הארגון והגיבוש של הסטודנטים להסתדרויות והתאחדויות גדלה. וכן ניתן לקבוע, לפי הרכב הסטודנטים הלומדים כיום, מה דמות תהיה בעתיד לשכבת־הפעילים הזאת בתחומי החיים החשובים במדינה.

עד כה לא הוקדשה בארץ מחשבה רבה לחקר ההשפעה הפוליטית העתידה להתבלט בשנים הבאות כתוצאה מהרכב זה. דעת הקהל עסוקה יותר בבעית ייצוג העדות והשכבות החברתיות השונות. התענינות זו, הנובעת בעיקר מן השאיפה לשויון סוציאלי, באה לידי ביטוי במספר עבודות מחקר וסקרים על ההרכב האנושי והחברתי במערכות החינוך התיכון, כדוגמת עבודתו המקיפה של ד״ר משה סמילנסקי „הבחינה החברתית של מבנה החינוך בישראל״, (שהתפרסמה לאחרונה בחוברת „מגמות״ היוצאת לאור מטעם מוסד סאלד), או במעקב בוגרי בתי הספר התיכוניים, שנערך ע״י ד״ר ה. מיוזם בשביל קרן פאלק למחקר כלכלי.

מאידך גיסא, שביתת האקדמאים המפורסמת הביאה גורמים שונים בהסתדרות ובמפלגה לידי הכרה, שיש צורך לקרב חוגים אלה, הממלאים תפקידים חשובים במוסדות המדינה והציבור, ולטפח ולגבש את הסטודנטים כחטיבה ציבורית. דבר זה מן הראוי ללבנו היטב, כדי למנוע כל הפתעות בעתיד. אנשים צעירים בכלל, וסטודנטים בפרט, הרגילים לחשוב ולנתח תופעות שונות בחיים, קרובים מאד, מטבע ברייתם, למתיחת ביקורת על מה שנראה בעיניהם כסתירה לאידיאלים חברתיים, לחוקים מדעיים ולהגבלת חופש המחשבה והביטוי.

מדינה דימוקרטית מעודדת מבחינה תיאורטית ביקורת חיובית, ומעונינים להרבות את חוגי הציבור החושבים ומשתתפים בפועל בחיים הפוליטיים. מסתבר, איפוא, שכל מי שחפץ בגיבוש הסטודנטים מעונין ממילא בשיתופם ובשמיעת דעתם על ענינים העומדים על סדר יומנו. וזאת מתוך הנחה, שלסטודנטים עצמם יש מה לומר. מובן, שלא כל אדם צעיר, הלומד במקרה במוסד גבוה להשכלה, מעונין או מתענין בפועל בשאלות שאינן קשורות ללימודיו. אך באוניברסיטה העברית, דרך משל, עולה מספרם של הסטודנטים בפקולטאות, הקשורות בצורה זו או אחרת בשאלות מדיניות, חברה, כלכלה, היסטוריה, משפט ופילוסופיה — על מספרם של הלומדים מדעי הטבע, רפואה וחקלאות. מתוך כך ברור, שמספר המעונינים בכוח בשאלות ציבוריות, בין עקרוניות ובין קונקרטיות, איננו קטן כל עיקר. וכן ברור, שבין הסטודנטים הללו ישנם כאלה. השואפים להביע בציבור את דעותיהם בענינים שונים, ושאיפה זו תלך ותגבר ביחס ישר למידת הגיבוש והארגון של הסטודנטים במסגרות ההסתדרות והמפלגה.

ונשאלת השאלה: אם אנו מוכנים, במסגרת ההסתדרות ובמסגרת המפלגה, לקליטת הנוער האקדימאי. האם נוכל לאפשר להם השתתפות והבעת דעות, ולו גם אפיקורסיות לפעמים? היש בידנו הכלים המתאימים לכך?

דבר אחד ברור: המגע ההדוק בין הציבור האקדימאי לבין כלל החברים במפלגה, והקשר בין הנוער בבתי ספר גבוהים לבין כלל הנוער — ברכה רבה צפונה בו. הוא עשוי להעשיר את המחשבה ולקרב לבבות. אך אין להתעלם גם מיסוד המתיחות הטמון בו בהכרח.

היש איפוא מן התועלת בגיבוש הנוער האקדמאי במסגרות פוליטיות או שמא עלינו לשאוף למטרה הפוכה, למתן חיים עצמאיים לקבוצה חברתית זאת על יסוד בלתי־מפלגתי. במידה רבה הפתרון כבר איננו בידנו. מפלגות אחרות לא ציפו לכל אות מצדנו בגבשן לעצמן תאים על טהרת המפלגתיות, מתוך רצון להשפיע בצינורות אלה על הסתדרות הסטודנטים, וכיון שכך אף אנו איננו רשאים לשבת באפס מעשה. אולם טיבם של תאים אלו, סוג הפעולות שהם מקיימים

(סוף מעמוד 12)

בעיות המושב פוחת והולך עם התעצמות הפרט. כל עוד המשק היה קטן והקיום ניתן בצימצום, גילו החברים אינטרס מיוחד לגבי חיי כפרם. כעת הערנות פגה והחברים נסחפים בזרם „החיים המודרניים״. את סיפוקם הרוחני מחפשים להשיג מחוץ למקום ודאגות הכלל ודדאגה לקיום המשק שלהם מבחינה כללית — ישאו הממונים. החלוקה הזאת למנהלים ומנוהלים מגבירה את כוחם של האדמיניסטרטורים.

הריכוז המופרז של תפקידי ביצוע שונים בידי אנשים ספורים או בידי איש אחד הוא בעוכרי הדימוקרטיזציה גם במושב העובדים. כי ניהול עצמי פירושו: פיזור התפקידים הציבוריים בידי מספר רב יותר של חברים. תלות החבר בכל שטח חייו במזכיר המושב מובילה לדרך הגבאות הידועה לנו מחיי הקהלות בגולה. ויש גם להביא בחשבון את אופי החיים הציבוריים בחברה סגורה ונתונה במסגרת קבועה ומצומצמת במושב. ההתחככות המתמדת, הרכלנות, התחרות וצרות העין האפיניות לחיי פרובינציה קטנה נותנות את אותותיהן.

ד.

הערכים החברתיים, שעיצבו את אופיו של מושב העובדים בארץ, אינם קפואים ועומדים ולא יימסרו בירושה מדור לדור אלא אם נמשיך לטפחם. עלינו להתמיד במתח הרעיוני והחברתי אם ברצוננו להתמיד בזיקה לציבור הפועלים וליעודו. אחריותנו כלפי מאות מושבי עולים, אשר הקימונו במתכונת המושבים הוותיקים מחייבת אותנו ואת תנועתנו.

יצירת ועדות פעילות בעלות סמכות רחבה תגביר האינטרס אצל מספר חברים גדול ככל האפשר.

לבסוף נצביע על תקנה מקובלת כבר בהרבה קואופרטיבים וחברות מתקדמות, העשויה להבריא במדה רבה חיי הציבור במושב והיא: להחליף כל שנה שלושה מחברי ההנהלה. בצורה זו יוכלו רוב חברי המושב לעסוק בשאלות הנוגעות לכלל וייצרפו בכור המשותף. על ידי זה תימנע השתלטות המעטים על הציבור והאווירה תהיה נוחה יותר ליחסי חברים משופרים.

ומידת ההתענינות של ציבור הסטודנטים בהם — כל אלו הם דברים הצריכים בדיקה יסודית.

התמונה המצטיירת לעיני המתבונן בה, אינה מרהיבה. ציבור הסטודנטים אינו תורם את תרומתו הראויה לו לפי רמת השכלתו ונתוניו האחרים. מדוע? הנוער האקדמאי תורם את תרומתו על פי דרכו שלו. סוף סוף חשובה בעיניו התכלית, שלשמה הוא לומד יותר מדברים הנראים בעיניו כצדדיים. ואילו ההתענינות בענינים ציבוריים נראית כבלתי תכליתית במציאות שלנו. והדברים אמורים בעיקר לגבי אנשים, שאין בידם סמכויות וכוח ביצוע בפועל.

זו הדעה המקובלת כיום בקרב הנוער האקדימאי בישראל. ודאי, לא הכל מסכימים לדעה זו, אך השאלה היא כיצד לשנות מציאות זו.

משימה זו מוטלת על האינטליגנציה בארץ, ואינטליגנציה זו איננה מצטמצמת בציבור האקדימאי בלבד, אך ביתר שאת חייב הדור הצעיר האקדמאי לחולל את התמורה.

על המפלגה מוטל להכין את הכלים הראויים לקליטת הנוער האקדמאי, כדי שתוכל להפיק ממנו את מלוא הכוחות הגנוזים בו, מתוך נכונות לאפשר לו לחיות את חייו הטבעיים ולהפנות את מרצו לאפיקים קונסטרוקטיביים. בלא נכונות כזאת, יהיו כל הדיבורים וההצהרות החגיגיות נידונים לכשלון.

אולם הדבר מחייב גם התעוררות מצד הנוער האקדמאי עצמו. מן הדין שהתעוררות זו תקדים לבוא לפני היערכותנו לבחירות הממשמשות ובאות.

לְבַעֲיַת הַצְּעִירִים / שלמה כהן

ברשימה זו ידובר על בעיות אחדות המיוחדות לקבוצות אנשים בגיל 20—30 שנה לערך ועל מידת התענינותה של המפלגה בהן. לפי אומדן זהיר מגיע מספרם של הנ"ל ל־500.000 איש ואשה או למעלה מ־25% מכלל האוכלוסיה של המדינה. זוהי ללא ספק תופעה מעודדת ורבת חשיבות לעתידם של האנשים הללו עצמם כפרטים ועתידה של המדינה כולה.

זהו פוטנציאל אנושי, אשר מחר מחרתיים יכוון את ענינינו וינהלום. חומר אנושי זה יעצב את דמותה ואת אופיה של המדינה לפחות בשני הדורות הקרובים. מכאן חשיבותה המיוחדת של תופעה זו. איש ודאי לא יחלוק על ההנחות הנ"ל ומאידך איש ודאי לא יחלוק גם על כך, שאין לך קבוצת גילים שהיא יותר מוזנחת מהקבוצות הנדונות. עד גיל 20 מהווים בית ההורים, בית הספר, תנועת הנוער וצה"ל — המסגרות הקובעות דרכם.

מעבר לגיל זה תועים הנערים ותוהים, המסגרות הקודמות אינן הולמות אותם עוד, מסגרת חדשה עוד טרם נבנתה ואין מי שיסייע בבנינה ונמצאו כעדר ללא רועה. המעמסה כבדה מנשוא, יען כי הגיל הזה על תביעותיו הטבעיות להקמת חיי משפחה עם כל הכרוך בכך, הוא גם גיל של תסיסה ואי־שקט. הכוח התוסס אפשר לכוונו לאפיק רצוי ומועיל הן מבחינה אישית והן לטובת הכלל, ואפשר גם שינוצל למטרות שליליות. מי יטול על עצמו את התפקיד האחראי הזה להיות מכוון ומדריך לדור הזה? הנשאיר את התפתחות הענינים לסטיכיה? הנפקיר את המשך חינוכו של דור העתיד לרחוב? עד כה שום גורם רציני ואחראי אצלנו לא נתן כראוי את דעתו לבעיה זו. ואולי אין בנמצא במדינה זו גורם רציני ואחראי ראוי לשמו, שיהא מסוגל להרים את המשא, זולת מפלגת פועלי ארץ ישראל. כיון שכך, ניצבת בכל חריפותה שאלה נוקבת: האם קיימות במוסדות המפלגה מחשבות לפתרון הבעיות הללו, בין אם התשובה היא חיובית ובין אם היא שלילית, כדאי לגשת ולנסות לברר לפחות אחדות מן הבעיות המיוחדות לגילים, שבעבר הלא־רחוק נקראו בשם כולל „המשמרת הצעירה".

מבחינה כללית ביותר ניתנות הבעיות להתחלק לשתים: בעיות צורה ובעיות תוכן. בעיות צורה: לית מאן דפליג, שהמסגרת הארגונית תקבע כאן לא במעט. הואיל והמדובר הוא בחומר אנושי מגוון מבחינות רבות, קשה להעלות על הדעת, שאפשר להצליח להביא את כל הצעירים והצעירות, שקיבלו חינוך תנועתי כלשהו, או הנוטים למפלגה, למסגרת כוללת נפרדת מהמסגרת התנועתית היסודית, ששמה סניף המפלגה. לשון אחרת: הצורה הארגונית לא רק הרצויה ביותר, אלא גם היחידה הבאה בחשבון, אם רוצים להבטיח מדה כלשהי של הצלחה, היא זו, שבמסגרת סניף המפלגה בכל מקום ומקום יקומו חוגי צעירים, והסניף ידאג להם. חזקה על כל סניף וסניף, שישכיל להכיר את הדרישות המיוחדות של חבריו הצעירים וידע להתגבר עליהן.

אין להכחיש, שבלי פטריוטיזם לוקאלי קשה להצליח בענין כה מסובך, כחינוך נוער וצעירים. דרוש, איפוא, חומו של הסניף והוא תנאי הכרחי להצלחה ראשונית בפעולה זו.

השלב השני תהיינה פעולות מחוזיות משותפות ומתוכננות בקפידה רבה. בהתחשב עם האינדיבידואליזם המופרז של הגילים הנדונים טוב למסור להם עצמם את ניהול ענינהם, בהדרכתו ההולכת ופוחתת של הסניף והמחוז. רצוי לנטוע בלבותיהם של החברים הצעירים הללו את ההרגשה, שהם חלק בלתי נפרד של הסניף, השאור שבעיסה ואף ילד שעשועיו.

הפעולות המשולבות הללו והאקלים החברותי המיוחד, שיווצר סביבן, עתידים ליצור את הרקע המתאים מבחינה חברותית ורעיונית כאחד.

הפעולה המחוזית עשויה לשמש מקום מפגש לצעירים מחוגים שונים, כגון ילידי הארץ בני עדות שונות ועולים חדשים וותיקים. וכן אפשר לבצע במסגרת מורחבת זו פעולות, שקצרה ידו של הסניף לבצען. גישה כזו תאציל מאורו של הסניף ופעולותיו על הדור הצעיר, ולהיפך: הרגשת האחריות לחינוך הדור עתידה לסייע בידי סניפים רבים להתעלות לדרגה מחנכת ובאופן כזה להציל סניפים רבים מניוון.

ולבעיות התוכן: יש אומרים, שמפלגתנו היא מפלגת ותיקים. זוהי, כמובן, דעה קיצונית של עוינים ונושאי ארס; אך אי אפשר לעצום עין ולא לראות את המציאות כמות שהיא. המציאות האוביקטיבית מחייבתנו, שלא להתעלם מתהליכים טבעיים, אשר תרגומם ללשון בני אדם פרושו, שהתנועה מצווה לחשב את דרכה כיצד תנחיל את ערכיה לדור ההמשך. שכן הערכים שנוצרו אינם מבוטלים כלל ועיקר ואין להתבייש בהם. השאלה הנוקבת בנקודה זו תהא: ההוכן דור ההמשך להיות נושא הערכים האלה, יורשם וממשיכם? ידוע לכל, שהתברכנו בנוער נפלא, שהוכיח את יכולתו בשטחים רבים, אך טרם נתנסה וטרם הוכיח את יכולתו בשטח עדין ורגיש זה, ששמו אחריות לחיי חברה ותנועה.

לשוא ננסה לכסות על שגיאות העבר. מקוצר רוח ומעבודה קשה לא החשיבה תנועתנו, או החשיבה במידה בלתי מספיקה, חינוך נוער, והתוצאות לא אחרו לבוא. הצעירים הללו במידה שהם נמצאים במחננו חסרים מטען רוחני־רעיוני מספיק. ואמר כבר ברל ז"ל שאין לחשוב ברצינות על חינוך נוער בלא יסוד רעיוני. ההשתייכות לתנועה מתוך שיקולים תועלתיים גרידא יכולה להיות משולה לעץ נטול שרשים, אשר כל רוח מצויה ובלתי מצויה עלולה להפילו ולשברו. במגע הראשון עם צעירי המפלגה לא קשה להווכח, כי החרישה של התנועה, אם בכלל אפשר להרגיש בה, היתה שטחית, ואם נוסיף את משבר אי האמון, שנוצר עקב חיסול המשמרת הצעירה, תצטייר תמונה עגומה למדי.

כל מי שמנסה לגשת לטפו' בצעירים, מן ההכרח שיתגבר על הקשיים המנויים לעיל ויביאם תחלה, למצב של אמון בחיי התנועה וערכיה. זהו תנאי בל יעבור. וכן יש להחדיר בלבם את ההכרה, שהם נחוצים לתנועה, כשם שהתנועה נחוצה להם, בחינת צבת בצבת עשויה.

למרות שאין המלאכה קלה כלל ועיקר, אפשר לציין בסיפוק, שהיא נעשית בצורות שונות ובממדים ניכרים. בחדשים האחרונים אורגנו ברחבי הארץ עשרות רבות של חוגים צעירים בעיר, בכפר, בשכונה ובמעברה. החוגים בנויים על בסיס חברותי־תנועתי. פעולותיהם מורכבות משיחות הסברה ולימוד מותאמות לרמתם האינטלקטואלית של חבריהם בתוספת בידור ופעולות הווי. בעיה רצינית, שטרם מצאה פתרונה, היא בעית המועדונים, שאינם מצויים בכל מקום. והכוונה למבנים צנועים בתכלית, מרוהטים בפשטות ומצויידים באביזרי בידור מינימליים, כגון פטיפון ותקליטים, שולחן פינגפונג וכו'. העדר מועדונים מורגש בשכונות ובריכוזי עולים.

שאלות ארגוניות, תקציביות ואחרות הכרוכות בפעולות בצעירים, לא תוכלנה לבוא על פתרונן, אלא אם תקום במרכז מחלקה מיוחדת לכך, ויפה שעה אחת קודם.

לזכר שושנה יפה
(שנה לפטירתה)

היא באה אלינו בהתנדבות בירחים הראשונים לעל־יתנו על קרקע התישבות בכפר הנטוש ספריא, כיום כפר חב"ד. פגישתנו הראשונה עם המציאות הארצישראלית, לאחר שעלינו ממדינה שבה היו החיים שונים בהחלט — היתה רצופה קשיי הסתגלות. הופעתה של שושנה „המדריכה", שושנה בת נהלל, החקלאית הותיקה, היתה תופעה של מושיע.

בפשטות הליכותיה ובסגולות נפשה שבתה את לבות המתישבים, שהלכו אחרי עצתה ונהנו מהדרכתה בלול, בגינה, במשתלה ובשאר עניני המשק.

אנו, נשי הכפר, ראינו בשושנה דוגמה נפלאה של אשה חלוצית, המסורה לעזרת שבי הגולה.

היא החדירה ללבנו את אהבת העבודה, היצירה, אהבת אדמת ארצנו הקדושה, אשר כפי שכתוב עליה בתורה, היא „ארץ אשר עיני ה' אלוהיך בה מראשית השנה עד אחרית שנה".

זכרה היקר והנעלה של שושנה לא ימוש מזכרוננו ויהא לסמל ודוגמה להתמדה ולמסירות בעבודתנו במשק החקלאי ובהגשמת העקרון הנעלה של העזרה לזולת בלי סייג ובלי תנאי.

שפריר | פלדמן ח.

המשבר מסביב למשלוחי הנשק לתוניסיה

בשעה שמעצמות המערב עסוקות בהכנות לקראת המושב הבא של מועצת אירגון האמנה הצפון אטלנטית (נאט״ו), שיערך בדרג של ראשי שלטון, — שאחת ממטרותיו העיקריות היא להביא להגברת הליכוד ושיתוף הפעולה במחנה המערבי, התחולל, בסוף השבוע שעבר, משבר ביחסים בין צרפת לבין בריטניה וארה״ב. הוא פרץ בגלל החלטתן של שתי המעצמות האחרונות לספק נשק לתוניסיה על אפה ועל חמתה של צרפת. משלוחי הנשק הבריטיים והאמריקאיים, שהגיעו בימים האחרונים לתוניסיה, והמחאה החריפה של ממשלת צרפת נגד משלוחים אלו — חשפו מחלוקת הקיימת, למעשה, זה שנים, בין פאריס לבין וושינגטון ולונדון בקשר למדיניות הצרפתית לגבי מדינות צפון אפריקה, ובמיוחד אלג׳יריה. פרשת משלוחי הנשק לתוניסיה היא רק צד אחד במחלוקת זו, שכנראה החמירה בזמן האחרון.

כמעט מיום שזכתה תוניסיה לעצמאות, לפני כשנה וחצי, מתנהל משא ומתן בין ממשלות צרפת ותוניסיה בקשר לאספקת ציוד לצבא התוניסי. צבא זה, שהוחל בהקמתו בשנת 1956, מונה כיום כחמשת אלפים חילים וקצינים. הצבא התוניסי מצוייד בנשק קל, שסופק לו על ידי הצרפתים, אלא שלדברי הממשלה התוניסית כמות הנשק שסופקה לה ע״י צרפת אינה מספיקה, וכן, שנשק זה הוא מיושן ואינו מתאים אפילו לצרכי הצבא התוניסי, שעיקר תפקידו שמירה על השלום והסדר הפנימי במדינה. הצרפתים הביעו אמנם נכונות לספק כמויות קטנות של נשק קל חדיש לצבא התוניסי, אולם תבעו מממשלת תוניסיה הבטחות ברורות, שנשק זה ישמש אך ורק את הצבא התוניסי ולא ימצא דרכו לידי המורדים באלג׳יריה. ממשלת תוניסיה לא היתה מוכנה לקבל את התנאים שהתנתה צרפת בקשר לאספקת הנשק, וגם לא להסתפק בכמות, שצרפת הביעה נכונות להעמיד לרשותה.

לאחר שנכשל המו״מ התוניסי־צרפתי בשאלת אספקת נשק, החליטה הממשלה התוניסית לנסות ולקנות נשק מארצות מערביות אחרות, אם כי ברור היה לה, שצרפת תפעיל את מלא כוח השפעתה, כדי להניא את בעלות בריתה מלמכור נשק לתוניסיה, מחשש שהנשק הנשלח לתוניסיה יסתנן ברובו לידי המורדים באלג׳יריה. בחודש מאי שעבר הכריז נשיא תוניסיה, חביב בורגיבה, כי אם לא תבוא תוניסיה על סיפוקה באספקת נשק ממקורות מערביים, לא תהא לארצו כל ברירה אלא לפנות למצרים ולארצות הגוש המזרחי ולקבל נשק מהן. כמות הנשק שבקשה ממשלת תוניסיה לקנות בקיץ שעבר לא היתה גדולה, היא הסתכמה בכמה מאות מכונות יריה קלות וכבדות. ברור, שבמוסקבה ובקאהיר ששו על הודעת בורגיבה ומיד פנו בגלוי ובצנורות דיפלומאטיים בהצעות לממשלת תוניסיה לספק לה לא רק את כמויות הנשק והציוד הצבאי, שבקשה לקנות מצרפת, אלא כמויות הרבה יותר גדולות וגם סוגי נשק וכלי מלחמה שלא היה בדעת תוניסיה לרכוש. מובן, שגם מעצמות המערב לא טמנו ידן בצלחת. מצד אחד הפעילו הבריטים והאמריקאנים לחץ על ממשלת צרפת לנקוט עמדה יותר פשרנית כלפי תוניסיה בשאלת אספקת נשק, ומצד שני הבטיחו לבורגיבה ולעוזריו, כי מעצמות המערב תספקנה לתוניסיה את כל הנשק הדרוש לה גם אם צרפת לא תשנה את עמדתה בשאלה זו.

מאחר שממשלתה הנוכחית של תוניסיה נוקטת מדיניות פרו־מערבית — לא מיהרה להוציא לפועל את האיום לקנות נשק במדינות הגוש הסובייטי, אולם עוד בקיץ שעבר הוחל במגע עם שלטונות קאהיר לבירור האפשרויות והתנאים של קבלת נשק וציוד צבאי משם. נאצר, הנותן מחסה ואף מטפח את אויבי המשטר הנוכחי בתוניסיה, הביע נכונות לספק נשק לתוניסיה ביד רחבה ובתנאים נוחים (כמובן, לא על חשבונה של מצרים אלא בשליחותה של ברית המועצות). בסתו הגיעה תוניסיה לידי הסכם עם איטליה להספקת נשק חדיש לצידוד של גדוד חיל רגלים אחד, אולם תחת לחצה של צרפת נאלצה ממשלת איטליה להסוג ממילוי הסכם זה, מאחר שהצרפתים איימו, שהדבר יפגע קשה ביחסים בין שתי המדינות. ההיסוסים של בורגיבה לגבי רכישת נשק ממצרים הלכו ופגו, ולפי דברי הבריטים והאמריקנים עמדה תוניסיה לפני עיסקת נשק עם מצרים, עיסקה, שמאחוריה עמדה בריה״מ, העלולה לפתוח את הדרך לעיסקות נשק ישירות בין מוסקבה לבין תוניס והפיכתה של תוניסיה למין סוריה שנייה.

כנראה, מתוך ידיעה שעומדת להיחתם עיסקת נשק מצרית־תוניסית, נחפזו ארה״ב ובריטניה והודיעו לתוניסיה על החלטתן לספק לה מיד את כמות הנשק והתחמושת, שבקשה לקנות באיטליה ואף הבטיחו לשגר את הנשק בדרך האוויר, כדי למנוע עיכובים נוספים בציודו של הצבא התוניסי. משעה שהוחלט על משלוח הנשק הבריטי והאמריקני לתוניסיה התנהלה פעילות דיפלומאטית קדחתנית, במאמץ להשפיע על ממשלת צרפת להסכים לצעד זה ולו גם בדיעבד, ושתבלע גלולה מרה זו, מבלי לעוות פניה. אולם הצרפתים מאנו והם יצאו בדברי קטרוג חריפים על ממשלות בריטניה וארה״ב.

אם גם כמויות הנשק שסופקו בימים האחרונים לתוניסיה הן קטנות והנשק היה נשק קל בלבד — חוששים בפאריס, שאין זו אלא התחלה להספקת נשק הרבה יותר רחבה ו„כבדה" לתוניסיה. את חרדתם והזדעזעותם של הצרפתים לא קשה להבין. הם עומדים עתה במאבק קשה ואכזרי עם המורדים באלג׳יריה, מאבק העולה להם בדמים (תרתי משמע) רבים. תוניסיה מפגינה אהדה למורדים באל־ג׳יריה, נותנת להם מחסה ומסייעת בידיהם בדרכים שונות. עצם העובדה, שממשלת תוניסיה מסרבת להבטיח, שהנשק שיסופק לה לא יועבר לידי המורדים באלג׳יריה — מגבירה את חשדותיהם של הצרפתים, שהתוניסים מתכוונים למסור חלק מהנשק שיסופק להם למתקוממים באלג׳יריה. הבריטים והאמריקנים טוענים כיום, שממשלת תוניסיה הבטיחה להם באופן בלתי רשמי, שהנשק שיסופק לתוניסיה לא יצא מגבולות מדינה זו. התוניסים הסבירו את סירובם ליתן הבטחה רשמית לצרפת בענין זה בכך, שהבטחה מעין זו יש בה משום פגיעה בכבודה ובריבונותה של תוניסיה. כל מדינה ריבונית יש לה הזכות לקנות נשק ללא כל תנאים וערובות לגבי צורת השימוש בנשק.

נראה, כי בלונדון ובוושינגטון לא חיכו לכך, שהתגובה הצרפתית לענין משלוח הנשק לתוניסיה תהא כה חריפה. לא האמינו, כי בשעה גורלית זו לגוש המערבי תרשה לעצמה צרפת יצירת משבר גלוי ביחסים עם בעלות בריתה. מסתבר, כי הבריטים והאמריקנים טעו בהערכת השפעתו של צעד זה על דעת הקהל בצרפת ועל הממשלה הצרפתית. עתה נעשים מאמצים לפייס את צרפת, כדי למנוע אוירה פנימית מתוחה ב„ועידת הפסגה" של המחנה המערבי. ראש ממשלת בריטניה מוכן לנסוע לפאריס, אל חברו הצרפתי הצעיר, כדי להרגיעו ולרצותו. עתה, כשמרגישה ממשלת צרפת כי ה„ברוגז" שלה הכה גלים רחבים בלונדון ובוושינגטון — היא מבקשת לנצל את „משבר הנשק התוניסי", כדי לאלץ את שתי בעלות בריתה הגדולות לנקוט עמדה פרו־צרפתית ברורה בשאלת אלג׳יריה, או אפילו להביאן לידי מתן תמיכה ממשית לצרפת בכיוון לפתרון בעיית אלג׳יריה, בהתאם לתכניתה החדשה של ממשלת גאייאר.

תביעותיה הטריטוריאליות של אינדונסיה

ממשלת אינדוסיה מנהלת בשבועות האחרונים „אופנסיבה" מדינית ותעמולתית בקשר לתביעתה מהולנד למסור לידיה את ג׳ניאה החדשה המערבית (ההולנדית) ואף הצליחה בעזרת מדינות הגוש האפריקני־אסייתי, להביא להכללת תביעה טריטוריאלית זו בסדר יומה של עצרת או״ם. לקראת פתיחת הדיון באו״ם בשאלה זו נערכו הפגנות והתפרעויות בכמה מערי האי יאווה (שהוא, כידוע, החלק המרכזי של אינדונסיה והאי הגדול היחידי של מדינה זו הכפוף ברובו, למעשה, למרותה של ממשלת אינדונסיה) נגד הולאנד ונגד מעצמות המערב. נשיא אינדונסיה, ד״ר סוקארנו, איים, בנאום שנשא לרגל „יום איריאן" (כך קוראים האינדונסים לאי ג׳ניאה החדשה), כי ארצו תפנה לסין העממית ולברית המועצות ותבקש את עזרתן, כלומר תנקוט מדיניות פרו־סובייטית, אם לא תבוא על סיפוקה בתביעתה לג׳ניאה החדשה ההולנדית.

ג׳ניאה החדשה ההולנדית, שאת סיפוחה תובעת אינדונסיה, מקיפה את מחציתו המערבית של האי ג׳ניאה החדשה. המחצית המזרחית של אי זה היא מושבה אוסטראלית ולגבי שטח זה טרם השמיעו האינדונסים כל תביעה. שטחה של ג׳ניאה החדשה ההולנדית הוא כ־420.000 קילומטר מרובע, כלומר שטח גדול מזה של גרמניה (המערבית והמזרחית) הולנד ובלגיה ביחד. בשטח ענקי זה יושבים רק קרוב למליון תושבים שבטים פרימיטיביים. חלק מהשבטים היושבים בחלקים פנימיים של האי עודם שרויים ברמת תרבות של תקופת האבן והם מבני האדם הפרימיטיביים ביותר שעל פני כדור הארץ. האי מכוסה יערות טרופיים סבוכים והתנועה בו קשה מאד. בשטחים נרחבים שלו לא דרכה עדיין רגל אדם לבן, והם טרם נחקרו. ההולנדים הקדישו בשנים האחרונות מאמצים וכספים לפתח את האי, לנצל את אוצרותיו ולהביא קדמה תרבותית וחברתית לתושביו. בשטח זה השיגו ההולנדים השגים נאים תוך תקופה קצרה, למרות הקשיים הגדולים הנובעים מתנאי האקלים ומפראיותה של הארץ. בין תושבי ג׳ניאה החדשה לבין תושבי אינדונסיה אין כל קרבה לאומית או אפילו גזעית. תביעת אינדונסיה לג׳ניאה החדשה המערבית מבוססת, למעשה, רק על השאיפה לרשת את כל מושבות הולנד במזרח הרחוק ולנשל את הולנד כליל מעמדותיה באזור זה. ממשלת אינדונסיה לא העלתה עד כה כל תביעה לגבי שטחים הנתונים בידי בריטניה, למשל, שבאיים המרכזיים של אינדונסיה (צפון בורניאו). מענינת העובדה, שממשלת אינדונסיה מעלה תביעות להרהבת תחומי שלטונה, בשעה שהיא שולטת, למעשה, על פחות מחמישית שטחה של אינדונסיה, כי בארבע חמישיות משטחה של אינדנסיה שולטים כיום מפקדי צבא שונים וממשלות מקומיות, שאינם מקבלים על עצמם

(סוף בעמוד 17)

ספרות ואמנות

לְתוֹלְדוֹת הַיְּחָסִים בֵּין הַמִּזְרָח וְהַמַּעֲרָב / ש. ה. ברגמן

(עם הופעת ספרו של הלמות פון גלאזנאפ: קאנט והדתות של המזרח [1]).

המלומד הגרמני הלמות פון גלאזנאפ (von Glasenapp), הידוע על ידי ספריו על המזרח הרחוק וביחוד על הפילוסופיה ההודית, הוציא כעת ספר, אשר נושאו הוא במבט הראשון מוזר. מהו היחס המשותף לקאנט, הפילוסוף האירופאי, אשר תורת־ההכרה שלו נעוצה כולה בבעיות של מדעי הטבע האירופיאיים במאה ה־18 ואשר התורות המטאפיסיות שלו צומחות כולן מתוך הפרובלמטיקה של תקופת ההשכלה, ולדתות של המזרח? ! אודה ולא אבוש, שלקחתי את הספר ביד מתוך רגשות כאלה. אך בקראי בספר, נתברר לי, שהעמדת הבעיה על ידי מחברו אינה כל כך מוזרה כמו שחשבתי תחילה ושהיא מכילה בתוכה גרעינים פוריים, העלולים להעשיר את ידיעותינו, ובעיקרן משתי בחינות: א) קאנט היה איש הרוח האוניברסאלי ביותר בתקופה של המפנה מן המאה ה־18 למאה ה־19, נציג אירופה הרוחנית של אותו זמן. מה הוא ידע על אסיה, כיצד השתקף העולם האסיאתי במחו? זו היא שאלה נכבדה למדי. ועוד: ב) הרוח האנושי, המתאבק עם הבעיה של האדם ושל העולם, הגיע בשיטתו של קאנט לידי מסקנות מסויימות, כשם שהגיע לידי מסקנות מסויימות בדתות הגדולות של המזרח, וכנראה לא היתה כאן השפעה ישירה רבה מהתם להכא. האם קיימת בכל זאת איזו שותפות בתוצאות המחשבה האנושית פה ושם?

אלה הן שתי השאלות המעסיקות את המחבר של הספר, ובהתאם לכך מתחלק הספר לשני חלקים: א) קאנט על הארצות, העמים והדתות של המזרח; ב) עולם המחשבות של קאַנט והחכמה של המזרח.

במשך המאה ה־18 הכירה אירופה את הדתות של המזרח מתוך תרגומים פחות או יותר שלמים. הקוראן הופיע בתרגום לטיני בשנת 1698 ובתרגום אנגלי 1743, האבות הישועיים תרגמו את הקלאסיקים הסיניים, הצנד—אווסטא הפרסי הופיע בתרגום צרפתי 1771, ומתוך כתבי הקודש ההודיים תורגמה בהאגאוואדגיטא לאנגלית ב־1785. מובן שהתרגומים האלה משכו אליהם את תשומת־לבם של הפילוסופים של הזמן. קאנט מזכיר בכתביו הפילוסופיים את תרבויות אסיה רק דרך אגב במקומות נדירים. אך הוא דן על עמי אסיה באופן שיטתי ובאריכות בהרצאותיו. לא ידוע ברבים עד היום הזה, שקאנט הרצה, מחוץ להרצאותיו הפילוסופיות, הרצאות רבות על עניני מדעי הטבע ובמיוחד על הגיאוגרפיה הפיסית. הוא היה (פרט לפרופסור אחד שבגיטינגן) המלומד הגרמני הראשון, אשר נתן לידיעת הארץ את מקומה בתוך הדיסציפלינות האקדמיות. ידיעותיו בשדה זה היו עצומות. אמנם הוא לא הכיר ארצות רחוקות על ידי ראיה עצמית — הלא ידוע הוא שלא עזב מעולם את העיר קיניגסברג, שבה נולד ובה מת — אך ספורי־מסע היו חומר הקריאה האהוב ביותר עליו. (פרט קטן: בהערה לספרו „אנתרופולוגיה מבחינה פראגמאתית" מזכיר הוא גם את נמל אילת בקשר עם שאלת המסחר של שלמה עם ארצות המזרח הרחוק).

המחבר של הספר אשר לפנינו השתמש, כדי לחקור את ידיעותיו של קאַנט על המזרח, לא רק בספריו ובהרצאותיו הנדפסים, אלא גם במכתביו ובהעתקות הרצאותיו על ידי תלמידיו שנשמרו עד היום הזה, ומפרסם בספר זה קטעים מהרצאותיו של קאַנט, שלא ראו עד כה אור. נכון אמנם, שלדבריו של הפילוסוף מן המאה ה־18 אין היום ענין אחר מאשר היסטורי, אבל הענין הזה הוא גדול למדי, שהרי תקופה זו משמשת מין דרגה וגשר, בין התפיסה של ימי הבינים, אשר ראו באנשי המזרח הרחוק רק „עובדי־אלילים אסיאתיים" ולא ייחסו לתרבותם שום ערך היסטורי־עולמי, ובין התפיסה החדישה המתחילה (אמנם רק מתחילה!) לתת לתרבויות אלה את מקומן הראוי להן בהיסטוריה של האנושות כולה. מי שקורא אצל קאנט את הדעות הקדומות ואת אי־ההבנות שבהן מקבל אף הפילוסוף הגדול הזה את הידיעות הראשונות שחדרו לאירופה על תרבויות המזרח, יבין מה ארוכה היתה הדרך מאז עד היום הזה, ומה קשה לו למערב להבין את המזרח.

הנה, למשל, דברים אחדים, שקאַנט אומר על ההודים: הם חרוצים ואוהבים את העבודה, נאמנים במלאכתם, הרבה יותר ישרים מן הסינים, הם נוחים לבריות וותרנים (ולכן כל כך קל היה לראַרטארים לכבוש אותם!), הם סובלנים, כי הם חושבים, שכל הדתות הן אמיתיות באופן שווה, אך — אין להם מושגים על כבוד ועל מדה טובה. כל אנשי המזרח — וההודים בכלל זה — אינם יכולים לחשוב ולשפוט לפי מושגים. אין הם מגיעים לידי חשיבה במחשבות מופשטות. אין הם מתקדמים, הם נשארים מה שהיו. אין אצל ההודים פילוסופיה! מפטיר קאנט. פילוסופיה נמצאת בתקופה העתיקה לדברי קאנט רק אצל היוונים. שהרי היוונים הם היחידים, אשר חשבו באופן מופשט, ואילו ההודים והסינים נשארים תמיד דבוקים לתמונות קונקריטיות, וגם כשהם דנים על נושאים כגון אלוהים או השארות הנפש, אין הם מבחינים בין השמוש בתבונה באופן מוחשי ובין השמוש בתבונה המופשטת. ליקוי זה מביא, לדעתו של קאַנט, לידי כך, שהעמים המזרחיים לא ישביחו לעולם את מצבם מתוך עצמם. ההתקדמות הרציפה של המין האנושי צריכה, איפוא, להתחיל במערב ולהגיע שם לידי שלמות, ואז היא תתפשט משם גם אל המזרח ותקיף את פני הארץ כולה.

למשפט מוזר זה של קאנט מעיר המחבר: „אין צורך להאריך את הדבור על כך, שקאַנט טעה בדיונו. מי שקרא רק ספר פילוסופי הודי אחד, יודע, שההודים משתמשים במושגים באותו הדיוק כמו אנשי המערב. קאנט הגיע לידי טעותו על ידי כך, שבזמנו לא היו מתורגמים טכסטים פילוסופיים הודיים". ומה שנוגע לטענתו של קאנט, שאין התקדמות רציפה במזרח, „דעה שמאמינים בה אף היום במערב" (גלאזנפ), הרי די להעיר על כך, שבמאות השנים שבין אוגוסטינוס וסקוטוס אריוגינה לא הוציאה אירופה אף פילוסוף אחד גדול, בעוד שדוקא בזמן זה זרחו על פני השמים הרוחניים של הודו כוכבים בעלי גודל ראשון. (ע' 45).

אמנם במקומות אחרים חורץ קאנט על הודו משפטים אחרים. כך הוא מעיר, שאנשי הודו המזרחית „פני כולם כפני פילוסופים". „כשאירופאי מהתל בהם, הם אוהבים להתרחק, כדי שלא יבוא לידי מריבה". ועוד מספר קאנט לתלמידיו, שההודים מקשיבים קשב רב, כשבאים אליהם שליחי הנצרות ומספרים להם על ישו והנסים שלו. אין הם טוענים טענות. אך לאחר מכן הם מספרים להם על הדת שלהם, אך הנוצרים מאבדים אז את סבלנותם ושואלים: כיצד תוכלו להאמין לשקרים כאלה?! ואז כועסים ההודים ועונים: אנחנו האמנו לכם את הכל ללא הוכחה, למה אין אתם מאמינים לנו?

מה גדולות היו ידיעותיו של קאַנט בפרטי הגיאוגרפיה, מותר ללמוד מן הפרט הזה, שבהרצאות מוזכרת גם העובדה, שבקוצ'ין חיים אלפים אחדים של משפחות יהודיות, שהגיעו שמה עוד בזמנו של נבוכדנצר „ויודעים רק מעט על הנביאים ועל כריסטוס".

פנטסטיים הם נסיונותיו של קאנט, לקשור קשרים בין המזרח וכתבי הקודש היהודיים. הוא מעיר, ששמו של אברהם דומה לשמו של בראהמא ו„קרבת שניהם יתכן שהיא לא רק קרבת השם". מסתבר שאברהם גר בגבולות של הודו! גם בין טיבט, שבה רואה קאנט את „מקום־בראשית של האמנויות והמדעים", שבו אפשר יהיה למצוא „את המפתח של ההיסטוריה כולה" ובין אברהם משתדל קאנט לגשור גשרים. ובספרו „דת בתוך הגבולות של התבונה" מביע הוא את הסברה, שהכוזרים באו מטיבט. הוא יודע גם כן, שבסין גרים יהודים אחדים אשר ידיעתם על היהדות היא מועטת מאוד.

מענין הוא משפטו החרוץ של קאַנט על החשיבות המדינית של סין. „לעולם היתה סין המדינה העצומה ביותר ולעולם תשאר כך". דעתו של קאַנט על סין, כפי שמתבטאת בהרצאותיו מזמנים שונים, השתנתה. והואיל והוא שאב את ידיעותיו ממקורות משניים, משקפים שנויי הדעות של הפילוסוף על סין שנויי ההערכה הכללית של אירופה המשכילה על הסינים. והשורש של שנויים אלה גם הוא מענין:

1) Helmith von Glasenapp, Kant und die Religionen des Ostens. Holzner Verlag Kitzingen-Main (Beihefte zum Jahrbuch der Albertus-Universität, Königsberg/Pr.) 191 p.

(סוף מעמוד 16)

את מרותה של הממשלה האינדונסית המרכזית. ממשלת אינדונסיה אינה מוכשרה להשליט חוק וסדר וליתן שרותים ממשלתיים מינימאליים לשטחים שהועברו לידיה על ידי הולאנד לפני שמונה שנים והיא תובעת את סיפוחו של שטח ענקי חדש, כדי להרחיב להלכה את גבולותיה ולהביא תוהו ובוהו לעוד אי אחד בדרום מזרח אסיה. ברור, שתביעתה של ממשלת אינדונסיה לג'ניאה החדשה המערבית והתעמולה העזה שהיא מנהלת בענין זה נועדים, בראש וראשונה, לתצרוכת פנימית. ממשלת אינדונסיה שואפת ליצור „חלל", שמסביבו יתלכדו הרגשות הלאומיים של תושבי אינדונסיה כולה, כדי ליצור אחדות לאומית לפחות בשאלה זו וכדי לנצל רגשות לאומיים אלה לחיזוק מעמדה של הממשלה המרכזית. אולם ההצלחה אינה מאירה פניה לממשלת אינדונסיה גם בפרשה זו. רק באי יאווה עלה בידי ממשלת אינדונסיה לעורר רגשות לאומיים בקשר לתביעה לג'ניאה החדשה המערבית. בשאר חלקי אינדונסיה המפוררת לא עוררה תביעה זו כל הד והנסיון לאחד את אינדונסיה כולה מסביב למאבק נגד הולאנד בתביעה הנ"ל — נכשל.

מריבות פנימיות בין מסדרים קתוליים שונים השפיעו על דעת המערב על סין! כשהישועים הביאו במאה ה־17 ראשונה ידיעות על סין למערב, התלהב המערב מן הארגון הנפלא של המדינה הסינית, מן החומה הגבוהה, מן גני סין מלאי הטעם, וקודם לכל מן החכמה הסינית. וולטיר ופרידריך השני, המלך הפרוסי, הרימו את סין על נס, מפני שהצליחה ליצור מוסר מבוסס על התבונה בלבד ללא זיקה לדת. קמה „אופנת־סין" במערב. אך הדומיניקנים והפראנציסקנים, מתנגדיהם של הישועים, פנו נגד האופנה הזאת. הופיעו ספרים, שניסו להוכיח, שתהלותיהם של הישועים לסינים, היתה בהן פניה וכוונה משלהם. הם רצו שהמשטר האוטוקרטי של סין ישמש דוגמה למשטר של המסדר הישועי עצמו. עם התגברות הפולמוס נגד הישועים ירד גם זיווה של סין בעיני המערב. כך מתלכדים לפעמים באופן מוזר ביותר היחסים בהיסטוריה! וכתבי קאנט מראים, כמו שמגלה לנו המחבר, את שנויי ההערכה. בין השנה 1772 והשנה 1785 משתנה משפטו על סין לגמרי.

גם על יפן הרצה קאַנט. בהַרצאותיו אלה אנו מוצאים את הפסוק המענין: „יפן היא ארץ המבודדת את עצמה כל כך לגבי העולם כולו, כאילו היתה כוכב־לכת אחר". אך קאנט מצדיק את ההתבודדות הזאת מתוך הנסיונות הקשים שהתנסו בהם אנשי המזרח מצד אנשי המערב. בספרו הקטון־והגדול! — על „השלום הנצחי" אומר קאַנט *) מלים כדרבנות על היחס בין אירופה ואסיה: „סין ויפן, שכבר נוסו באורחים האלה, עשו לפיכך מחכמה, אם הראשונה התירה הכניסה אליה רק לערי החוף, אבל לא לתוך הארץ פנימה, ואם השניה התירה אפילו הכניסה אך ורק לעם אירופי אחד, להולנדים, אבל אינם נותנים להם, דוגמת שבויים, לבוא בחברת בני המקום. הדבר הגרוע ביותר, בכל זה (או מנקודת־ראות של שופט מוסרי — הדבר הטוב ביותר) הוא, שאפילו המדינות האירופיות הללו בעצמן אינן שבעות רצון ממעשי אלמות שלהן, שכל החברות המסחריות האלה נמצאות במצב של מהפכה קרובה, שהאיים של קנה־הסוקר — מקום זה של עבדות אכזרית ואיומה ביותר — אינם מביאים שום רווח אמתי, אלא משמשים רק אמצעי למטרה בלתי יפה ביותר, היינו לכונן צבא של מלחים בשביל צי מלחמה וזאת אומרת בשביל מלחמות חדשות באירופה. ודברים אלו נעשים על ידי מדינות, שיראת השמים תופסת אצלן מקום גדול ושבעניני הדת הן חושבות את עצמן, בה בשעה שהן מלאות עוול כרימון, לבחירי אלוהים".

---

*) תרגום עברי על ידי ד"ר יהודה יונוביץ, ירושלים, תרפ"ו.

רְשימות / מאיר מוהר

הצד השווה

פרעה, נבוכדנצר, נירון, היטלר וסטאלין — צד שווה אחד אתה מוצא בכולם: הם היו מוכרחים לעשות עצמם לאלוהות. אחרת לא יכלו להתקיים, שהרי אנושיותם היתה פגומה בתכלית, דעתם דלה וריקה ושיעור קומתם — אין ואפס. ולא היתה להם, איפוא, ברירה אלא ליהפך לאלילים יכולי־כל. הגורל העוור והעם העוור העלו אותם לרום־המדרגה, לגובה מסחרר, עד שדעתם נטרפה עליהם והטילו אימתם על הבריות. וכי מי לא יירא מפני מטורף שסכין בידו? על אחד מהם, על נבוכדנצר, אנו שומעים את הוד־קולו של הנביא ישעיהו. קול חוצב להבות:

אֵיךְ נָפַלְתָּ מִשָּׁמַיִם, הֵילֵל בֶּן־שָׁחַר!
נִגְדַּעְתָּ לָאָרֶץ, חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם!
וְאַתָּה אָמַרְתָּ בִלְבָבְךָ: הַשָּׁמַיִם אֶעֱלֶה,
מִמַּעַל לְכוֹכְבֵי־אֵל אָרִים כִּסְאִי,
וְאֵשֵׁב בְּהַר־מוֹעֵד, בְּיַרְכְּתֵי צָפוֹן,
אֶעֱלֶה עַל בָּמֳתֵי־עָב, אֶדַּמֶּה לְעֶלְיוֹן!"
אַךְ אֶל שְׁאוֹל תּוּרָד, אֶל יַרְכְּתֵי־בוֹר!
רֹאֶיךָ אֵלֶיךָ יַשְׁגִּיחוּ, אֵלֶיךָ יִתְבּוֹנָנוּ:
הֲזֶה הָאִישׁ מַרְגִּיז הָאָרֶץ, מַרְעִישׁ מַמְלָכוֹת?

דברים כדרבונות, מתאימים כל כך לכל רודן ועריץ שבעולם — ממצרים ועד הנה! בנהרי־נחלי דם עלתה לנו אלוהותם זו של שטנים אלו, כאז כן עתה. והנה עוד טרם הונח לנו מבלהות העבר הקרוב, עוד לא הספקנו להתאושש מן השניים האחרונים, וכבר נראים באופק אלילים חדשים, אנשי „אני ואפסי עוד" צצים ועולים מן התוהו המדיני והבוהו הרוחני של דורנו. נבוכה וחרדה, אחוזת תוגה ופחד, עומדת האנושות הרצוצה ותוהה בחזון־האימים של הבאות: מי יבוא ויצילנה מיד האדם־השטן, המשים עצמו אלהים?

התשובה שלא ניתנה:

„קל יותר ליצור אלף ירחים מלאכותיים מאשר לחנך אדם אחד לחופש־המחשבה ולהוקרת כבוד־הזולת".

על הירח השני

כאשר ראוהו כוכבי־השמיים האמיתיים נטו ממסילותם באור סולד ורמזו זה לזה בחן ערמומי:
„כאן הכלב קבור!"

אומץ ודמיון

אומץ־לב ומעוף־דמיון, שניהם ירדו כרוכים עם הכשרון האמיתי. בלעדיהם לא יכון סופר. מי שחסר אותם, היינו: סופר שאין אומץ ללבו ואין מעוף לדמיונו, מוטב שיסתלק מן האומנות הזאת. כל עמלו ושקידתו לא יעמדו לו ביום־דין. הוא לא יגיד לעולם מלה חיה ורעננה. הוא לא ייצר לעולם יצירה שיש בה ממש, דבר שיש בו ערך אמתי: יכול הוא לסלסל בלשונו, להדר בסגנונו, ככל שתאווה נפשו, יכול הוא אפילו, ברוב עקשנותו, למשוך לבו של ההמון בדברי פרוזה ושיר, העשויים לפי טעמו של הקורא הבינוני, ויתכן מאוד, שיזכה אפילו לשם טוב בקרב קוראים וסופרים, בכוח היגיעה והשקידה, שהוא יגע ושוקד בשדה־הספרות. הקורא האמתי, איש־הרוח הנאמן, דק־הטעם וזך־הדעת, יכיר מיד שאין כאן מה לבקש, שאין כאן מה למצוא, והוא ימשוך ידו מדברים מסופקים אלו, שתאות־הכבוד הפרטית הולידה אותם ותיפלות־טעמו של הדור איפשרה את פרסומם.

מי שצמא לדבר־אדני — ישטה מהם, כאשר ישטה מבקש מים חיים מבור ריק, שאף ריח־מים אין בו.

„עַמוּדִים" *) / שלמה לוי

הענין שאנו מגלים ב„עמודים", כבטאונה של תנועה בעלת ייחוד משלה, הן בתחום הדתי והן בתחום הקיבוצי, גובר והולך למקרא חוברות אלה, שנצטרפו בהן חינה של תנועה צעירה ובגרותה של אמונה. כשלעצמי, נזכרתי עם קריאת החוברות הללו במיטב עתונותה וספרותה של תנועת העבודה בראשיתה. הזיקה האישית הברורה לנושא, הדין וחשבון הבלתי פוסק, החיפוש המתמיד ואולי אפילו „הקרע שבלב" — מצויים כאן יותר מאשר בכל כתב עת אחר היוצא בארץ. ראוי לציון גם הסגנון, שאיננו שכיח בבטאונים דומים. סגנון ההולם את התוכן. דיבור עניני, קריאת דבר בשמו, ללא ערפלי אידיאולוגיות והפלגות „בכלל". הומור. ולאחרונה עצם הדיון לגופן של הבעיות בקיבוץ שגם הוא הפך נדיר ביותר.

לאחר שנים עדים אנו לבירור גלוי, ער ועניני, על „האדם בחברה הקבוצית". ככל שייראה הדבר מוזר: בעיית יסוד זו של התנועה הקבוצית הינה אחד הנושאים הזנוחים ביותר בכתבי־עתה. עשוי אדם, שאינו חבר קיבוץ, לקרא את „מבפנים" או „ניב הקבוצה" או „הדים" במשך שנים, בלא שישער לעצמו כי זו, ולא אחרת, היא הבעיה העיקרית לפניה ניצב החבר בקבוצה יום־יום. כאן נדונה בעיה זו דרך קבע: גבולות חרותו של האדם בקיבוץ, תלותו בחברה, המתח הנתבע ממנו בצורת חיים זו. ניתן לערער על כמה מההנחות הניתנות כאן בהתייחסותם לקיבוץ, כגון דבריו של אליעזר גולדמן, כי „בתור יהודים דתיים אין זה צריך להפליא אותנו שאדם יכול לחיות בדרך שאינה נשמעת ל,טבע האדם'". או דברים, הנכוחים כשלעצמם, של חבר אחר התובע, כי החלוציות המתמדת תהיה הנורמה לחיי האדם בקיבוץ, שכן בימינו „רק צורה אחת של יציבות אפשרית בעולם הזה — יציבותו של האדם היכול להגיד, גם כי אלך בגיא צלמוות לא אירא רע כי אתה עמדי'". ספק אם ניתן לקבל דברים אלה בקונקרטיזציה שלהם לגבי הקיבוץ. יש לברור גם בנסיונות בהם אנו מעמידים את „טבע האדם". דת ישראל לא ששה להעמדת האדם בנסיון. אך אין הרהורים אלה מפחיתים מחשיבות הדיון, רמתו ובעיקר נימת הכנות שבו.

נאים גם גילויי הבקורת העצמית, ללא החשש של „מה יגידו". יתר על כן, אף ללא החיפוש המתמיד אחר שעיר לעזאזל בדמות המשטר או העולם החיצוני או המדינה הצרים תמיד על הקיבוץ. „רמת החיים הנהוגה כיום במרבית המשקים — חוזר יהודה ברט על אמת ידועה — אין לה אחיזה לא בעקרונות חיינו ולא ביכולתנו הכלכלית". אך מועט מאד מספר האנשים המגיע גם לסיכומו הפשוט: „עלינו לטפח איפוא, מחדש את החינוך לערכי פשטות החיים והסתפקות במועט". משמעות מיוחדת לדברים אלה כשהם נשמעים בקבוצים שחייהם, עד כמה שידוע לנו, רחוקים ממותרות. אפילו מהמותרות המקובלים כבר בכמה מהקבוצים הותיקים. מאלפים ואמיצים דבריו של חבר אחר, המתאונן, כי נעלמת והולכת ההבנה האלמנטרית, כי משק חייב בראש וראשונה לשאת את עצמו, לפרנס את עובדיו, ואילו אנו „מקימים משקים לדוגמא ושירותים מודרניים" הודות ל„גזבר מוצלח", או אם לנקוט במבטאו החריף מזה: „הודות לספסרי הרבית המעטים שישנם בארץ". „לא ייתכן, ממשיך הוא, שחבר הקיבוץ יהיה חדור הכרה כי הוא חי חיים סוציאליסטים טובים כל עוד אין הגשמת אידיאלים אלה נובעת מתוך ,יגיע כפיך כי תאכל אַשריך וטוב לך'". לא למותר להוסיף כי הקיבוץ הדתי היה היחיד בין ארגוני הקבוצים שסירב להשתתף בחברת „נפטא" „צבירת רכוש ללא עבודה".

במחשבה הקיבוצית עצמה אין אנו מגלים עדיין גילויים מקוריים. הבעיות הרגילות בכל הקבוצות — עבודה שכירה, רכוש פרטי, הלנת ילדים במשותף בבית ההורים או בנפרד בבית הילדים — זוכות בסיכום לפתרונות שאינם שונים בעיקרם מפתרונות יתר התנועות הקיבוציות. אפשר שאין להתפלא על כך. לעומת זאת אנו תמהים לפגוש כאן כמה ממושגיה, מונחיה ואף תכונותיה האופיניות של התנועה „החילונית".

---

* „עמודים", בטאון הקבוץ הדתי.

לא רק ביטויים כגון „קומונר" או „חברה אורגנית" או „פירמידה הפוכה" נראים תמהוניים במקצת בחברה זו אלא אף הקנאות של ה„רק כך!" הקיבוצי לגבי צורות הגשמה אחרות. זו מתבטאת בהצבעה על נחיתותו של המושב מבחינה חלוצית וסוציאליסטית, או בהקפדה על החינוך לקיבוץ דווקא בתנועת הנוער הדתית. ולעתים אף בקנאות רבה מזו של אנשי קיבוץ ותיקים שלמדו במשך השנים לקח מסויים בכגון דא. ניתן לזקוף זאת לצעירותה של תנועה זו. אך דומה שלעתים גם הקנאות הדתית מוצאת דווקא כאן את המקום להרים את תרומתה.

לעומת זאת יש ענין רב בנסיונות לבחון כמה מעקרונות הקיבוץ ונוהגיו לאור ההלכה והמסורת. רכוש פרטי, מקומה של האשה בחברה, זכות הירושה ומעמד המשפחה. ביחוד נושא אחרון זה. מענינים דבריו של מר משה אונא במאמר הדן בין היתר בזכות ההורשה של חפצים פרטיים שונים. „לא תתכן, אומר מר אונא, מסורת יהודית בלי מסורת משפחתית הלופפת חפצי שימוש מסורתיים כגון ש"ס, מנורת חנוכה, קערת ליל הסדר וכו'". ואין זה אלא פרט. היכול האדם הדתי להשלים עם המקום שנתייחד למשפחה בקבוצה במשך שנים רבות? להמיר את סמכות המשפחה בסמכות החברה? אין לדעת מה התשובה שישיב הקיבוץ הדתי על שאלות אלה ודומות. אך אין תימה שמתגלה כאן נטיה לייחד למשפחה מקום יותר מרכזי מזה שניתן לה בתנועה הקיבוצית הכללית. אם יימצאו הדפוסים לרצון זה אפשר שתלמד ממנו התנועה הקבוצית בכללה, המתלבטת לאחרונה בשטח זה. הוא הדבר לגבי קביעת דפוסים ברורים, תקנון, לחיי הקיבוץ. החיים לפי ההלכה מניחים גישה יותר בוגרת לנושא זה. כאן עשוי הקבוץ הדתי להיות חלוץ לפני התנועה הקבוצית כולה, החוששת עדיין מקבל על עצמה דפוסים קבועים.

מקום נרחב ב„עמודים" תופשות בעיות דרכו המיוחדת של הקיבוץ הדתי בציבור הדתי. ואולי עוד נחזור לנושא זה. אין לדעת מה עתידות נכונו לתנועה זו בתחום הקיבוצי. אך ברי שבתחום הדתי עשויים נסיונותיה ומגמותיה להרים תרומה חשובה בתהליך עיצוב תרבותה של הארץ. כבר עצם קיומו של כפר דתי בו רשות היחיד ורשות הרבים כאחד מודרכים על ידי ההלכה הוא הישג המדבר בעדו. יש בו ערך חינוכי לדור הצעיר בציבור הדתי בארץ ובגולה. ולא רק לו, ואילו לציוני הדתי הנפגע מחילוניותה של המדינה ואינו יכול שלא לתמוה לפעמים „אולי כל זה רק מעשה תעתועים של משיח שקר, חלילה?" מתכוון הקיבוץ הדתי בפעלו לתת נקודת אחיזה לחיים המדיניים החדשים; כי „אין הקיבוץ אלא אספקלריה של המדינה בזעיר אנפין". מידת הסובלנות שמגלה הקיבוץ לציבור שאין־דתי, עצם מפעלו ומגמתו להתאמת ההלכה למציאות החדשה עשויים אולי למצוא מסילות גם בכיוון זה. כל אלה הן משימות גדולות. מ„עמודים", על כל חינם, אין ללמוד עדיין מה כוחה של תנועה זו אף בשטח זה.

י. ליכטנבום

בִּמְצָרֵי הָרִים

אָן אֵפֶן בְּיוֹם זֶה, יוֹם עֹנֶג וּמְזָרִים,
לְמַעַן תּוּר אוּכַל לִי דֶרֶךְ בֶּהָרִים.
שֶׁנָּחוּ בְּשִׁפּוּעַ מוּל לִי מִגָּבְהָהּ,
פְּרוּצִים כְּחַיְתוֹ־פֶרֶא רְבוּצוֹת בְּלִי נוֹעַ,
וְיִמְנְעוּנִי בִּנְפוּצוֹת צוּרִים וָתֵל
מִטְּבֹעַ עַיִן כְּמִיהָה בָּאֹפֶק הַגּוֹאֵל.
הַאֵין יֵשׁ וּמִמְּבוֹךְ סַלְעֵי־מָגוֹר יוֹפִיעַ
אֵי־מִי, שֶׁבְּהַשְׁקִיפוֹ אֶל־עֵבֶר הָרָקִיעַ,
לִי יְיַחֵל עַל־פְּנֵי זֶה הַמֶּרְחָב הַמֵּת
וּבֵין צוּקֵי תְהוֹמוֹת יוֹר לִי מִשְׁעוֹל בּוֹ אֵט?
אוּלָם אִישׁ לֹא אַבְחִין. יוֹרֶדֶת שְׁעַת־עַרְבַּיִם,
נוֹשֵׂאת חֶרְדַּת־אֵימִים וָלֵיל עֲלֵי כְּתֵפַיִם.
לֹא אֵחָלֵץ מִסְּבַךְ־הַפְּסָגוֹת הַצַּר
וְאֹפֶק מְשַׁחְרֵר לָעַיִן לֹא עוֹד אֵרָא.
פֹּה אִוָּתֵר גַּלְמוּד. כִּי תַּחַת הַשָּׁמַיִם
אֵין עוֹד מִלְּבַב אֱנוֹשׁ נָתִיב רְחַב־יָדַיִם.
וְלוּ אָמוּת בָּדָד. אַךְ עַד אֶתַּם לִגְוֹעַ,
עַל אֶבֶן לִי אֵשֵׁבָה. מְצַפֶּה לֶאֱלוֹהַּ.

הגליל, ניסן תשי"ז

לִיסוֹד „הָאֱמוּנָה וְהַמִּצְוָה" / יצחק דמיאל

(דברים שנאמרו בכינוס בכפר־ויתקין בחוהמ"ס)

ימי־העיון שלנו כאן הם ימי עיון ב„תודעה ובאורח החיים הישראליים". אך תהא השקפת־עולמו ויהא אורח־חיין של כל אחד מאתנו אשר יהיו — דבר זה הן לא ניתן להיות מוכחש, שבמרכז תודעתו השרשית, הקיבוצית־האומיים של ישראל, עמדה מאז ומתמיד האמונה־הדתית, ושאורח־החיים העצמי־הישראלי בשלשלת הדורות יסודו היתה ה„מצווה". ולפיכך, כשאנו באים לעיין ב„תודעה ובאורח החיים הישראליים", בין שהעיון הוא רק לשם ידיעה גרידא ובין שהוא מכוון להסקת מסקנות לחיינו אנו ולעיצובם כיום — אם כה ואם כה, „יסוד האמונה והמצווה" הוא מענינו פה. ולענין רחב ועמוק זה כים, למקצת מן המקצת בו — דברי אלה.

א.
לעיקר העיקרים

בנוגענו בעיקר־העיקרים של האמונה הישראלית נעיר על הידוע, שערכם החיוני של עיקרי האמונות הדתיות כולן אינו בזה שהם באים לתת תשובות על השאלות האינטלקטואליות של האדם והוא מוצא בהם סיפוק אינטלקטואלי, אלא בזה שהם באים להשיב על השאלות שכל אדם, באשר הוא אדם, שאל, שואל וישאל תמיד בכוליות אישיותו, במוחו, בלבו ובכל תמצית הדם שלו. ואף עיקרה הראשון של האמונה הישראלית, אם בניסוחו המוצק של הרמב"ם:

„יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתות הימצאו, ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר אחר יכול להמצאות" —

ואם בניסוח המקראי שניתן בפיו של כל יהודי בסידור תפלתו יום יום:

„אתה הוא ד' לבדך. אתה עשית את השמים, שמי השמים וכל צבאם, הארץ וכל אשר עליה. הימים וכל אשר בהם, ואתה מחייה את כולם" —

אם בניסוח זה ואם בניסוח אחר, אין העיקר־האמוניי היסודי הלזה קונה לו ערכו־חיוניותו בשביל כל אדם אלא אם כן אתה מבהיק אותו בשתי המלים שבאות להשיב על השאלה הנשאלת למרות כל השיפוטים הפילוסופיים הידועים על „שלילת התוארים". והיא השאלה הפשוטה:

— מצוי ראשון־עליון זה ממציא כל נמצא — הוא מה מהותו?

ועל השאלה האנושית הזאת, אולי היותר מדי אנושית, עונה האמונה הישראלית בשתי המלים השגורות והפשוטות:

„האל הטוב".

והמלה „הטוב" אינה כאן תואר מצורף, כלומר שקיים „טוב" עצמאי, ואתה אומר שבאלוהים ישנה מידה זו. שהרי בלעדו — אפס, שהרי „אין שום מציאות אלא מאמיתת הימצאו". ה„אל הטוב" משמעו: הוא הוא הטוב, עצם מציאות הטוב, מהות הטוב... אך גם מובן, שבשאת האדם את המלה הזאת על שפתיו האנושיות, הוא מסמן בה את „הטוב" כפי שניתן לו, ליצור האדם, להשיגו, להרגישו ולדמותו, ומכל הבחינות:

הטוב — עצם החסד, הצדקה, האמת. הטוב — עצם העונג, השמחה, האורה, האושר — — — ובקיצור: האל=הטוב המוחלט!...

אך כאן גם הקושי השובר:

„המצוי הראשון" — כל הנמצא אינו אלא מאמתת הימצאו. הוא המחייה הכול. המהווה הכול. הוא לבדו. אחד־יחיד והוא הוא הטוב, עצם הטוב, ומכל הבחינות, שאני האדם מדמה ויכול לדמות. אך הן כל המהווה, כל המציאות העולמית הזאת, המסוכסכת, הקרועה והמשוסעת, מלאת העכירות, העווה והדוי, היא כולה עומדת וכמו עונה כחשה של הקביעה האמונייה הזאת, עומדת וכמו מטפחת על הפנים ומשוועת: „העיני כל יצור וכל היקום תנקרו"?... ואכן לא רק „פרשת העקידה" היא זו שבפאראדוכסליות שבה היוותה את הנסיון הנורא שבו נתנסה אברהם אבי־ישראל באמונתו, אלא כל פרשת ההווייה העולמית הפתוחה לעינינו, כל „המעשים הנעשים תחת השמש" הם פאראדוכס אחד איום שעליו יש לאדם להתגבר בשביל לקבל את הכרת־העולם האמונית הישראלית ביסודה. אולם במקום שאתה מוצא את הכובד לקבלה ולהשלים את הנפש לה, שם אתה מוצא בה את המשגב והמבטח בשביל מי שהתכנס לתוכה וחי בה. כי היא, ורק היא, הנותנת את הבטחון המוחלט בגאולתו הסופית של העולם! כי אם המצוי הראשון אשר מלכותו הלבדית בכול משלה הוא הוא עצם הטוב, הרי שעל השאלה המזדעקת מלב כל אדם:

— העולם הזה לאן הליכתו, ומי הועידה, ומי יערבנה?

באה מעתה התשובה הקטגורית:

„הליכתו־של־העולם היא ההליכה מן המציאות הזאת הגלויה לעינינו, מציאות הקרעים והניגודים, שאינה אלא ממשלת השוא והתעתועים — ממנה הולך העולם אל אשר הוא אמתו, מהותו וממשותו האחת —

הטוב המוחלט!...

גאולתו המוסרית של העולם היא מעתה מחוייבת מעצם ישותו של העולם! אשר מחוייב להיות בחיוב־המוסרי הוא שיהיה, שעתיד להיות! כי אחת יחידה הרשות הנעלמה, כי אחד יחיד החוק העליון עלי כל.

„מי יתן טהור מטמא? מי יתן העולם הבא מן העולם הזה? מי עשה כן? מי

גזר כן? האחד! יחידו של עולם. הוא עשה כן. הוא גזר כן. הוא ציווה כן״ (מתנחומא, „חוקת״) —

הוא! יחידו של עולם. יחידו כוננו. יחידו מחוקקו —

ו„לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני — לא תשתחוה להם ולא תעבדם״. האלוהים המצווה, אלוהי ה„דברות״, אלוהי מוסר הצדק, האמת, החסד, הוא הוא אלוהי כל היקום, רבון כל המעשים, אדון כל התולדות —

„שמע ישראל ד׳ אלוהינו ד׳ אחד״ (מספר „ישראל ליחודו״: „במעמד ההר״).

בעיקר־עיקרה של הכרת־העולם האמוניית הישראלית נתון. איפוא, הבטחון המלא בגאולתו של העולם וערובתו לטוב. אך בעיקר זה נתונה גם הדרך לגאולה — ואף לגאולה פרמאננטית, אישית, להיגאלותו של כל אדם־פרט בכל יום תמיד מן המצרים והמועקות המיוחדים שנפשו של האדם מתענה בהם באשר הוא אדם וככל שהוא מתעלה להיות אדם.

ב.

האדם במכאובי „מותר האדם״

כי אם גם יעמדו לפנינו כל מלאכי־מרום ויעידו: „האדם הוא טוב בטבעו״, אנחנו מקרבנו־מדמנו הן נשמע את העירעור החריף על זה, כשם שאנחנו ממעמקי־צפונותינו נשמע גם את הטחת־המחאה כלפי מי שיעמוד ויחתוך: „האדם הוא רע ביסודו״. אך אם יעמוד אשר יעמוד ויאמר: „לאדם, ליצור האדם, רע ביקום, רע מאד״ — על זה הן יבוא אישור של אנחה חרישית מעומק לבו ורוחו של כל אחד מאתנו, של כל אדם חי!

כי נכון, גם נכון שהיצור־האדם נושא בתוכו ים של צער ויסורים ודוי לאין־ערוך יותר מכל החי אשר על פני האדמה. והיתר הזה בא לו לאדם „ממותרו״ דוקא — „מותר האדם מן הבהמה״.

וברמזי־מלים להזכיר:

לא נהיה מן המתאוננים רע, הבועטים בחמדת־החיים. בעצם הווייתנו יש מן החפץ והעונג והשמחה. אבל הרי דווקא אצל היצור־האדם ישותיות מועכרת ומחולחלת מתוכה, מחמת הדעת שאין היא אלא רשף מנצנץ, בועת־קצף זהרורית, והחליפה אורבת, והשברון אורב והאסון מזומן. הסתכלו נא בעיניה של האשה־האם בשעה שהיא מביטה בפרי בטנה. לכאורה, כולה הנאה, גיל ואושר. אך בסתר־הלב, ובאותו הרגע עצמו, הן כוססת החרדה הגדולה: „והלואי שלא יושבת פתע״... על איוב מסופר: „ויהי האיש גדול מכל בני קדם. ומקנה ועבודה רבה. ושבעה בנים ושבע בנות. והלכו בניו ועשו משתה בית איש יומו״ — — לכאורה, ימי אורה, ימי אושר. אך בהתחולל הסופה ובבוא האיד — עומד איוב האדם ומגלה לנו: „אשר יגורתי בא. לא שלוותי ולא שקטתי ויבוא רוגז״. כלומר, גם בימי השלוה, כביכול, לא הייתי כלל שלו. גם בלילות השקט לא ידעתי שקט. „פחד פחדתי ויאתיני״ — — — פחדיו של האדם תמיד, תמיד מתוך ההכרה שהוא מתהלך על שבכה, מתוך הדעת שהקרקע שמתחת רגליו מועד רגע רגע להתמוטט, לשקוע. ומה הוא אותו הדבר שאנו כמו לועגים לו, אך פשרו הן ידוע היטב לנו, לכולנו, שבהעלות אדם על שפתיו משהו שיש בו קצת מן הנחומים בחיים, הוא מוסיף כמביט לצדדין: „בלי עין הרע״, או מקיש בסתר על העץ... וכלום אין אנו מבינים ללבו של אותו המלך, שברגע שמחתו־היתרה הסיר מעל אצבעו את הטבעת היקרה שלו וזרקה לתוך הים, כופר או קרבן. וכל אלה אינם אלא ביטויים בצורות שונות לאותו המגור מסביב, לאותה האימה המלפפת והצובתת ללא תפוגה את היצור־האדם, ורק אותו, מהיותו בן־הדעת — הדעת לא רק את הרגע העומד, הנוכח, אותו חיות והרגש — אלא הדעת גם את הצפוי, גם את המציץ מאחורי הגב, מן המארב, ולא רק כאפשרות, אלא גם כוודאי שאין כמוהו לוודאות, והיא הוודאות של הקץ, של הכלה — — גורלו של כל יצור עלי־אדמות, אלא שרק לאדם במותר האדם שלו הגורל הזה מודע. והאדם את ההכרה הזאת ואת כל הבעותים הללו נושא בתוכו כמישבתן ועירעורן של כל עצם שעות ההווייה הקצרות שלו בחלד. הוא מבקש להצעיף אותם בכל מיני צעיפים, להתחמק מהם בכל מיני התחמקויות. אך אנה ילך מהם האדם ואנה מפניהם ייסתר? ובאין בתודעתו של האדם מה שיפיג את האימים הללו, אימי־אנוש, הוא בתוקף הגיוני בא אל ההכרה, שלא זו בלבד ש„מותר האדם מן הבהמה אין״, אחרי ש„הכל הבל״, אלא שהמותר הזה אף עושה את האדם אומלל מכל החי אשר על פני האדמה. „וסבותי אני ליאש את לבי. כי מה הווה לאדם בכל... רעיון־לבו. כל ימיו מכאובים וכעס ענינו. וגם בלילה לא שכב לבו״. ואמנם, מה הווה? מה הווה?...

ואף זאת:

הן היצור האדם, ורק הוא, יודע וחש, ולו ניתן לדעת ולחוש ממש גם את צערו ומדווהו של הזולת. ולא רק של הזולת הקרוב, זה שעליו ייאמר: „אך עצמי ובשרי אתה״, אלא גם צערם וענותם של כל בני מינו, של כל „ילוד־אשה קצר ימים ושבע רוגז. כציץ יצא וימל ויברח כצל ולא יעמוד״. ובמידה שהאדם מתעלה כאדם — בלבו הן גם נקווה צער כל החי, צערו של כל אפרוח עיוור מושלך מקנו ונרמס, צערו של כל טלה פועה ומפרפר בין צפרני הזאב, ואף צערו האטום של הזאב המבקש אוכלו, המתענה ברעבו — — ו„אמרו עליו על נחום איש גמזו שהיה סומא משתי עיניו, גידם משתי ידיו, קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין. אמרו לו תלמידיו: למה עלתה לך כך? אמר להם: פעם הייתי מהלך בדרך. בא עני אחד ואמר לי: רבי, פרנסני. אמרתי לו: המתן עד שאפרוק מן החמור. ולא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצאה נשמתו. הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי: עיני שלא חסו על עיניך יסומו. ידי שלא חסו על ידיך יתגדמו. רגלי שלא חסו על רגליך יתקטעו. ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי: כל גופי יהא מלא שחין״. והשחין הזה הוא השחין שעל היקום כולו, השחין שעל העולם ומעוותו של־העולם־הזה כולו! והאדם את השחין הזה נושא על נפשו ורוחו שלו. האדם אוצר בלבו מריה של תבל כולה, יגונם ודוויים של כל היצורים הסופיים כמוהו, „שוכני בתי־חומר אשר מבוקר לערב יוכתו״, והוא בשם כולם באלמם נצב ושואל, בשם כולם באלמם תובע חשבון, דורש תשובה: למה? מה פשר כל זה? והאם יש פשר? האם לא אפילת־נצחים, זוועת־נצחים ללא שחר, ללא כיוון, ללא תכלית?... „שמים בקשו רחמים עלי אם יש בכם״... אם יש — — —

האדם מתדפק על כל שערי עולם. דורש דעת, תובע פשר. אך הן גם זאת היא ממכאובי־הדעת של האדם, שהוא מכיר בהכרה ברורה, ש„הדעת״ שלו, כיצור סופיי, היא צרה מאד, מוגבלת, חסומה ומחוסמת. והאדם בהכרתו זאת גם עומד ותר בשביל עצם הדעת שלו איזו נקודת משען מעבר לדעתו בסופיותה, מעבר לה בסוגרותיה ומכלאותיה. ובאין לו לאדם נקודת־משען זו, הוא בצמאונו היוקד לטעם, לפשר, למשמעות, רק נצלה חי על גחלי עצמו, חובט כאסיר־נצח את ראשו הלוהט בקירות סוגרו השומם. הקירות אטומים, אלמים, והאסיר בתמהון־לבבו ובדידותו האיומה מתרוצץ ומתטרף — — ושוב השאלה הנכאה, הקוהלתית: מה הווה לאדם בכל „רעיון־לבו״?... כל ימיו מכאובים וכעס, וגם בלילה לא ישכב לבו.

„גם בלילה לא ישכב לבו״. כי האם לא מובנת מעתה גם התפלה האחת הנישאת על שפתי האדם, הבקשה האחרונה שנשארה לו: מנוחה! מעט מנוחה... ולו תהא זאת מנוחה מתוך שכחה, שכחת עצמו, שכחת הכל. ולו מתוך קהיון החושים ושכרון החושים. „הלא מעט ימי — יהדל! ישעה מני בטרם אלך אל חושך וצלמוות״ — — —

אך התפלה הלזו, תפלת־האדם למעט מנוחה כזאת, גם היא אשלייה היא. המנוחה הזאת לא ניתנת ולא תינתן לאדם. „גם בלילה לא ישכב לבו״. ומי הוא זה מבינינו שיקום ויידה אבן באדם, שבעשותו את חשבונו בעולם, יריד בשיחו:

״מה רב, הוי מה רב השממון
בארץ המלאה הפתוחה,
שהכל נותנת היא לנו,
אך אחת לא תתן — המנוחה!
אף מקום נאמן אין לנו
שנקשר בו קשור נפשנו,
שיוכל התערות כאזרח
בו אחד מרגשות לבנו,

שנוכל לתקוע בו יתד
חזקה, נאמנה ובטוחה
ולאמור: אך זאת המרגעה.
בקשנו — מצאנו מנוחה.
וכנטף בים כן נאבדה
ערירים בין אלפי רבבה.
מה רב, הוי מה רב השממון
בארץ הריקה, הרחבה״.

ויושם נא אל לב: „ערירים בין אלפי רבבה״. כי היא הערירות אשר שום משפחה, שום קיבוץ ושום חברותיות לא יפיגנה. והיא הערירות אשר רק היצור האדם יודעה, מסוגל לדעתה. והיא היא זו אשר האלפים והרבבות גם בינינו, בסביבתנו, נושאים אותה בתוכם אם גם הם מתנכרים לה, ואם גם מחרישים אותה באלפי קולות שונים ומשונים.

(סוף יבוא)

מַעֲשִׂים וּמַעֲשִׂיּוֹת / עמנואל בן־גריון

פת לחם

הרוצח נידון לתליה. אי אפשר היה להמתיק דינו, שכן פגע בנציג המדינה, בשוטר. אמנם הוכח, כי פניו לא היו לרצח. שוטרים מצאוהו בנסיבות מעוררות חשד ולכשנצטווה לעצור לא נשמע להם. דלקו אחריו והוא שלף אקדוחו, ירה והמית. תוך כדי עריכת משפטו נתגלה כי רודפיו רדפו אחריו על־לא־דבר. אך — שופך דם האדם באדם דמו יישפך. אף הוא הצדיק עליו את הדין.

לפני מותו ראה בפעם האחרונה את אשתו הצעירה ובפעם הראשונה — את הילדה שנולדה לו בימי היעצרו. הוא הסתכל היטב בפני התינוקת, נטל את ידה הקטנטונת הקמוצה לאגרוף ותחב לתוכה פתות אחת ששמר לו מן הלחם הצר מאכלו בבית־הסוהר.

„לעולם לא יאמר לך איש, כי מעודך לא קיבלת מאומה מאביך!״ — אמר מפוייס, ולקח גורלו על עצמו.

על־פי ספר־הזכרונות „מקרים בבית־המשפט״ של הפרקליט האנגלי פטריק הסטינגס (1949).

ביטול הערעור

מעשה בקוביוסטס מנוסה ביותר שהורשע בעוון פיתוי צעירים למישחק וניצול אי־בקיאותם לרעה. נתוני המשפט היו ברורים ושקופים, ודינו יצא לחובה. עם זאת ביקש האיש מאת הסניגור לערער על פסק־הדין, וכשהלה אמר לסרב, מחוסר כל סיכוי לזכות, הסביר לו: בנו יחידו משרת כקצין בחיל־המשלוח שמעבר־לים והד המשפט עשוי להגיע עדיו ולהכביד על דרכו. מה שאין כן, כל עוד פסק־הדין אינו פסק־דין סופי.

הימים היו ימי מלחמה. הפרקליט נענה למורשו והגיש את המשפט בשנית לבית־הדין־הגבוה. יום הטיעון כבר נקבע, אך עדיין לא הגיע, והנה האסיר הזמין את הטוען־בשמו בשנית לתאו וביקש ממנו — לבטל את העירעור. הבעת־פניו היתה שקטה, כשאמר לו: „אין טעם עוד לחידוש דיני. הגיעתני הבשורה, כי בני יחידי נפל בקרב״.

(על פי המקור הנ״ל)

מ„עם הספר" לעם הקולנע / א. מש

כבר סיפרו לפני זמן העתונים, כי בין הישגי השיא העולמיים, שהשגנו בישראל, נמצא שיא הביקורים בסרטי קולנוע, העולה יחסית על המקובל בכל ארצות תבל. אכן, קפיצת דרך כאן. וצדק מי שברך על „הישג" זה ברוך משנה העתים, ש„עם הספר" נהפך לעם הקלנוע... ואמנם ראוי המצב כי ניתן עליו את דעתנו ולא נזלזל בחומרתו ודרכי התפתחותו, ואפשר נעצור „תהליך טבעי" זה ונכוונו לאפיקי תרבות חשובים יותר.

הקולנוע משמש בימינו „מיצרך חיוני", שהכל נזקקים לו, ואין כוונה לגזור גזירה שאין לעמוד בה, אך אותה להיטות חולנית אחרי סרטי קולנוע — ואף דלי תוכן ומחוסרי ענין — שדבקה בכל השכבות והגילים, הבאה בחלקה הרב כתחליף לספר, לדברי עיון והרצאה, ודאי שאינה מעלה את רמת התרבות הממוצעת בקרבנו. ארוכים התורים ליד בתי הקולנוע, אין בודקין במחיר הכרטיס ואף גורמים ליצירת שוק־שחור לכרטיסים, כדי לחזות בסרטים שברובם קלוקלים, „ולהרוג את הזמן", ואילו המועדונים ובתי התרבות כמעט ריקים, והמרצים והמסבירים נואמים לפני כמה מנינים עד כדי עלבון ויאוש.

המרכז לתרבות של ההסתדרות, מחלקת ההסברה של הממשלה ומוסדות אחרים, משקיעים אמצעים ומאמצים בארגון פעולות תרבות בישובים, אך ההשתתפות היא מעטה, והדבר גורם צער ורוגז למארגנים ולמרצים. לשעבר היה הצבור בחלקו הגדול נוהג לראות רק סרטים משובחים בעלי תוכן ופוסח על הזיבורית, תוך ניצול הערבים לפעולות תרבות אחרות. עתה חלה תמורה מפתיעה בשטח זה, ואתה יכול לשמוע מצדדים שונים, כי „בימינו צריך אדם לראות סרט או שנים בשבוע, ואינו חייב לחפש בהם תוכן"...

בולמוס הקולנוע תקף, כידוע, לא רק את החוגים הרחבים, המוצאים בו מזונם הרוחני העיקרי, „משום שהוא נוח לעיכול ואינו מחייב מאמץ אינטלקטואלי מיוחד", אלא גם חוגים משכילים ונוער לומד הדבקים בו בכל מאודם ונפשם. באחד מבתי ההבראה, ישבה בצותא קבוצת נופשים ושוחחה על סרטי קולנוע. המשוחחים מורות, גננות ופקידים בעלי השכלה תיכונית, לא הסתפקו רק בהבעת דעות והערכות על סרט פלוני ואלמוני, אלא הבליטו גם „ידיעה יסודית" בבעיותיהם האישיות והמשפחתיות של השחקנים והשחקניות, וידעו להפליא את המתרחש בתחומם הצר ביותר, על פרטי פרטיהם, ואתה עומד ותוהה מנין הגיעו הללו ל„בקיאות" זו לגבי חייהם האינטימיים של כוכבי הוליבוד, ולשם מה היא דרושה להם.

לפנים היו משכילים בישראל לומדים את רמת היחס וסולם השושלת של הוגי דעות, תנאים ואמוראים, ומביעים בקיאות בגופי הלכות שחידשו וקיימו, ואילו עתה עומדים במרכז התענינותם שחקני קולנרע מפורסמים, כשהם אוספים תצלומיהם ופרטים אישיים על חייהם. והגיעו הדברים לידי כך, שאם אינך בקיא דייך בביאוגרפיה המפורטת של כוכבי הסרטים, הרי אתה נראה בעיני ה„ידענים" כמי שחסר השכלת־יסוד בחברה... אין בדברים אלה משום הפרזה, אלא זהו תיאור מציאותי, החייב להדאיג את החרדים לרמת תרבותנו העתידה. האוכלוסיה במדינה אינה הומוגנית עתה כבעבר מבחינת השכלה והוי חברתי, והמאמץ המתמיד להעלאת רמתן של השכבות הנמוכות, יוכתר בדרך הטבע ביתר הצלחה באוירה של צמאון לתורה ודעת, קניני חברה ומוסר מאשר באוירה דחוסה של תרבות קולנועית, שהגיעה ל„שיא" דוקא בקרב עם הספר על אדמת ציון.

אנשי הרוח בתוכנו, החושבים את מחשבת הדור, חייבים לעקוב בעירנות אחרי תהליכים אלה, שיקבעו במרוצת הימים את דמות תרבותנו בעתיד הקרוב.

מקראה ספרותית־הסטורית*) / ב. מרדכי

מלאכת המחשבת של כנס, לקט ועריכת אנתולוגיה, דומה לאמנות הרקמה העדינה מעשה ידי אמן. כל חוט מכוון להשלמת התמונה הנרקמת, כל גוון אינו בא רק להבלטת עצמו, אלא גם, ולפעמים, בעיקר להבלטת שאר הצבעים. כל צבע תואם למשנהו, כל קו מתמזג עם המסכת הרקומה. אין בה אפילו נקודה אחת מיותרת או חסרה.

כל עין תבדיל בקלות בין שטיח מעשה ידי אמן, שכל כולו שובה את הלב בטבעיות תמונותיו ובשלל גווניהם, ובין שטיח־שעטנז, שהדהוי בו מרובה על הזוהר, החסר — על העומד ומצוי. ומעורבבים בו מין בשאינו מין.

רק אנטולוגיות מעטות, מאלו שהופיעו בשנים האחרונות, יכולות להימנות לסוג הראשון.

האנטולוגיות של יוסף אריכא על העיר יפו היא פסיפס מוצלח, מעשה מחשבת הן בבחירת החומר והן בהתאמתו וקביעת מקומו בספר.

י. אריכא לקח מהטוב והמובחר שנכתב על יפו במשך דורות רבים, הן מהספרות החדישה והן ממקורות עתיקים ישראליים ואחרים. הוא חיטט בהרבה ספרי הסטוריה וארכיאולוגיה, עבר על כל מה שנכתב בספרותנו על יפו, צירף והתאים שיר וספור, אגדה ומסה והוציא מתחת ידו מקראה ספרותית־הסטורית משובחת ומובחרת.

המקראה עשויה כעין רבדים, רבדים. פרק ראשון כולל את תולדות העיר יפו מראשית ימיה („יפו נוסדה לפני המבול") ועד ימינו. אגדות מימיה העתיקים של העיר משולבות יפה בהמשך קורותיה. הפרק השני מקדש לעניני העליות עד עליית בילו. הפרקים הבאים ענינם יסוד השכונות החדשות (נוה צדק ונוה שלום) והמשך העליות (העליה השניה והעליה מתימן). מראות יפו ופרדסי סביבתה מתוארים בפרקי הספרות בפרקים ח—ט. בפרק י' מוצאים אנו את הדי מלחמת העולם הראשונה. פרק י"א מקדש לחשבוננו עם יפו משנת תר"פ ועד תרצ"ח והוא חשבון הדמים עם תושבי יפו הערביים. הפרק האחרון במקראה מתאר את מלחמת העצמאות בתחומי העיר וכבושה ע"י בניה ובוניה ניני תושביה הקדומים שחזרו לשפצה ולבנותה מחדש.

המקראה משובצת תמונות מלאי ענ ן (כששים במספר) העוטרים יפה את פרקי הספרות ומאירים את תכנם.

אכן, עבודה מושלמת הוציא אריכא מתחת ידו.

---

*) יפו — פרקים בדברי ימי העיר — כינס וערך יוסף אריכא, 1957.

כפר־עבודה לחולי נפש / מ. אלון

דיר־יאסין, ששימש בימי העליה הגדולה מחנה עולים של הסוכנות היהודית, נהפך לפני 6 שנים בית־חולים לחולי נפש כרוניים, בצורת כפר־עבודה פתוח, בבעלותו של משרד הבריאות. בכפר נמצאים 320 חולים, מהם רק 85 נמצאים במחלקות סגורות.

נזדמנו לכפר זה לרגל פתיחת תערוכת הסברה מעבודות החולים. מתברר, שהחזקת כפר עבודה מעין זה, שהוא נסיון ראשון בארץ, איננו מן הדברים הקלים. מלבד המנגנון המונה כ־150 איש, ביניהם רופאים, פסיכיאטרים, אחיות, עובדות סוציאליות, מדריכים ועובדי שירותים למיניהם, כרוך הענין הזה בהוצאה של 7 ל"י ליום לכל חולה. החולים באים מכל הארץ והם בחינת קיבוץ גלויות בזעיר אנפין. הגילים מ־14 עד 75.

בכפר ענפי עבודה שונים, כגון: מסגריה, נגריה, רפדיה, מתפרה, סנדלריה, מספרה, שבהם מכשירים את החולים לעבודה ולמקצוע. כן עוסקים החולים בציור, במלאכת־יד. בסריגה. תערוכת הציורים פותחת לפני המבקר מבחוץ את עולמם של החולים. ייטיב המבקר להעצר קמעא על יד הציורים ולהעמיק בהם מבט, או־אז יבחין בלבטיהם ובמאווייהם.

מציור אחד בולטת בדידותו של הצייר, ואילו תמונה שניה מבליטה בצבעים בולטים אדם ביצירתו. תמונה אחת מראה ים, שכולו קו המחלק את הגליון לשנים, ואילו תמונה שניה מאותו צייר על אותו נושא, מראה, נוסף לקו, גם דמות של בובה בתלבושת „ביקיני". בציור באה לידי ביטוי נפש האדם, והפסיכיאטרים לומדים ממנה. והנה לפנינו כמה תמונות של נעלים. נעלים זוטות על כסא ענק, נעלים עומדות בשורה ערפית, נעלים שהפנים שלהן מובלטים במיוחד. הציור משקף את יחסו של החולה לאוביקט ולכל הסובב אותו.

עבודות אחרות שבתערוכה מוכיחות יציבות יתר של נפש החולה. מפות רקומות, שהן עפ"י רוב עבודת נשים, עשויות בחן ובטעם רב.

ד"ר שוסברגר, מנהל המוסד, מסביר לנו, שעבודות אלו, המחייבות דיוק וסבלנות רבה, משפיעות לטובה על החולים ומרגיעות את נפשם הסוערת. הנגריה מיוצגת ע"י כסאות ובשולחנות טרקלין, שמקומם יכירם בכל בית מודרני.

נפגשנו עם החולים. תלבשתם מרופטת ובעיניהם תוגה. חלק מהם אף מצא לו תעסוקה בעיר, אם בבית־מלאכה ואם בבנין. עם תום העבודה הם חוזרים לכפר, ושכרם נזקף לזכותם. רובם מועסקים בענפים שהזכרנו לעיל, וכן בשירותים שונים. משך־שהותו של חולה בכפר הוא כ־6 שנים. ומספר המבריאים נע בין 15—10 לשנה. מענין, שעל אף עידודה של ההנהלה לביקור בני המשפחה אצל קרוביהם החולים בכפר, מעטה ההתענינות. הד"ר שוסברגר מסביר תופעה זו בכך, שהקרובים נמנעים מביקורים, שמא יתבעו מהם דמי אישפוז. ואילו החולים תובעים דוקא „חופשה".

מעשה בחולה אחד, שטען כל הזמן, שיש לו אח עשיר באמריקה ואיש לא שעה לטענתו. משהגיע לכפר, פנו לאחיו ואכן נענה האח והחל מתענין בגורלו.

כ־80 חולים הם מניצולי מחנות ההשמדה, והמוסד מסייע בידיהם בתביעת שילומיהם.

בכפר — ועד משותף לחולים ולעובדים, המטפל בכל הבעיות החברתיות־תר־בותיות. אף עלון בשכפול בשם „עולמנו" מופיע לעתים מזומנות. הבה נעיין בו קמעה:

יחיאל בר מזל, דן ברשימתו „אנה אפנה" ביחס החברה לחולה המבריא: „עם כל הטיפול בחולה ובמחלים, אין מחנכים את קהל המבריאים ליחס סבלני למחלים, בהסברה נאותה, איך לעזור לו להתחיל את חייו מחדש, על ידי סבר פנים טובות. בעמל רב הוצא החולה מכלל מסכן לכלל מחלים. המחלקה הסוציאלית שכרה לו חדר והמחלים ניסה להתחיל את חייו מחדש. מיד באה פניה לבית החולים, כי מפחדים להוציא את הילדים מפחד החולה לשעבר. האם לקחו בחשבון, כי הזמן אינו בורר באישים, ואינו מבדיל בין שכבות? האם מחלה היא פשע בל יכופר?"

אחד טוען על בדידות והעדר מחלקת נשים בכפר (כפר שאול הוא על טהרת גברים בלבד). „במוסד כמוסדנו, חוסר מחלקה לנשים מוריד את המוראל בין החולים. מחלקת נשים רצויה מבחינה חברתית וכלכלית לאנשים שהגורל מתאכזר להם".

אריה אריז מתקנא בצפור: „נראה שלצפור אין שום דאגה. היא קמה בכל בוקר ומתפללת בציוץ. מצפצפת על כל העולם. בכוחות עצמה, אף מבלי טיפת בנזין, היא מרימה עצמה ועפה השמימה למרחקים. היא יכולה לחיות בלי דאגת פרנסה ושכר דירה. והחתונה של צפרים היא בלי כל טכסים יקרים, חליפות וצעיפים ושמלות, טבעות ויהלומים, כיפות חופות וצלמים, ומי יודע מה עוד. פשוט: הזכר והנקבה מצפצפים אחד לשני, מחממים אחד את השני ואינם בוחרים הרבה וכבר יש חתונה, בלי דאגות איך לקיים משפחה. בונים להם קן על עץ וזהו החדר עם הרהיטים והמיטה שהזוג נהנה בה ביחד. אין כביסה, אין תור לאוטובוס. אין צורך לעבוד בביה"ר שמונה שעות ביום. ואיפה ראית צפרים שיורים אחד על השני ועושים מלחמה? איפה יושבת צפור בבי"ח לחולי נפש, חוץ מאשר אם היא באה במגע עם בני אדם ששמים אותה בכלוב? כאלה חיי צפור. אין עמים, אין שפה אלא שפת צפרים. אין כסף, אין קבוצה אחת המאיימת על השניה שתזרוק פצצת מימן על השניה. אין צבא עם רובים, נשק וטנקים, כל העולם חפשי לצפור. אולם אנו נולדנו אנשים, והיות ואי אפשר לשנות את העובדה הזאת, עלינו לנסות לעשות מחיי אדם כל מה שאפשר, כדי שנחיה את ימינו כמה שיותר טוב"...

אחרים מעלים זכרונות מהגיטאות ומן הכבשנים. אף הומור לא חסר. ח. הרשקוביץ כתב פיליטון על בדיקה רפואית: „— יש לי נזלת וגם שיעול חזק. — זה ענין ביש. אני רואה בתופעה זו תוצאה ממחלה נפשית. אחות: נא לרשום עבור החולה קרבואנימלי. — אבל ד"ר, מה ענין כדורי פחם לנזלת? — מי כאן הרופא, אני או אתה? — כן, אדוני, אתה הוא הרופא. אבל אני המרגיש את המכאובים. — נכון, אתה הוא המרגיש, אבל אתה אינך יודע מה אתה מרגיש. ובכן אסביר לך. בזמן שאתה משתעל אתה שואף, נושף ופולט, אתה שואף מלוא הריאות חמצן, מה שמכביד על כלי הנשימה. המעבירים את החנקן אל תאי העצבים, ואלה לוחצים על המוח. המוח מתחלחל, וכתוצאה מכך אתה מתחיל לזורר, ופולט מנה הגונה של „לופט", אחות! מה זה „לופט" בעברית? — אויר. — א, כן, אויר, אויר! ובכן, לופט זה אויר. אויר זה רוח ורוח זה מחלת נפש — בנת?"

ועוד בדיחה מוצלחת: פעם היו שני חברים, גימפל ושלום. פעם אחת כתב החבר גימפל לחברו שלום מכתב ובסיום המכתב כותב גימפל: היה אתה שלום, ביתך שלום, משפחתך שלום ואדוני יברך את עמו בשלום. החבר שלום החזיר מכתב לחברו גימפל ובסיום הוא מאחל: היה אתה גימפל, ביתך גימפל, אשתך גימפל ואדוני יברך את עמו בגימפל..."

תלאות, מלחמות, פגעי הזמן ותנאי החיים, פגעו באנשים רבים. מחלת הנפש היא אחת המחלות הנפוצות בארצנו, ועולה למשקנו במיליוני לירות. מדע הרפואה הגיע להישגים כבירים בשטח זה. אנו חייבים לחנך את הציבור לשינוי יחסו אל חולה הנפש. עלינו לשרש מלבו את הפחד המדומה מפני חולי הנפש. עלינו להסביר כי חולה המבריא שייך לחברה. עבודת קודש עושה הפרסונאל הרפואי, באהבה, במסירות, בסבלנות רבה ובכוחות נפש רבים. נעודדם, נתענין בעבודתם, ונאפשר לכל העושים במלאכה, להבריא את מאות החולים ולהחזירם לחיי חברה תקינים.

בְּרֵכַת־זֹהַר / יעקב אורי

— „ובבקרך בחבל לכיש אל תחמיץ את השעה מלראות במפעל הכביר הנעשה כאן בזמן הזה". אל תחמיץ — כי בעוד זמן קצר תראהו בסיומו, וביעילותו בעת מלוי תפקידו, אך לא תראהו עוד בעצם ברייתו ובעצמת הווצרו. וחבל, כי כמותו עין לא ראתה אצלנו, אף באגדות ימינו ובפעלי זמננו, המתוכנן והממוכן.

את השקט והדממה, המיוחדים לאזור כפרי זה, ביחוד בעת דמדומי הבוקר והערב, מפריע כעת הרעש, הבוקע ועולה מאחת הבקעות, המוסתרת בין הגבעות הסגלגלות, הפזורות כאן למכביר. אין זה רעש זמזומה של להקת אוירונים ממעל, ולא שירת יחיד של טרקטור מתאמץ לפלוח אדמה למטה. זוהי שירת מקהלה אדירה, כבירת כח ורבת און ועצמה. היד מדרבנת לפעולה ומזרזת לחריצות ומרץ. כאן הולך ונברא אגם זוהר, הגדול באגמי הארץ, מעשה ידי אדם.

לא מזמן החרד „הירקון" מאפיקו. הוא נכבל בצינורות ענק, וצוקי בטון ברזל, ונאלץ לזרום באשר יכוונוהו הם. הוטל עליו להרוות אזורי שממה ולהפרות עפרות חורבה. התוצאות הראשונות נראות כבר יפה לעין. הלא הם כתמי הירק הגדולים, הבולטים מבין עפרות הצוהב החרוכים, אך „גדולה" עינו של האדם ורבה תאותו לפעול וליעל. מימי הירקון — אך לעת חרבוני הקיץ יסכונו. בחורף ישובו מימיו לאפיקם הישן ויזרמו „כמקדם", ללא תועלת, הימה. ויחל האדם בישראל לזומם מזימות כיצד לאגרם גם בחורף — למען יוכל לנצלם בבוא חום הקיץ. כך עלתה מחשבת האגם במוחו.

למשוררי העתיד ולצייריו לתאר ולצייר, אך את שירת ההוה האדירה, הבוקעת ועולה עם מלאכת העשיה והבריאה — חלילה לך מהחמיץ.

וכזאת המלאכה בהעשותה.

בקרקע, שנועדה להיות תחתית האגם, לא יגע בן האדם, מהודקת היא מימי ברא־שית, וספוגת מים משנים קדמוניות. אין לקלקל את אטימותה ואין להחליש את חסינותה. יש הסוברים כי גם הדגים, העתידים לפרות ולרבות באגם זה — הנאה רבה להם מאדמה חיה ומצמיחיה כזו.

את הסוללות הגבוהות, העתידות להקיף את האגם סביב סביב, אין לעשות, כמקובל עד כה, מאבן או מבטון. יקר הוא החומר ועלול הוא להבקע, להסדק, או פשוט לסנן את המים בקצותיו, במקום מגעו עם האדמה, כי אין העפר מתלכד עם האבן. על כן — ענבי הגפן בענבי הגפן. — תחוסן ותחוסם האדמה באדמה. והאדמה, למטרה זו, לא מחוליתו, מקרבו ומפנימיותו של האגם, כי אם מסביבתו תובא הנה. והיא אדמת חמר עמוקה וכמעט בלתי מחלחלת. טרקטור, ענק שבענקים, גורר אחריו מחרשה כיאות לו. הוא מעלה בכנפה הגדול רגבי עפר, בעלי גוף ומשקל. הרגבים נופלים על כבש מעלית גדולה. הם מועלים לגובה מסוים ונופלים ישר לתוך בית קבולה של משאית, גדולה וחזקה. בהתמלא המשאית — היא זזה הצידה, פונה בתאוצה לדרכה ומפנה מקומה לחברתה כמותה, הבאה אחריה. כך נמשכות, כחוליות השרשרת, מכוניות רבות, עד אשר המכונית הראשונה, אחרי רוקנה את משאה במקום שנועד לכך, חוזרת למקומה שמתחת למעלית. וחוזר חלילה עד שיחשיך כליל אור היום.

וזאת תכנית האגם.

בקרבת צינור הירקון, במקום המתאים לכך, לפי תנאי הקרקע ומבנה, מוקם האגם. ארכו — כשני קילומטר; כנוהו אגם זוהר — כי לרגלי הגבעה הנאה, עליה הוקם המושב זוהר, נקבע מקומו.

מה יהיה מראהו, בפזוז על ראי מימיו קרני השמש ביום, ובהשתקף בהם פני הירח והכוכבים בלילות — נראה בקרוב. כיצד יעוטרו חופיו עצי קשוט ונוי וכיצד יבלו בנעימים, בטיילות שמסביבו, בנות עולי קורדיסטן עם בני עולי תימן — נשאיר

המשאיות מערמות את עפר משאן על הסוללה הגבוהה, העתידה לחסום את מימי האגם. רוחב הסוללה בערך כמאה מטר בראשה וככפלים מזה בבסיסה. וגבהה? — אזור נא כוח והתאמץ לטפס ולעלות עליה. שכר מאמצך — התפעלותך ממראה עיניך...

משאית אחרי משאית — גדולות שכמותן לא בכל מקום תראה — אצות רצות, מתמלאות ומריקות את משאן. דחפרים ענקיים — כאן כ„בימים ההם". אך „ילידי הענק" ישלוטו — מפזרים באתי ברזל את הרגבים. מכבשי ענק יתחחום ויהדקום

„עד עפר". מיכליות מים ירטיבו את העפר ומכבשים קלים יחליקוהו שוב. אחריהם באים המכבשים המיוחדים, המסומרים יתדות ברזל, ולשים ומהדקים את השטח. מראה השטח, אחרי פעולה זו, כדרך עפר או חול, אשר עברוהו עדרים ועקבוהו באלפי רגלי צאן. על כן — „רגלי הכבש", מכבש עצום ומיוחד זה, יכונה.

בזה עוד לא תמה המלאכה. מחרשת הדיסק, הכפולה והרחבה, פולחת שוב את האדמה, אחרי שמכבש ההחלקה החליקה, מכבש כבד הדקה ו„רגלי הכבש" שוב דרכו עליה. וחוזר חלילה. עד אשר עינו הבוחנת של המהנדס, הממונה על המלאכה, רואה אותה כמושלמת ואת הסוללה כראויה למלא תפקידה.

נדבך על גבי נדבך מתרוממת הסוללה משלוש רוחות של הבריכה, וכולה גוש אחד מוצק, יציב ואטום בפני המים, וביכלתו לעכבם מפרוץ החוצה. הצד הרביעי, המורם מאליו, משתפע ויורד לעומק האגם. מצד זה יזרמו המים, המובאים ממרחקים, מפתח הצינור לתוך הבריכה. היא תתמלא מים חיים, ממימי הירקון בימות הגשמים, בשביל להרוות צמאונו של חבל לכיש וסביבתו בימות החמה.

ואם ישיאך יצרך לדעת: ידי מי העושים במלאכה רחבת הקף ורבת עלילה זו, מי הם הוגי מחשבתה, מתכנני פעולתה ומפקחים על עשיתה — חקור, תודע ותנוחם. מוחות אחיך בני עמך, תלמידי טכניונים בארצות שונות ובוגרי הטכניון בארץ, שוחרי מדע ואוהבי עבודה חברו יחד, לתכנן כראוי את התכנית. ידי עוליך החדשים, אשר רבים מהם לא טעמו טעם עבודת כפיים וזיעת אפיים מעודם בארצות מוצאם — הם הם העושים במלאכה. שיטת „הסרט הנע" ממריצתם בעבודתם. גודל התכונה ורוחב המערכה — ממלים אותם בתפקידם וגורמים ליחסי כבוד, הערצה ואהבה למפעל הכביר המוקם במולדתם. שכונם — באוהלים ובכל צריפי צריפים. מאכלם — מכל הבא ליד. אך דופק המפעל מורגש יפה בעורקיהם ובדמם.

יבאו ימים ועל ימי בראשית אלה ש„בזמן הזה" ידעו הם לספר לבניהם ולבאים אחריהם כספר אנשי העליות הראשונות על פעלם „בימים ההם". וכאז כן עתה: החדל חדל — והממשיך ממשיך...

אכן רבות המחשבות וגדולים המפעלים. ואם רוחך בהמולת כרכים עקרה, ואם בחלה נפשך ברוב רכילות ובאפס חזון ומעשה — סורה נא לחבל לכיש הנרחב, פרוזדורו של הנגב העצום... ואם עיניים לך לראות ורוח בך לחזות — וראית, ונוכחת ורווה ללבך.

בְּמַסָּדָה / ש. א.

האורח, שנקלע לביקור חטוף לקבוצת מסדה, שלא ראה אותה מאז ההרס בקרבות בראשית מלחמת העצמאות, הופתע מחן המקום וחריצות יושביו. מבתי הדירה הנאים, מהנוי והשיפורים, ממרבדי הדשא ושפע הירק והצל, וצהלת ילדים ונוער, המתרוצצים באפניים בשבילי הבטון לבריכת השחיה הגדולה, העטורה עצים מצלים, שנהפכה „מרכז" לכל בני הגילים, ואין הותיקים מבינים בשום פנים „כיצד יכולנו לחיות כאן 18 שנה ללא בריכה בקיץ"...

גאים הם אנשי מסדה, כשאר ישובי האזור, על הישגיהם המשקיים ורמת החיים שעלתה, ואינם מפחיתים מברכת הכנרת, שבזכות שפעת מימיה הזולים יכלו להרחיב את המטעים וגידולי השלחין, ואף ליהנות ממחירים טובים בעד ביכורי פרי וירק בראשית כל עונה. אך „בעית האקלים החם" אינה פוסקת להטרידם. והכל מבקשים להגיע למצב, „בו יוכל היחיד להעזר בהישגי הטכניקה בדירת המגורים ובבית הציבורי, ולהוריד במקצת את מעלות החום בחדשי הקיץ הלוהטים". במשקי עמק הירדן מדברים בהתלהבות על חדר האוכל המפואר בדגניה ב', שהוכנס בו גם „מיזוג אויר", והחברים „אינם ממהרים לברוח ממנו מחמת החום בתום הארוחה, אלא באים בהמוניהם להרצאות ואספות בימות הקיץ החמים"...

על „בעית האקלים" נסבה השיחה בין אנשי מסדה ואורחם, כשהם רובצים על הדשא בליל חם ומחניק, שאף עלה קל במרומי הצמרות אינו זע. המאוורר הגדול הנמצא בכל חדר, מקל במקצת על קירור האויר ומאפשר מנוחה ותנומה בשעת הצהרים והלילה, אך האנשים נושאים עיניהם „למיזוג אויר בזעיר אנפין", וליחידת קירור בחדר, לקירור מי שתייה והחזקת שיירי אוכל, המוכנסים לפי הצורך, שלא יזדקקו להטלטל עם קומקום ובקבוק להבאת מים קרים ממרכז הנקודה. בשטח זה יש מקום ליזמה וחידושים מצד טכנולוגים בעלי מעוף, והמתישבים באזורי הארץ החמים (עמק הירדן, עמק בית שאן והנגב) הטוענים בצדק, שהקלת מועקת החום בדירה והכנסת יחידת קירור קטנה תביא להגברת פריון העבודה, מוכנים לרכוש מכשיר מתאים למשק הקבוצי והמושבי, שיהיו לפי יכלתם החמרית.

„אין אנו זקוקים לרחמים — אמר באותה שיחה אחד מראשוני מסדה — הגענו לרמת חיים הוגנת תמורת עמלנו, ולואי שרבבות יהודים תלושים ומחוסרי קיום יזכו לה, אך להעזר בהישגים הטכניים להמעטת החום במשכנותינו מבקשים אנו, וזו בעיה חיונית שיש לתת עליה את הדעת בהקדם".

אכן, בעיה זו אינה נוגעת רק למתישבים באזורי הערבה החמים, המשתפים עצמם בהפרחתם והחזרת פוריותם, אלא למדינה המיישבת, המעלה בצדק את תביעת פיזור האוכלוסיה באזורים הדלילים, ואינה יכולה להתעלם מדרישות האנשים בשטחי הצריכה החיוניים.

תקנת הסדרים בקופת-חולים / ח. נעמן

היו זמנים טובים למוסד הרפואי של פועלי ארץ־ישראל. כותב הטורים האלה עדיין זוכר אותם הזמנים, שהקשר בין רופאי הקופה וחבריה היה כן והדדי. חברים שעזבו את ירושלים מזמן היו באים מחיפה ומהצפון במיוחד לסניף קופת חולים הירושלמי כדי לקבל את טפולם אצל הרופאים ד"ר פרוז'ינין ז"ל וייבדל לחיים ד"ר נלקן. וגם במקומות אחרים היו רופאים מסורים ונאמנים אולם הקשר האישי והאמון הרב אינם כידוע מהדברים שאפשר להחליפם בקלות.

אמנם הרבה כלים ומכשירים יקרים, הנמצאים כיום במוסדות קופת־חולים לא היו אז, והרפואות היו פחות מגוונות ויותר סטנדרטיות מאשר עכשיו, אולם לעומת זאת הרופא היה שלך, חברך, הרגשת שברבע השעה שאתה בחדרו הוא כולו שלך, הוא אינו חושב על החולים שהיו אצלו קודם ועל כמות „הפתקאות" שעליו לקבל אח"כ. הרופא־החבר רצה לדעת בהזדמנות זו מה שלומך בכלל, איך העבודה, שלום המשפחה ואם אינך מקדיש יותר מדי זמן לענינים צבוריים וכו'.

ייתכן שלשאלות אלה לא היתה משמעות רפואית, אך הן נשאלו כבשיחת רעים. אחרי בקור כזה הרגשת, שפרקת ממך עול של דאגת המחלה, ומה שרק ניתן לעשות ייעשה על ידי חברך הרופא; קבלת את הכדורים ושמעת בקפדנות להוראות שנתן לך.

ומה המצב עכשיו?

נתאר מרפאה אחת, של „איבן־סיני" בחיפה: כדי לזכות במספר לרופא, על החולה להשכים קום ולבוא לפחות שעה לפני פתיחת האשנב. והדבר כדאי, הרי גם אחר־כך צריך לחכות כשעה, יותר טוב, איפוא, לבוא מוקדם ואז לפחות אתה בטוח שתקבל מספר בכלל. אולם כל כמה שאתה מקדים, יש מקדימים יותר. אחרי דחיפות ודחיקות בתור, שבתוכו מזדנבים נשים הרות, נשים עם ילדים, זקנים ותשושי כח, כשמגיע 8.30 בערך אתה מצליח סו"ס להגיע לאשנב ולקבל מספר.

אחרי תור ראשון מתחיל תור שני אצל הרופא. בחדר הרופא נעשית העבודה בקצב של סרט נע, נכנסים שנים בבת אחת, בעת שהרופא מדבר עם החולה נמצאים עוד שנים בחדר: אחד שטיפולו כבר נגמר, והוא מתלבש מאחורי הפרגוד, ועוד אחד שמחכה לתפוס את הכסא העומד להתפנות. זו גם „סגולה", שהחולה לא ישאל שאלות ארוכות או מיותרות.

אבל יש גם רופאים, שתמצא אצלם בחדר בעת ובעונה אחת חמשה, ששה וגם שבעה חולים בבת אחת, והרופא דומה אז לפועל בבית־חרושת העובד על כך וכך נולים.

השיחה המתנהלת בין הרופא והחולה מתוחה ומעוצבנת. החולה עייף מהתורים והצפיפות, רוצה להתפטר מהענין מה שיותר מהר, והרופא מחשבתו נתונה בדאגה איך לדחוס את המספר הרב של חוליו במסגרת הזמן הנתון לרשותו. לעתים חוזר החולה הביתה ונזכר ששכח לשאול: מה מותר לו לאכול ומה אסור, המותר לו לעשות פעולה זו או אחרת וכדומה. אולם יהיה מה שיהיה — מחליט החבר — אין לי כוח וסבלנות לביקור נוסף במרפאה.

אולם בזה לא תם הסבל במרפאה. הרופא כותב, כרגיל, אי־אילו תרופות שעל החולה לקבל, ובבית־המרקחת הענין מתחיל מחדש. החדר קטן ומלא אנשים ונשים, בקושי אפשר להתמצא שכאן שלושה תורים, מהם שניים לרפואות ואחד לקופה. אתה נכנס האחרון לאחד התורים ומתחיל מחדש את התור השלישי שלך, בעמידה ובצפיפות עם עוד עשרות אנשים בחדר לא גדול באופן יחסי. נדמה לי, שמי שרוצה להדבק בהקדם בשפעת האסיאתית (כפי שיעצו המומחים,) הרי כאן הזדמנות מצוינת לכך. סו"ס מגיעים לסוף התור, ואז מתגלית צרה חדשה: הרוקח מוצא, שהתרופה שקבע הרופא אינה כזו שנותנים אותה בתור רגיל, אם כן הוא מיעץ: לפנות לרופא הראשי שיאשר את התרופה. בעצם הענין כבר נמאס ורצונך לעזוב, ויהיה מה. אולם אם כבר בזבזת יום, יש רצון לסכם אותו במה שהוא. פונים איפוא לרופא הראשי ואצלו מתחילים את התור הרביעי. בדרך כלל פה התור קטן יותר ובמשך שעה אחת

בלבד אפשר לקבל את האשור הדרוש על מנת לחזור לבית־המרקחת. וכאן אם העומדים בתור מקודם ירצו להתחשב בעברך, בתורים הקודמים, טוב — ולא — צריך כאן להתחיל את התור החמשי.

היה כדאי, שהמומחים לסטטיסטיקה הרפואית יקבעו אם עמידתו של אדם חולה בחמשה תורים אינה מזיקה יותר ואינה שקולה כנגד התועלת, שהחולה מקבל מהתרופות. אולם עד שהמחקר הזה ייעשה נמשיך, כנראה, לדרוך באותו מקום. וכל ההצעות של תיקונים ושיפורים לא תועלנה.

אולם ההאשמה האחרונה כלפי רופא ורוקח, העובדים בשרותה של קופת־חולים, שהואשמו בהריגת אדם על ידי הכנת תרופה, שהכילה רעל בכמות העולה על המותר — בודאי תעורר את הנהלת המוסד ועובדיו משאננותם, ביחוד אם נכונים דברי הרופא ש„לפעמים היו נכנסים לחדרו ששה, שבעה אנשים בבת אחת".

ברור, שרופא העובד על פי שיטה של סרט נע מוכרח לעשות שגיאות פטליות לבריאות, ואולי גם לחיי הצבור.

גם רוקח אינו אלא בן־תמותה, ובצפיפות ותורים ארוכים, המחכים בחוסר סבלנות, אפשר לטעות ולתת גם רעל במקום תרופה.

תשמש ההאשמה הנ"ל אות אזעקה למנהלי קופת־חולים ועובדיה, שכך אין להמשיך. אמון החבר בקופה עלול להתמוטט ואתו גם הקופה. יש צורך בתקנה יסודית.

„בגנות המבוכה ובזכות הטיח"

הדים ותגובות נתלוו לו למאמרו הגדול של אלי שביד „אמונה דועכת". מי שמכיר מאמריו הקודמים של א. שביד לא נתרעש ולא הופתע. עם שזוהי תרומה מחשבתית לבירורה של בעיה ועדות למצוקתו של יחיד ולשוועתו של דור — הרי אין בו משום „סנסציה", כפי שרוצים לראות בו רבים, אלא הוא המשך מסקני לדברים שנאמרו ואשר נכתבו במשך שנים. כשם שהוא מעלה מחשבות הריהו גם דוחף למחשבה; הרהורים הוא מושך עמו ואף כמה ערעורים, אך לא אלה יבואו כאן עתה, אלא נשית לבנו לברכתו הכפולה והמכופלת של מאמר זה, שהיא באותו גל תגובות־הנגד שעורר, בתוכנן ובצורתן, במניעיהן ובתכליתן. תגובות אלה, מהוות, יותר מן המאמר שהותקף, עדות נאמנה להלכי־רוח בתוכנו ולאווירה ולמנטליות מסויימות, הקונות להן שביתה בחיינו.

ב„מולד" מס' 107—108 נתפרסמה תגובתו של יצחק מאור על מאמרו של א. שביד, ובשוליה של אותה חוברת מעיר העורך אפרים ברוידא: „מאמרו של א. שביד בחוברת הקודמת עורר ויכוחים בעיתונות ואף רוגז. אם הרוגז הוא על עצם פרסומו של המאמר (הדגשות המעתיק), יש להצטער על כך; במידה שהרוגז הוא לשם שמים — יש בכך ברכה". למרות ה„אם", שהקדים העורך יש בהערה זו, המסתיעת בראיות מן המציאות, משום עדות חותכת לקיומם של רבים, אשר פרסומו של המאמר ב„מולד" הוציאם משלוותם והרגיזם. מוכנים הם להשלים איכשהו עם צעיר החושב כדברים האלה, אך שהללו יתפרסמו בכתב, ולא עוד אלא בראש החוברת „מולד" — לא! זאת אי אפשר לשאת!

ויש שחשבת: כלום אין תגובה זו עצמה מסימניה המובהקים של האמונה הדועכת; אם אין היא כקפיצותיו־זינוקיו כלפי מעלה של הנר, כשהוא על סף דעיכה. כי מי שאמונתו לוהבת ומשלהבת אינו מזדעזע ואינו נרגז כל כך כאשר „מעלילים" עליו, כי אמונתו דועכת. החזק, המנצח, יכול להרשות לעצמו תמיד מידה של רוחב לב, וסוציאליסטים אדוקי־אמונה יכולים להופיע כדימוקרטים מרחם כשמעמדם איתן. ואילו כשהם נזעקים בתוקפנות ובדוגמטיות נגד „משברי לוחות" — אתה בא לידי מסקנה, כי אנו נמצאים במחיצתה של אמונה דועכת. דוגמה מאלפת לתגובה שכזו סיפק לנו א. ר. מאיר במאמרו „תורת צידוק מסוכנת" („הפועל הצעיר" 5), שבו גולל, ובכל הכנות, מה שאפשר, אולי, לכנות בשם: מנטליות של סוציאליסט מאמין. וכך הוא מעיד על עצמו שם: „למען האמת: חרד אני מפני „משברי לוחות" למיניהם, אפילו כאשר הלוחות הם כאלה, שאני מעולם לא החזקתי בהם. נדמה לי שכל „שבירת לוחות" באה אחרי „ירידה מן ההר"..." — זהו מאמר מוסגר במאמר הנ"ל, ודוקא הסוגריים הסוגרים עליו מייחדים ומבליטים אותו. שכן הוא חושף בפשטות, בכנות ובסמליות מהו שמהווה את שורש תגובתו נגד א. שביד. בכך הפך את טענותיו הענייניות שלו עצמו — בעניני הגשמה אישית, אינדיבידואליזם, אגואיזם ואחרים — לטפלות לעיקר. שכן „פשעו" של א. שביד, יותר משהוא תוכני הריהו צורני, לא משמעותם של הדברים אלא הפונקציה שהם ממלאים כהורסיו של מיתוס, כ„משברי לוחות".

היום בו פרסם משה שמיר את „לוחות שבורים" שלו וודאי שהיה יום־חרדות לא. ר. מאיר, ואין צורך לומר החרדה שמעורר בו עצם שמו של אדם כארתור קסטלר.

כי במחנה הפועלים בארץ נתגבשה מין הכרה, שאדם יונק את השקפת עולמו עם חלב־אמו הסוציאליסטית. וכי זהו אקט חד־פעמי וחד־משמעי ואוי ל„כופרים" „היורדים מן ההר".

עדין נוח — וצודק! — להתקיף את „השומר הצעיר" על הקולקטיביות הרעיונית שבתוכו, ואפשר להתגאות כלפי כל, כי „במפא"י יש חופש רעיוני וחרות הוויכוח", אולם כאשר צעיר הוגה ונלבט — והוא אות לרבים — כותב על מבוכתו, מיד מטילים בו דופי בשל עצם המבוכה. כאלו לא קדם לשבירת הלוחות מעשה העגל! וכאילו לא נכתבו אחר־כך לוחות קודש חדשים! וכמו לא היתה כל העליה להר, מראשיתה, עליה צורך ירידה, ירידה להמונים!

א. ר. מאיר שולל, למעשה, את הלגיטימיות של המבוכה. והרי אם כך הם פני הדברים — מה לו להתווכח על תוכנה ועל „סכנותיה?" אין א. ר. מאיר רק מתווכח, הוא פותח סוגריים כדי להטיל דופי, והרי זה מעורר תמיהה: הכך רוצה הוא לשכנע? מי שנתלה לעיתים כה תכופות באילן גדול כברל כצנלסון, איך זה נעלם ממנו עקרונו הגדול, התהומי, של ברל, בזכותה של מבוכה ובגנותו של טיח? וכי נצא נשכרים מידה של האמת, אם נטוח טיח ונכפור בכנותה של המבוכה ובזכותה לנסות לגאול את עצמה ואת נושאה? גם הנוסחה האלטרנטיבית של א. מאיר: „מאמינים דועכים וכבים", יותר משהיא פותרת או מבררת דבר — היא מעליבה. היא באה להטיל דופי באיש תוך הסתייעות שבשיגרה בסכימות פסיכולוגיות מוכנות „על כל צרה". ומי יוצא נשכר מדרך ויכוח שכזה?

ככל שמתגברת בתוכנו המבוכה, מבוכה, שהיא תולדת המאה הזאת ותולדת הארץ הזאת והעם הזה והמחנה הזה — הולך ומתרבה, הולך ומתעבה, הטיח הטפל שבא לכסות עליה.

התמורה החייבת לבוא — כאן עליה להתחולל, באופן המחשבה, במנטליות, באווירת הוויכוח ובכיוונו. או־אז נירפא מרבים ממדווינו, ואולי נמצא גם כוח לאמונה מתחדשת.

אנוש בר־שלום

על פגימות בחינוך / מאיר בן־מאיר

כבר נאמר, כי אי השוויון החברתי הוא הדבר הגרוע ביותר. לפיכך עלינו לעשות את הכל כדי להקנות תנאי יסוד שווים ככל האפשר להתפתחותם והשכלתם של הילדים והנוער. הציבור הותיק בארץ, וקהל המחנכים בכלל זה, הרבה לאחרונה ליתן דעתו על שיפורים ושיכלולים במסגרת החינוך התיכון. עדיין נשמע הד מאבקם של העובדים האינטלקטואלים על זכותם ליתרונות חמריים וחברתיים כעידוד לקידמה חברתית, מדעית וטכנולוגית.

ריכוזן של ההתעניינות והפעילות החברתית בקדקד צר זה של הפירמידה, ללא מאמץ מקביל להרחבת בסיסה, לא זו בלבד שהיא מעמידה בספק את יכלתה של שכבה דקיקה להעפיל לשיאים ואת כושר המאמץ האינטלקטואלי של החברה כולה, אלא אף גורמת זעזועים חברתיים־כלכליים לאורך ימים.

אסתכן ואומר, כי בחינוך היסודי הננו הולכים בדרכים מוסכמות ותוך שיגרה שאיננה עומדת בבחינתה של המציאות הדינמית, גם בקביעת היקפו של החינוך היסודי וגם בחקיקה המסדירה ומגדירה את מסגרותיו.

מחסור בכתות, מוריד בהכרח רמת הלימודים, כי משמרת שניה לילדים הרכים של כתות־היסוד, תוצאותיה מוטלות בספק, ובישובי עולים זה מעבר לספק, והלא ילדי העולים הם אלה, שלעתידם אנחנו צריכים להרוד, שלא יקופח חלילה ולא יביא לאי שוויון (תרבותי וחמרי במשמע).

אך אם לא די במצוקה האוביקטיבית, השוררת בישובי העולים, בא חוק החינוך המרשה התבדלותו של זרם בחינוך ומפצל את המעט המצוי לפירורים.

האם איננו חוטאים לעצם החינוך ומטרותיו בהניחנו, כי כפילות שניתן לקיימה, ולו גם בדוחק בישוב הגדול, גוזרת כלייה על החינוך בעיירה הקטנה? כמות בנידון זה נהפכת לאיכות. רק בי"ס גדול יכול לשאוף ולהתקין (בעתיד, אם לא לאלתר) חדרי עזר, שחסרונם מורגש כל כך בבתי הספר בעיירות עולים; רק בי"ס גדול ומרוכז, בעל כתות מקבילות בכל שנתון, יוכל להפנות מאמציו לחדר טבע, למטבח וחדר־אוכל ראויים לשמם, לאולם התעמלות, לחדרי מלאכה וכו'. בי"ס קטן כשמפצלים אותו, הריהו נאלץ להפנות אמצעים מעטים אלה לכפילות בהדרי השירותים.

רשת חינוך נחותה, היא אחד הגורמים המרתיעים מורים בעלי משפחות מלהשתקע בישובים, שבהם הם עובדים, והעדרם של אלה מן הנוף החברתי, פוגע אף הוא בקרנו של החינוך וחוזר חלילה. אפשר כמובן, לומר, כי טיעוני הוא פשטני מדי ולהתלות באילן הקואליציה הסבוך והמסובך. אינני בא חו"ח לקצץ בנופו ולמעט צלו, נסיתי רק להצביע מה אנחנו מפקירים לשרב ומהו המחיר שנשלם כתוצאה משיטה זו בשטחים חברתיים שונים.

ולענין היקפו של החינוך היסודי. מעטים מאד הם ילדי העולים המגיעים לכלל חינוך תיכוני. העמדת החינוך היסודי על שמונה שנות לימוד, תוך טיפוח ושיכלול החינוך התיכון, יוצרת פער חברתי מסוכן. על כל פנים, דרך זו איננה נותנת אפשרות שווה לכולם ועשויה להוריש את אי־השוויון מדור לדור. אי־לזאת יש ליתן את הדעת על הרחבת היקפו של החינוך היסודי.

יקנעם,

בסניף ב', בתל־אביב

לאחר הפסקת פעולות בחדשי הקיץ, שנוצלה לעשית בדק־בית, ולהרחבת אולם ההרצאות, חודשה פעולת ההסברה בסניף. במסיבת החג, ששימשה גם פתיחת העונה, השתתפו המוני חברים, שנהנו מהמועדון המחודש ומצורתו הנאה. תכנית הפעולה שנקבעה, אושרה על ידי מזכירות הסניף ומבוצעת בהצלחה.

בפרק זמן קצר לאחר החג התקיימו 4 אספות, שהשתתפות החברים בהן היתה רבה. המרצים היו: אמיר, דבורה נצר, מ. אדיר, קדיש, מ. קליף. וכן נקראה מועצת סניף דחופה לבירור בעיות המפלגה ולדיון עם הח' מאיר בראלי. החוג לתנ"ך בהדרכתו של הח' יצחק גורביץ מתמיד, השתתפות החברים הולכת וגדלה. — בקרוב עומדים להפתח החוגים: לבעיות התנועה, לשיפור הלשון וחוג לשחמט. — המזכירות שוקדת להפעיל חוגים שונים בסניף כגון: חוגי־נוער, חברות, ובעלי מקצועות חפשיים. ועדת קליטת־העליה שנבחרה, עיבדה תכנית לפעולה בקרב החברים שמקרוב הגיעו.

מספר ניכר של חברים חדשים שהצטרפו לסניף מוכנים להרתם לפעולות המפלגה במקום.

העורך: ישראל כהן

הכתובת של המערכת והמנהלה: „הפועל הצעיר", תל־אביב, חר' הירקון 110, טל. 21171, מספ' בבנק הדואר 41731.
Hapoel Hazair, Tel-Aviv, P.O.B. 36 ת. ד.

דמי החתימה: לשנה — 7.200 ל"י; גליון בודד — 200 פרוטות; גליון כפול — 300 פרוטות; בחוץ לארץ — 9.200 ל"י לשנה.

דפוס מפלגת פועלי א"י, תל־אביב, רחוב הרכבת 52

שולם
תל-אביב יפו
103